

37904,

NEBEŠA

ROMAN

SPISAL

MARKO ZORIN

1. SEŠITEK

LJUBLJANA, 1905

TISKAL DRAGOTIN HRIBAR

NEBESA

ROMAN

SPISAL

MARKO ZORIN

I. SEŠITEK

LJUBLJANA 1905

TISKAL
DRAGOTIN
HRIBAR.

Predgovor k predgovoru.

Med nebom in zemljo je mnogo reči,
katerih nas šolska modrost ne uči!
Šekspir, Hamlet.

Govoré, da ni več novega pod solncem.

Posebno se na široko zatrjuje, da ni več mogoče kaj novega napisati.

Jaz tega ne verujem!

Da ni nič »novega pod solncem«, bo že res, ker je vse že »staro« — milijarde let. Kar pa je v resnici novega, pa je ono, česar se ljudje ali ogibajo, kakor žive žrjavice, boječi se, da bi se ne — opekli, ali pa, kar sploh ne zapazijo.

Ker tega vendar ne bodo tajili, da so navajeni plavati na površju, kakor — olje in da leté, kakor metulji, le po kronah cvetja, a notri v globočine, od koder to cvetje izvira, pogledati pa jih je menda strah!

Zaspane, rahle, bolehné duše bi se morda preveč razburile, ako bi se govorilo o rečeh, ki so zunaj — »dnevnega reda« tega povprečnega življenja, zato bolje — molčati in — bodi kakor hoče — misliti si svoje!

Tako pa ne gre — naprej! Saj najaktuvalnejša vprašanja zavozijo v napačen tir in voz naše zgodovine obtičal bo v — vesoljnem blatu!

Že dokaj tiči!

Tako daleč zagazi zaspanost, komodnost in goma-
zenje po zgolj — telesni nasladi!

Ven iz te — napačne naslade!

Zakaj ne poveste človeku te zemlje, da je njegovo
življenje, njegovo delo in njegovo — uživanje
mračno in nepopolno, ker ni prepojeno z za-
vestjo o nebesih?

Da, — nebesa!

Oglejmo si vendar to »stvar« od bliže!

Da nebes ni, je drzna trditev onih — zaspanih duš,
ki blodijo tod mimo, kakor mimo ograjenih, zaklenjenih
vrtov, rekoč: kaj nas brigajo ti vrtovi?

Ali jih morda ni, nebes, ker se o njih ne govori,
ne piše toliko kakor o družem, ali ker se govori in piše
— povsod drugače?

Zatorej pogumno trdim: **nebesa so!** pa dvignem
zagrinjalo, da vidite — vse in — mislite...!

Ker skrajni čas je že!

Predgovor.

Šum stvarjenja našega je
grmenje slapa v katerem
odmevajo čudni glasovi — nebes.

Mi na zemlji se pripravljamo za velike reči, ki so še pred nami; zakaj, še d a v n o n i v s e d o s e ž e n o !

Človek se približuje velikim idejam, katere bodo iz dna gori preobrnile in spremenile ves sedanji družabni sestav.

To se mora zgoditi in se bo zgodilo, ker je po n a r a v i, ker počiva v duši človeštva.

A tu notri, v tej skrivnostni globočini že valovi in se stresa, — j e d r o s i l i n a d a n i n d a n e s a l i j u t r i n a s t o p i — katastrofa.

In to katastrofo bo čutil ves svet kakor kak silen potres.

To sluti danes že najprostejši človek, kakor tudi prvi olikanec.

Preko vse zemlje, po vsej človeški družbi se širi stresljaj, ki oznanja silen preobrat, ki oznanja — **novu pomlad človeškega ljudstva!**

Ko vidimo prerojevati se prirodo, katera iz zimske teme in mrtvila vstaja mlada, cvetoča, krasna v svetlobi zlatega solnca, nas zavest o novi pomladi človeštva še močneje prešine.

Na novo se zavedamo, da obdajata naše duše, naša srca še zimska noč in mraz in da nam je potrebna

pomlad; — saj je človeška družba vkljub navideznemu napredku se zopet globoko pogreznila v močvirje nevrednosti!

V boju med dobrim in slabim namreč, kateri boj se neprenehoma bije na zemlji, je človek že tako obnemogel, da mu pešajo moči in — padel bi, ako bi ga ne vzpodbujalo še nekaj posebnega, nekaj kar leži skrito v globočini njegove — duše.

In kakor utrujeni popotnik še zbere svoje zadnje moči, da pride na cilj svojega potovanja, tako je danes z vesoljnim človeštvom.

Ono hoče na svoj cilj!

Ves boj na zemlji, — boj med dobrim in slabim, ni nič drugega nego boj za ta visoki cilj!

Vpraša se le, ali se bo ta silen boj izvojeval v splošnih vojnah in v splošnem krvavem klanju, v katerem bo pokončan mozeg človeške družine; ali pa bo človek znal najti drugo, boljšo pot?

Danes se kaže oboje. Tehnica gre burno gori in doli!

Vendar se včasih nagiblje odločno na bolje, kar priča, da sili spoznanje o dobrem z vso močjo na površje.

V splošnem opazamo, da tudi najpriprostejši človek, navaden kmet in delavec, začenja spoznavati, koliko je kot človek vreden. Oba segata rada po dobrih knjigah, oba se udeležujeta zborovanj, v katerih se jima vnema duh in srcé za dobro, plemenito. Vse to je dokaz, da je še nekaj višjega v njima nego li navadna zmožnost za pridobivanje vsakdanjega — kruha!

Tako se polagoma pripravlja ves človeški rod za velika vprašanja, katera mu bo skupno rešiti.

Pravim: skupno!

Ali naj ostane pri tem, da bi samo nekaj ljudij, samo en neznaten odstotek, bilo deležnih — človeške pomladi? Ta odstotek bi bil pač podoben oni pomladi,

ki jo vidimo v — rastlinjakih, v času, ko zunaj po širni naravi vladata vihar in mraz.

Ravnokar pa sije pred nami zlati majnik s svojim čara polnim cvetjem in zelenjem.

Kamor pogleda oko — vse cvete in zeleni, — vesoljna pomlad je tu!

Ali si naj ob pogledu na ta zlati majnik ne želimo vroče, da preidi splošna — človeška pomlad iz — »rastlinjakov«
nekaterih izvoljenih, na vse ljudi te zemlje?

A še več!!!

Ko gledaš, cenjeni čitatelj, cenjena čitateljica v to lepo pomlad pred seboj, — ali te ne navdaja slutnja o nekem drugem večjem in — večnem majniku?

Ob krasotah, ki ti jih nudi ta zemski majnik, pač želiš, da bi to mlado, duhteče veselje ne šlo od nas — še bolj pa želiš, da bi po tem, žal, minljivem majniku zasijal drug, neminljivi in še krasnejši maj! Da, ali se ti ne zdi, ko gledaš to pomlad, kakor bi bila ona le — prozorna tanjčica, skozi katero prav rahlo sije oni večni majnik — nebesa? In ako opazuješ celo to življenje, ali se ti ne zdi ravnотako prozorna slika, skozi katero rahlo odseva ono veliko življenje, ki je tam v silovitem ozadju, v — nebesih?

Ali potemtakem ne čutiš, kako velikanskega, nad vse praktičnega pomena je vprašanje — o nebesih? Vprašanje, katero se po krivici zanemarja, ker uprav s tem vprašanjem v zvezi je ono veliko vprašanje o skupnem cilju človeštva na zemlji, katero vprašanje bo, v dosego splošne človeške pomladi, moralo rešiti — vsevкупno človeštvo.

A da bo človek za to veliko rešitev sposoben, mora končno začeti opazovati svet in življenje skozi — očala, ki mu razločno kažejo ono sijajno — perspektivo.

Da je to mogoče, naj dokazuje sledeči roman!

Velika, senzacionalna razkritja, ki stopajo v romanu na površje, naj slednjič razženo megle dvoma o stvareh, katere ne dopuščajo dvoma in naj bodo v — tolažbo onim hrepenečim dušam, ki, izmučene od življenja prevar, potrebujejo tolažbe!

V majniku 1905.

Prvo poglavje.

„Kje so nebesa?“

Naše življenje je skrivalnica,
v kateri z nekoliko izurjenim
očesom, lahko zapaziš nebesa . . .

Do blizu zadnjih let preteklega stoletja je živel na Francozkem, v tej domovini velikih mož, politik in učenjak, okoli čegar malo znane osebe so se razvili posebni politični dogodki ne le Francozke same, marveč tudi drugih držav.

Mož, dasi ni igral na zunaj velike vloge, je vendar veliko pripomogel k temu, da si države in narodi niso že davno skočili v lase ter da ni že skoro vse končalo v bratomornem klanju.

Kdo ve, kaj bi bilo na svetu danes, kaka strašna tema revščine bi krila narode te zemlje, da ni bilo tega moža!

Skoro se zdi neverjetno in vendar je tako, kar bode za las dokazano v tem romanu!

Kakor pa je gotovo to, tako gotovo je tudi, da bi še marsikaj slabega izginilo in veliko dobrega oživilo, ako bi t a duh še živel in delal.

So ljudje, kateri s svojim mogočnim duhom tako uplivajo na druge, da se more reči: o n i vladajo svet. Vladarji, diplomatje, ministri in druge javne osebe so le izvrševalci njihovih velikih idej, katere so morda izrekli kje v prijateljskem krogu ali pustili zapisane ležati v kaki gostilni, na izprehodu ali na kakem drugem očitnem kraju.

Ideja se je raznesla, razplodila, prišla v knjige, parlamente, zakonike in ta ali oni »visoki državnik« i. t. d. jo je izdal za svojo — o izvoru iste nikdo slutil ni; — dosti da je koristila in bi morda še bolj, da je tu in tam niso pokvarili in s primesjo lastnih, manj duhovitih, manj izvirnih včasih dosegli nepopoln uspeh.

Mogoče, ako bi se ideje takih skrito delujočih duhov nepokvarjene vporabljale za javni blagor, bi bila že davno odstranjena s sveta napaka, katero je, po globokem izreku tega moža, pred tisoč in toliko leti zakrivil kak — rimski senator ali kak drugi nepremišljeni državnik one nepremišljene dobe in katera napaka se je razširjala dalje in dalje tako usodepolno, da danes države več izdajo za — morilna orožja, nego za naprave mirnega in srečnega napredka!

Da je po takem napredku resnično hrepenel in zanj deloval z vsemi močmi svojega velikega duha — junak našega romana, o tem priča njegovo življenje, ki je bilo, dasi skrito, eno najzanimivejih, kar jih pozna zgodovina velikih duhov.

Že v svoji mladosti kot nedorasel deček je baron d'Honcourt — recimo mu tako, ker pravega imena z ozirom na njegovo tajno misijo nočem in ne smem povedati — kazal nenavadne duševne darove.

Zaradi tega ga je njegov strijc, ki je bil general v armadi Napoleona I. in zelo bogat človek, kakor so navadno generali, kateri nastopajo v vojni, zarana dal v Pariz, da se ondi vsestranski izšola in visoko izobrazí. Previdni mož, kateri je kot vojak tudi nosil sloveče ime, je že naprej računal s tem, da bo nadarjeni deček enkrat »nekaj posebnega«.

No, general se ni varal.

Ko je mladi baron dovršil svoje študije, bil je, petindvajsetleten, že skoro do cela veččak v raznih strokah vede in umetnosti.

V fiziki, kemiji, modroslovju, naravoslovju, jeziko- in zgodovinoslovju; v slikarstvu, glasbi in še nekaterih drugih vedah in umetnostih je bil kakor doma.

Posebno rad se je bavil z zemljepisjem in narodopisjem ter verskimi študijami...

Nad vse pa je gorel za astronomijo ali zvezdoslovje, kateri vedi je posvetil največ svojega časa in v kateri se je dvignil do tolike dovršenosti, da so prvi veščaki na tem polju že takrat dejali o njem, da ima celo vsemirje »v malem prstu« ter da bo v tej stroki gotovo še iznenadil svet z novimi, velikimi razkritji.

Da je bil mladi in lepi d'Honcourt tudi družabno visoko izobražen, o tem ni da govorimo. Saj je imel v Parizu, tej univerzi življenja, med številnimi znanci svojega strijca in v drugih odličnih krogih dovolj prilike, da tudi ta del naukov z odliko absolvira. —

Razume se, da se je general svojega nečaka, o katerem je iz mesta dobival najugodnejša poročila, silno razveselil, ko je le-ta nekega lepega poletnega popoldne prišel iz Pariza ter položil predenj cel zavitek najboljših spričeval.

Stari general je živel na enem svojih gradov, kateri so iz rok raznih umrlih sorodnikov polagoma prešli v njegovo posest.

Kdor bi hotel pisati zgodovino teh gradov in tudi po večini način in pota, po katerih so prešli v last generala, ki je bil slučajno bližnji ali daljni sorodnik zadnjih njihovih lastnikov, moral bi napisati knjige.

Bila bi nad vse zanimiva zgodovina!

General se za to ni dosti briga, ker je kot star vojskovodja v krvavih vojnah Napoleonovih izgubil malone ves čut do človeške usode.

Izmed gradov, katerih srečni lastnik je postal, si je izbral onega, ki mu je najbolje ugajal.

Tu si je ustanovil vse po svoji volji in živel je kot kralj na svojem prestolu. Štedil ni, ker je imel že od posestev ogromne dohodke in tako je zamogel od življenja sprejeti vse, karkoli mu je nudilo.

Po zimi je preživel čas v velikem mestu, v krogu živahne olikane družbe, — ko pa je nastopila cvetoča pomlad, vrgel se je v naročje zdrave prirode, v katere krasotah se je naslajal, živeč ob spominih svoje viharne preteklosti. —

Tu sredi lepe prirode torej je mladi d'Honcourt dobil svojega strijca onega znamenitega poletnega dne, ko je zaključil učno dobo svojega življenja in stopil čez prag nove, še zanimiveje dobe — dela in uživanja.

Stari general se je nahajal baš v svoji »bojni dvorani«, kakor je imenoval prostor, kjer je hranil veliko zbirko raznovrstnega orožja, katero je prinesel seboj od raznih krvavih izletov z »velikim cesarjem«, ko vstopi nečak.

S polnim navdušenjem mu strijc seže v roko, ga objame in poljubi.

»Dobrodošel, dobrodošel, moj ‚enfant terrible‘!« mu kliče drugo na drugo, v lice rudeč ko rak.

»Kako prav, da si prišel! Zdaj bova skupaj živela, skupaj uživala! Kako zelo sem že hrepenel, jaz starec, po tem, da bom imel pri sebi mlado moč! — Glej, ravnokar sem ogledoval te spomine preteklih dnij. O mladost, mladost! Ko je bil človek mlad, vsaj mlajši, — kako življenje je bilo to pod — zlatim cesarjem! To je bil človek! — Ne, bog! To se je živelo, kamor smo prišli! Res je tekla kri v potokih, a živelo se je — nebeško! Solnce je peklo na nas, kakor bi se bližalo zemlji; — godbe so svirale, kakor bi bili uglasbeni vsi solnčni žarki; — bojni krik se je razlegal, kakor bi bila prišla vsa pekla na pomoč armadam, znoj in kri sta lila skupaj raz čelo in s telesa ter izmivala

madeže ljudske neumnosti, — a človeku se je srce dvigalo radosti in čutil si, da si več kot človek!

Hej, ako bi moglo govoriti vse to orožje! To bi bila povest, — to bi bili odmevi onih zlatih, mladih dnij! Toliko rečem: nekaj groznega so te vojne, a če vže morajo biti, imeti morajo za vojskovodjo Napoleona, ali pa naj se ljudje ne utikajo v take reči!»

Stari vojskovodja se je tako razgrel, da mu je jel kapati znoj z gorečega čela, — bil je ves v svojem elementu.

Baronu pa je šel mráz po kosteh ob njegovem pripovedovanju. Ali ni bilo morda posebno naključje, da je on, čegar življenja naloga je bila v tako ojestrem nasprotju s tem, kar je govorila ta grozna dvorana, ravno koj ta prvi dan moral prestopiti nje prag?

In general je nadalje pripovedoval svoje spomine iz onih krvavih dnij, pod katerih jekleno težo je stokal svet.

»Glej, Rihard, ta-le meč! Ta je od Termofilov...« reče in seže po dolgem zarjavelem meču, ki je visel ravno nasproti vhodu.

A v trenutku, ko je general hotel pripovedovati krvavo zgodovino tega meča, zadone od nekod čudoviti akordi harfe, h katerim se oglasi milobno žensko petje.

Bila je mehka, v srce segajoča melodija neke pesmi, na katere vsebino bi se človek ne mogel prav spomniti, tudi ako bi poznal vse skladbe te zemlje, katera pa bi se vendarle morala vsakomur zdeti zelo znana. Ta melodija je s čudnimi glasovi, kakor očitajoče, donela na uho obema možkima, ki sta jo strmé poslušala.

»Kaj je to?« hitro vpraša baron ter iznenaden pogleda svojega strijca.

General, kateremu je, kakor bi okamenel ob teh glasovih, kar obtičal v roki zarjaveli meč, ni koj odgovoril na vprašanje nečakovo; potem pa se mu je zgubančilo čelo in dejal je mršavo:

»Ah kaj, te babe! Že mi je žal, da sem jih vzel pod streho. Prijatelj v mestu me je prosil, da jih vzamem za to poletje, češ, da so bolehne. Človek je predober. In zdaj jih imam na vratu! Niso tu še teden dni, pa že sem jih sit. Vedno to brenkanje, vedno to bolešno prepevanje! To ni za ljudij moje vrste!«

»A kdo so? Od kodi?« vpraša z rahlim zanimanjem baron.

»No, zdi se mi, da se hočeš za nje zanimati! Pač bi ne imel boljšega! No, mlad si, ne zamerim ti. Mlad mož se mora zanimati za vse. Kdo so? I no, imenuje se komtesa Klara de Padrillac in njena mati, če se ne motim, je vdova onega grofa Padrillaca, ki je dal pred nekterimi leti glavo rabeljskemu meču Jakobincev. Sploh so ljudje obubožali in človek jih ima bolj iz usmiljenja, dokler jih ne vrže izpod strehe!«

Baron se zamisli in strmeč pred se, poluglasno izgovarja: »Padrillac! Padrillac! To ime se mi zdi jako znano — —«.

»Že mogoče!« odgovori general.

»Ako bi bili to oni Padrillac, potem leži na njih rodbini neka globoka skrivnost, katero razjasniti me že dolgo zanima,« govori baron počasi in zamišljeno.

»No, tudi to je mogoče! In zdaj se ti ponuja ugodna prilika za eksperimente! Jutri te seznanim ž njima in potem ti dovolim, da se tudi zaljubiš vanjo, ako te to morda pripelje bliže zanimivemu cilju!« se smeje general, pograbi svojega nečaka pod pazduho ter ga pelje iz dvorane.

»Zdaj pojdiva! Ti že še natanjčno povem zgodovino te moje zbirke. Časa bo dovolj, ker zdaj moraš ostati pri meni, dokler ne nastopiš imenitne javne službe, katerih se ti bo nudilo na vsaki prst deset!«

Oba možaka se podasta iz hiše ven v cvetočo naravo, a mladi baron se pri tem skrivaj ozre po oknih gorenjega nadstropja, da ne bi morda zagledal one čarobne pevke.

In prav v onem trenutku se je prikazalo v oknu blede lice mlade ženske, katere velike, temne oči so se srečale z njegovimi . . .

Mladeneč je močno pordel in se moral zatajiti, da se ni izdal pred strijcem, ki bi se zdaj takim »otročarijam« le porogljivo smejal.

Zunaj, pred gradom general hkratu obstane, njegov pogled splava čez bližnji hrib, za katerim je plapolalo, podobno živemu srebru, popoldanje nebó.

Ne ve se ravno, kaj se je uprav tisti trenutek godilo v duši starega moža, a čez lice mu gre jasni odsev notranje radosti, ko reče:

»Ali ni to krasen svet, moj dragi Riko?«

»Res, ta svet je lep!« odgovori baron nekoliko raztresen, vendar s povdarkom polnim samozavesti.

»Poglej na desno, poglej na levo! Sami vrtovi, sami raji! Koliko rajev ima ta naš krasni svet! — Ti pisani cvetoči travniki, ti smaragdni, valoviti gozdi! Pa poglej, Riko, v njih vse živi, vse živi! Ali vidiš, kako se giblje po travnikih? To cvetje je živo! In gozd se premiče, — v zelenju njegovem se pretaka življenje, v tem zelenju je neki veliki duh! In reci, če ni to res?«

Mladi učenjak pogleda svojega strijca začuden, ker ni mogel prav verjeti, da-li je to še tisti osorni, brezčutni vojskovodja, s katerim je ravnokar stal notri — sredi morilnega orožja. Ali se je varal, ko je za hip sam pri sebi — drugače mislil o njem?

Ali pa je morda vplivalo nanj vendarle tisto — petje? Tudi lahko, da upliva narava! Zakaj pa bi stari ljudje ne bili pristopni lepoti narave? Saj je duša tudi v starih ljudeh večno mlada!

Z nežnim smehljajem okoli usten, odgovori na strijčevo vprašanje:

»O tem bi se dalo veliko govoriti — —«

»Kaj ne da, kaj ne da?« seže hitro vmes general in še brž dostavi:

»O midva bi to znala! Z učenim človekom se dá vse govoriti!«

»Kdo bi mogel tajiti,« — dopolni baron svoj začetni stavek — »kdo bi mogel tajiti, da živi duševno tudi zelenje in cvetje, kakor vse drugo? Saj dobiva poslednja bilka svoj lepi obstanek iz istega vira, kakor vse drugo, kakor mi! In ta vir je velik, — neizcrpen!«

»Vidiš, zdaj si se že pokazal učenjaka! Že vidim, že vidim, fantič, da v tebi nekaj tiči! O, to sem koj vedel! Pa to je previsoko za zdaj. Jaz pravim: meni bi zadostovalo, živeti vedno tako-le sredi tako lepe narave, zdrav, zadovoljen, vesel, — vedno! To moram poudarjati! Potem ne želim nič drugega, — niti v nebesa si ne želim, in če bi jih bilo deset!«

»Nebesa?« poprime hitro za besedo baron. »Tudi o tem predmetu bi se dalo nekoliko govoriti.«

»Kaj, — o nebesih? Beži, beži! To pač ni noben predmet, o tem pač ni mogoče govoriti, — menim vsaj ne učenim ljudem. Za prosto ljudstvo, — ne rečem . . .«

»Nasprotno! Baš učenost se mnogo peča s tem vprašanjem — seveda z raznega stališča!«

»Če je pa tako, — potem sem koj drugih misli. O, za take reči sem vedno pripravljen, — ker mene zanima vse, s čemer se peča učenost. Ker uk, veda, to je moj princip. Torej o tem se bomo še čvrsto zabavali . . . pozneje! In veš kaj! Tudi našega župnika pritegnemo v pogovor. Mož ima dovolj visoke nazore o tem in onem in jaz sem mu zelo naklonjen.

Veselilo ga bo, ko izvé, da si tu in da nameravaš tu ostati!

Zdaj pa, ako ti drago, idiva na kozarec dobre kapljice. Sicer imam vino doma, a v gostilni vse bolje diši. Do tja imava le dober četrť ure, — pa se sprehodiva po naši lepi okolici, — po naših rajih, hočem reči. Ha, to je vendar nekaj posebnega, ako človek hodi po — svojem! Kamor pogledaš, vse naše, moj Riko, vse naše!

V gostilni dobiš tudi lepo sobo za prenočišče. Oprosti sicer; rad bi ti postregel tu, a saj veš, zaradi mojih gostov, — ne spodobi se in jaz na to zelo držim. Tudi v drugih gradih je sedaj polno gostov — saj ti je znano, da po leti dajemo v najem. Vrh tega pa bi ti bilo predaleč...«

»Hvala lepa za Vašo skrb, gospod strijc« spregovori zdaj hitro baron in pokaže z roko na bližnji hrib na katerem stoji samotni grad, »a jaz prenočim tu gori na Grebenu«.

Kakor bi ga bil pičil gad, ki je prilezel izpod grma, se ob teh besedah svojega nečaka prestraši general. Vsa kri mu izgine iz lic in ves iznenaden pravi:

»Gori na Grebenu, da hočeš prenočiti?!«

»Da, gori, ako mi dovolite, gospod strijc?«

»O tem, da bi ti ne dovolil, ni govora, to veš. A pomisli vendar! Tam gori, v tej samoti! Saj vendar veš, da ta naš grad je prazen, da ne prebiva v njem več živa duša!« hiti general vidno razburjen.

»O jaz si že posteljem, gospod strijc, za me ne skrbite!« odvrne baron prostodušno.

»V gradu ni ničesar ko gole stene,« nadaljuje general in si prizadeva, da bi odvrnil nečaka od te nesrečne misli.

»A ne samo to, marveč, — saj ti je tudi znano, da na Grebenu — straši?«

Zadnjo besedo je general izgovoril skoro šepetaje in se nagnil bližje k ušesom svojega strijčnika.

»Ha, ha, ha! Ali to verujete, gospod general?« vpraša z glasnim smehom in šegavo baron, ker očitvidno ga zabava strijčeva neumevna strahopetnost.

»Ti se smeješ, ker ne veruješ!« odvrne ta zdaj z zelo resnim glasom. »A jaz ti rečem, da je to resnica, ker sem se prepričal na svoje oči. Da, na svoje oči, moj Riko! Ne verujem, kar si bodi, a to je kaj drugega! Tudi me ni strah. Ha! Stari vojskovodja, ki je prespal in prebdel neštivilno noči med kupi mrličev na bojišču, ko so se zvezde in luna tresle groze, — pa strah! Glej, a to je vse kaj drugega! V tem tiči nekaj čudnega, v tem Grebenu! To niso strahovi in duhovi, kakor navadno, to je nekaj kar sega daleč čez! — Vidiš, ti ljudje, to priprosto ljudstvo menim, ima včasih tudi svoje dobre misli. In to ljudstvo tu okoli, — no, pa saj veš, je še prej pripovedovalo o strahovih na Grebenu, ko je še živel tvoj stari srijc, baron Henrik d' Honcourt, ekscelenca in bivši dvorni komornik Nj. Veličanstva Ludovika XVIII. Odkar pa je stari gospod, ta daleč znani čudak, na še vedno neznani in nepojasneni način izginil z grada in sveta, od tega časa gori ni miru. Živi človek, niti živina ne vztrpi, ti pravim! Zaradi tega sem grad pustil izprazniti do zadnje bilke. Le soba starega barona, v kateri je samotaril in sanjaril na svojih neumljivih izumih, je ostala nedotaknjena!

Zaradi tega te prosim, Riko, ubogaj me, ne hodi gori, utegnilo bi se ti kaj pripetiti!«

Stari vojščak je tako milo prosil, da je mlademu baronu segalo v dno srca.

Kmalu bi se bil dal preprositi in bi bil odstopil od svojega sklepa. A nekaj posebnega ga je vleklo tja gori, nekaj, čemur se ni mogel protiviti. Zato odgovori z ozirom na boječnost svojega strica, rahlo in prizanesljivo:

»To so vendarle vraže, gospod strijc in jaz jim ne verujem! Ali če bi tudi res kaj bilo, hotel bi se na svoje

oči prepričati in stvar potem morebiti znanstveno preiskati. Kdo ve, morda se iz tega celo kaj naučim!»

Beseda »znanstveno« je na generala toliko vplivala, da zdaj ni več ugovarjal svojemu nečaku marveč mu pustil, da naredi kakor hoče.

»No, dobro!« pravi in potegne barona seboj, s katerim se je bil ob tem pogovoru sred pota ustavil.

»No, dobro! Stori kakor hočeš! Ako te stvar zanima z znanstvene strani, potem se udam. Kajti védi žrtvujem vse, tudi skrb za te. A to ti povem: pazi se in ne poslušaj starega barona, ako bi te vabil, da greš z njim kdo ve kam — v »globočino neba«! Ker, ako bi se dal zmotiti, telebneš čez skalovje v prepad in si razbiješ črepinjo kakor jajce, kakor se je zgodilo zadnjemu oskrbniku Roualdu, katerega so pred pol letom našli pod pečinami Grebena.

V večjo varnost hočem naprositi ondi krčmarja Bideauta*), da gre s teboj prenočit. Ako pa boš hotel še nadalje v svrho svojih študij prenočevati tām gori, pa si vzemi za slugo našega poštnega sēla.

Mož je kot moj bivši sluga pri vojakihi prebil z manoj vse boje in se ne boji ne pekla ne vruga, še manj se bo bal senice starega barona.«

»Dobro, kakor želite, gospod strijc!« odgovori baron in v tem se približata gostilni. —

Notri v gostilniškem prostoru je bilo zelo prijazno. Dve okrogli mizi, pogrnnjeni s snegobelimi damastno-platnenimi prti, ki sti se blesteli kakor snežni kristali v ostri zimi, sti stali v njem in okrog miz izrezljani stoli iz tamnega lesa, katere je general daroval iz vitežke dvorane grada Grebena.

*) Bidóta

Med okni je plala popoldanja toplota okrog zelenja ki je sililo notri med železnim omrežjem, a v prostoru samem je vladal prijeten hlad.

In glej tu notri je sedel župnik d' Aubry* in si hladil vroče čelo, od katerega je rosil znoj, da je moral v enomer privzdigavati klobuk in se brisati z veliko višnjevo ruto.

»Ravno prav, gospod župnik, ravno prav!« kliče general, ugledavši gospoda že od daleč.

»Ravno prav, pa ne bo treba hoditi k Vam predstavljati našega novega deželana. Tu je!«

S temi besedami pol šaljivi general predstavi župniku svojega nečaka, ki se uljudno prikloni in molče poda župniku roko.

»Prav veseli me, gospod baron d' Houcourt da ste nas zopet osrečili s svojim prihodom!« reče župnik, dvignivši se s stola; v levi roki držeč ruto in klobuk a desno elegantno prožeč baronu.

»Tudi mene veseli, gospod župnik, da Vas nahajam še vedno zdravega in čvrstega — duševnega varuha naše lepe doline!« spregovori baron z izbrano prijaznostjo.

»Gospod baron ostane gotovo zdaj več časa med nami« meni župnik, zavzame zopet svoj prostor in na prijazno zahtevo svojih visokih prijateljev pokrije si zopet glavo.

»Gotovo, gotovo!« pritrdi general veselo. »On ostane med nami, naš izborni Riko! Zdaj bo novo življenje v naši dolini!«

»Prav zares«, pristavi župnik »to jaz vedno pravim: ako je že narava sama na sebi nekaj lepega, vzvišenega, dobiva še tem večjo vrednost, tem večji čar, ako prebivajo v njej visoko izobraženi ljudje«.

»Aha, smo že skupaj!« reče general ter si mane roki. »Smo že skupaj! Saj sem vedel: gospod župnik in

* Obráj

moj nečak, to bo družba! Če to ne bo zanimivo — — zares, kar veselim se uže!

Apropos! Ali veste, da sva si z nečakom že izbrala zanimiv predmet za prvi pogovor, na kateri Vas povabim jutri popoldne, ako Vam drago, gospod župnik.«

»Zelo me bo veselilo!« odgovori poslednji smehljaje.

»Glejte, ravnokar sem bil tudi namenjen k Vam . . .«

»K nam . . .?«

»To se pravi, v vaš častiti grad . . .«

»A! Morda k mojim gostom?«

»Uganili! K grofici Padrillac, katera me je prosila dušne tolažbe. Zaupati mi ima, pravi, neko veliko skrivnost.«

»Skrivnost, skrivnost!« reče general nekoliko raztresen. »Ženske imajo vedno skrivnosti. In té že menda posebno . . .«

»Stara grofica je bolna in tako je umevno, da si hoče morda olajšati dušo . . .«

»Aha, razumem, razumem! Toda le nikakor umreti! Smrti ne pustim pod mojo streho, gospod župnik!« hiti general polresno pol v šali.

»Oho, gospod general!« zavrne starega vojskovodjo župnik z glasnim smehom. »Vi, kateri je zrl pol življenja v enomer smrti v obličje, Vi, da bi se bali smrti?!«

»Smrt na bojnem polju, ali smrt med tesnimi štirimi stenami, to je menda nekaj drugega, gospod župnik!« odgovori general v strokovnjaškem tonu . . . »Sploh pa so menda v življenju trenutki . . .« General ni hotel dovršiti tega stavka, katerega pa je župnik itak dobro razumel in hitro segel v besedo:

»Nikakor mi ne gre v glavo, zakaj se nekateri ljudje tako smrti bojé! Kakor bi bila smrt nekaj nenaravnega, hudega! A smrt je treba razumeti, ker ona je nekaj velikega, epohalnega v našem življenju, katero hoče biti umevano, kakor sploh vse veliko.

Ako se večina ljudi smrti boji, je znamenje, da je večina ljudi ne — razume!»

Župnik je te besede govoril s toliko resnobo, s tolikim globokim zanosom, da so nehote napravile na njegova znanca močen utis.

Mladi baron, ki je dosedaj le malo govoril, marveč le poslušal in si hladil žejo z izborno pijačo, katero je prinesel gostilničar svojim gostom, je z navdušenjem pritrdil župnikovim besedam.

»Popolnoma moj nazor!« zakliče žarečega obraza. »Popolnoma moj nazor! Ako se dá vse na svetu in morda še izven sveta razumeti, zakaj bi se ne dala razumeti smrt? In za človeštvo bi bil velik napredek, ako bi se začelo vglabljati in razumevati reči, ki stojé nekoliko nad vsakdanjostjo.

Koliko lepega pokvari pri posamezniku strah pred smrtjo! Koliko ljudi se prerano postara iz strahu pred smrtjo, — ali morda tudi že samo zaradi tega, ker mislijo na smrt!

Kako pa to ovira splošen napredek in — recimo, tudi srečo, to se da sklepati iz skupnosti.

In, jaz bi trdil, da uprav ta strah pred smrtjo povzroča največje homatije na svetu.«

»Bravo, bravo!« kličeta župnik in general h kratu ter segata v roke baronu, čestitajoč mu k tej duhoviti definiciji.

»To ste dobro povedali gospod baron, tako dobro, da bi jaz ne bil mogel povedati bolje na prižnici,« reče odkritosrčno župnik. Generalu pa so se kar zrosile oči od same radosti.

»Saj sem vedel, da bo iz njega še nekaj posebnega!« je vzkliknil zaporedoma.

»Ali pa veš, moj dragi Riko, ali pa vesta, da sta me prav krepko potolažila? Odslej se nočem ne bati smrti,

še manj pa misliti na njo, — morda se pri tem še pomladim, ha, ha!»

»Misliti sme človek na to toliko, kakor na konja, katerega zajezdi in s katerim hoče prijahati na en cilj,« pripomni župnik in se jame pripravljati na odhod.

»Cilj, cilj! Smo že skupaj! Smo že blizu predmeta za jutrišni pogovor, gospod župnik!« vzklikne general ves rudeč od navdušenja.

»Dobro, dobro, radoven sem, zelo sem radoveden!« meni župnik. »No, zdaj res moram iti. Ako bi se častita gospoda še hotela pomuditi, — v dobri uri sem zopet nazaj!« spregovori dušni pastir, svečano pozdravi in odide.

»Na svidenje v eni uri!« kličeta za njim general in baron. — —

Župnik je držal besedo in se v dobri uri zares vrnil k znancema.

Ali kako ves spremenjen je bil zdaj!

Nič več od one veselosti, nič več od onega vedrega lica! V njegovem obrazu je ležal težek dušni mrak, iz njegovih očij, — katere je takoj pri vstopu mrklo in pomenljivo uprl v generala, — je odsevala velika otožnost. Na vsem njegovem bitju se je poznalo, da se je v tem času kratke pol ure zgodilo nekaj posebnega.

General za prvi trenutek te izpremembe v župniku ni opazil in je v tonu prejšnjega razgovora vzkliknil:

»Izborno, gospod župnik! Držali ste besedo! Ali veste, da vam moram še nekaj razodeti? Pomislite, ta le gospod, moj nečak, hoče prenočiti na Grebenu!«

Župniku se pri tem izvije samo en kratek »O —!« za katerim se hipno skrije izraz njegovega potrtega duha; a general nadaljuje:

»Vsi moji prigovori nič ne pomagajo. Ali, — pomislite gospod župnik, ako bi se mu kaj pripetilo, — saj

vender tam gori — straši . . . stari baron in kaj vem še kdo?!«

»Seveda, seveda! Straši, hm, — tako pripovedujejo ljudje. Praviljice! — A strahovi so, — to je gotovo. — A ti strahovi so vse druge vrste, gospod general!«

Te besede je župnik govoril tako skrivnostno in s tako tamno resnobo, da je general osupnil in postal pozoren.

Zdaj šele se je natančno ozrl po župnikovem obrazu in zapazil v njem spremembo.

»Kako, — druge vrste, pravite? Kako naj to razumem? — O! Oprostite gospod župnik: kaj se vam je pripetilo? Vi ste žalostni, vi ste potrti! O govorite!« poprašuje in skrbno opazuje dušnega pastirja.

»O, v naši domovini straši vse kaj družega!« nadaljuje župnik pomembno.

»O, govorite, govorite! Nekaj to pomeni!« kličeta zdaj general in njegov nečak nemirno.

»V naši domovini straše temne, hudobne pošasti, katerih ne vidimo in ne slišimo mi, tu na deželi. A ti strahovi so nevarni celi Franciji, še več: celemu svetu!«

»Recite, gospod župnik«, spregovori zdaj general in obraz mu zadobi popolnoma vojaško stroge poteze: »Vi ste nekaj izvedeli pri — teh ženskah?«

»Da, prav imate gospod general,« odgovori župnik; »to je tudi ona skrivnost, katero mi je imela razodeti grofica de Padrillac in mi jo je tudi razodela v celem obsegu.

»Čujta torej, gospoda! V Parizu obstoji zarota — hudobnih duhov, katerih namen je, pripraviti do padca našo domovino in potegniti v propad malone vso človeško družbo!«

General in baron pri teh besedah župnikovih obstrmita, kakor bi bilo z jasnega neba treščilo v dvorano.

Skoro neverjetno se jima zdi in vzklik za vzklikom se jima izvija iz prsij.

»Nemogoče! Nemogoče! Zarota?!«

»Grofica ne laže, grofica se tudi ne moti. Ona ima **dokumente**, neizpodbitne priče, katere jej je izročil njen soprog pred svojo žalostno smrtjo . . .«

»Ha! Kaj slišim, — to da bi bilo mogoče v naši Franciji? In kdo, kdo so ti!« hrumi zdaj general ves jezen.

»Ti dokumenti«, nadaljuje župnik, »označujejo natančno osebe, ki so zaroto osnovali. Navedena so imena . . . visoke osebe! Imena . . .«

»Francozka? — To bi ne bilo mogoče!« seže vmes general razdražen.

»Za vprvo je to velika tajnost, katero sem obljubil držati grofici. Pozneje pa hočemo izvedeti vse. Kajti nosilci teh imen so osebe, katerim je tako malo varno bližati se, kakor deročim zverinam — brez zanesljivega orožja. A v teh dokumentih so sestavljeni obsežni načrti te zarote, — načrti, v katerih je zabeleženo njeno delo za — čujte! za ves široki svet!«

»Strašno! Neverjetno!«

»Sicer verjetno, ako se pomisli, da se je v tej Francozki godilo že vse, kar si človeški um izmisliti more in da je po nadarjenosti svojega ljudstva in drugih udobnih okoliščinah ravno ta Francozka bila določena, igrati prvo vlogo med državami tega sveta — vlogo nebeške države!

Toda menda ravno zato je imela vedno najhujših sovražnikov, ki so se zajedali v njeno meso kakor paraziti, škodljivci, ki so jej pripravili že toliko hudih časov.

A vse, kar je Francija prebila dosedaj, ni nič v primeri s tem, kar jo čaka, ako se delo te tamne zarote posreči!«

»Kar pa se posrečiti ne sme in — se ne bode!« zakliče zdaj baron v divjem žaru in udari z roko ob mizo.

»In glejte, to bi se iz Francije, iz naše zlate Francije potem širilo in širilo preko vse zemlje, dokler da bi na tem strupu poginilo vse, vse!

To je namen zarote, to bi bilo delo satana, ki hoče uničiti delo Stvarnikovo!

Po srečnem naključju pa so prišli dokumenti v roke grofa Padrillaca, ki je poznal te nakane. Skril jih je na varnem kraju in le njegova soproga je vedela za nje, ki so bili v železni škrinjici zakopani v zemljo.

Seveda je bila to smrt grofova! Lopovi so zaslutili, da bi bil utegnil on vzeti jim te listine in so ga iz zasede usmrtili. Nadejali so se, da jih še dobé v roke. A ker se jim ni posrečilo, začeli so preganjati njegovo rodbino. Izmišljati so si jeli razne stvari in naprtili pravdo za pravdo ubogi, nedolžni rodbini. Dva brata grofova so podkupljeni sodniki obsodili v dosmrtno ječo, kjer pa sta oba kmalu umrla.

Udovi so zaplenili vse imetje, a njo in hčer hoteli na skrivnem usmrtiti iz maščevanja, ker jim je grof izmaknil one peklenške načrte. Imeli so pripravljene grozne muke, s katerimi bi bili do smrti trpinčili ubogi ženski, meneč, da tako pridejo v posest dokumentov.

Le blebetavosti nekega starega sluge, ki je vso to krvavo nakano izdal vašemu prijatelju, je zahvaliti, da je grofica s svojo lepo hčerko utekla neusmiljenim rabljem. Po posredovanju tega plemenitega moža, ste vi, gospod general, sprejeli ženski pod svojo varno streho, kjer ju menda ne doseže maščevanje zarote...«

»Ne doseže jih, v to jamčim s svojim življenjem!« zagrmí zdajci general in pograbi z roko ob svojo stran, kakor vsikdar, ko je menil prijeti za sabljo.

»Ženski si gotovo tudi tu niste svesti življenja, ako bi ju oni zavohali, ki imajo najbrže povsodi svoje vohune, kajti zelo veliko jim mora biti ležeče na onih dokumentih.«

»Dokumenti! Da, da, dokumenti! Kje so dokumenti?« hitita zdaj vpraševati general in njegov nečak, skoro tresoč se od razburjenja.

»Dokumente ima grofica pri sebi«, odgovori šepetajoče župnik, »a rada bi jih spravila na zelo varen kraj...«

»Gotovo! Razume se!« vzklikne general in dostavi: »Na Greben ž njimi! Gori jih ne iztakne nikdo. Dokumenti, ki nam dajejo v roke smrtnega sovražnika domovine in ne leto, — sovražnika celega človeštva, zatake dokumente je vredno zidati trdnjav!«

»Izborno, gospod general, izborni! Vi ste velik mož!« zakliče župnik in ginjen do solz stisne vojskovodju roko. Potem pa pravi:

»To skrivnost sem vam moral razodeti, gospod general, da veste, kake goste imate pod streho in da vas prosim varstva za te izvenredne ženske.«

»To se razume, gospod župnik, varstvo, popolno varstvo tako gotovo, kakor gotovo sem general baron de Reclus,*^{*)} brat matere mojega izbornega nečaka.«

»Potem pa bo treba iti na delo«, dokonča dušni pastir, »potem, ko nam bo znana vsebina teh usodnih listin! Nesreča se morda še da vsaj deloma odvrniti in v tem, gospod baron, boste imeli priložnost, pokazati svoje talente — a razume se, previdno in skrivnostno.«

General je gledal pred se, a baron je uprl svoj pogled skozi okno v daljavo, kjer se je že bližalo solnce zatonu.

Potem vsi trije hkrati vstanejo in župnik izpregovori važno z vznesenim glasom:

^{)} Reklj.

»Ali naj previdnost božja dopusti, da raztegne satan svoje črne peruti čez vso našo lepo zemljo in zasadi svoje ojstre kremplje v srce zadnjega siromaka, da izkrvavi v bedi in obupu?! Danes še vlada navidezni mir po teh lepih livadah, ki jih obseva božje solnce, — a nad njimi visi že krvavi meč, ki bo presekala nit zadovoljnosti teh narodov.

Zato doli z mečem iz nebeških višav, izgine naj, kakor izgine jastreb iz nad spečega otroka v zibeli, ko se mu približa strelec in pomeri nanj!«

Molče, niti da bi zinili besedico, se napotijo vsi trije po stezi, ki vodi iz gostilne proti gradu generalovemu.

Baron nekaj pota spremi svojega strijca, potem pa se hitrih korakov vrne h krčmi.

Ob slovesu mu podá general roko in pravi:

»Dobro, Rihard, le pojdi! A ne pozabi, kar sem ti naročal: pazi se in Bidó naj gre s teboj! Lahko noč!«

»Lahko noč, gospod strijc! Lahko noč, gospod župnik!« reče baron, poslovivši se od obeh.

Prišedši nazaj v gostilno, reče Bidótu:

»Vi, gospod, imate ključe od Grebena?«

Gostilničar ob tem nenadnem vprašanju nekoliko osupne in neverjetno pogleda v mladega plemiča.

»Kako, — ključe od...?«

»Da, da, ključe od grada Grebena! Kaj se čudite?«

»Pa vendar ne bi hoteli, milostivi gospod...« jeclja mož in še vedno se ne more zavedati tega, kar zahteva od njega baron.

»Gotovo! Gori hočem! Vnanja vrata so vsaj zaklenjena?«

»Da, — zaklenjena so in tudi notri je vse zaklenjeno — kaj hoče mar biti vse odprto? Duhovi odpirajo brez ključev in zapahov!«

»Duhovi? Ali ste tudi vi tak bedak, moj ljubi Bidó?« odvrne baron malomarno in smeje potrka gostilničarja po ramenih.

»Nič bedak, gospod baron! Ljudje me imajo za razumnega človeka in tudi vi me ne bodete imeli za bedaka, ako se prepričate o resnici mojih besedij na svoje lastne oči! — Dobro, le pojdite gori, tu so ključi, pa celo noč ostanite v gradu! Zaradi mene! Ta ključ, glejte, je od vrat starega barona Hinkota. V njegovi sobi je še vse, kakor je bilo, tudi postelja je še postлана, kakor je bila, ko ga ni bilo več vanjo spat! Dobro, gospod baron d' Honcourt; jutri zjutraj pa mi pridite povedat, kako ste — spali!«

Nekoliko užaljen izroči gostilničar baronu zveženj zarjavelih grajskih ključev in baron se poslovil, da bi se podal na samotni grad.

»Lahko noč, Bidó!« reče kratko in odide.

»Lahko noč, gospod baron d' Honcourt!« kliče za njim krčmar.

Mladi, pogumni mož se poda v grad in niti ne uboga svojega strijca, da bi prosil gostilničarja naj gre z njim. Vedel je itak, da bi se gostilničar odločno branil; čemu mu pripravljati zadrego?

Poleg tega, — kaj bi tudi priprosti, malo olikani gostilničar poleg njega? On hoče biti sam, nemoten v tem gradu, — sam hoče biti s svojim duhom in, če ni drugače, tudi z duhovi svojih prednikov!

Hitrih nog, kakor na perotih, se napoti proti Grebenu. Niti misliti noče, dokler da ne dospe tija gori!

Solnce se je že bližalo zatonu in v njegovih žarkih se je nepopisno krasno lesketala vsa cvetoča priroda. Podoba, ki je ležala pred očmi in duhom mladega, nade-polnega moža, napolnjevala mu je to kipeče srce naravnost

z rajsko srečo. V svoji čisti duši je slutil, da mora biti ta blaženost, ki jo vliva krasna priroda zemlje v brezskrbno srce človeka, nekoliko podobna oni, o kakoršni pripoveduje vera njegovih očetov, da jo uživajo zveličani v večnem raju.

Pred njim zdaj zasije grad Greben.

Visoko v nebo kipé sivi zidovi in ga pozdravljajo kakor — znanci z družega sveta.

Leto in dan ga že ni videl. Zdaj pa se mu zdi ves drugačen, tako skrivnosten! Ko blišči v žarkih zahajajočega solnca, kot bi bil iz čistega zlata, mu nekaj pravi in govori o velikem, skrivnostnem pomenu njegovem.

Kakor orjaška baklja je, ki sije notri v tamne globočine njegove prihodnjosti in obseva ondi silne, visoke reči, katere komaj sluti njegov duh.

In pri tem se mu zdi tako visok, ta Greben, tako neizmerno visok! Više in više kipi v nebo, notri v brezdanje prostore in vabi ga, tako močno, silovito ga vleče k sebi v svoje zlate, skrivnostne dvorane!

Skoro kakor nevedé dospe do vhoda.

Močne, železne duri so zaklenjene. Ključ zaropoče v ključavnici, — mladi mož napne vse svoje moči, da premakne zarjavelo železje — slednjič se duri odpro, on jih zaklene za seboj ter hiti v notranje grada.

Kakor vihar drvi po hodnikih, prosevanih od solnčne luči, — a še enkrat hoče videti — solnce!

Dospé na skrajno obzidje, pod katerim zija strm propad in tu obstane vtopljen v podobo pod seboj.

Da, to je ta njegova domovina! Vsa zlata in cvetoča kakor orjaška podoba sreče.

»Francija!« vzklikne in vzdihne iz globokih prs, a roki izproži, kakor bi jo hotel objeti in priviti na svoje srce in ž njo ves ta dragi, zlati svet!

Prvikrat sedaj mu je z mogočnimi akordi donelo skozi dušo veliko ime: domovina! A zdaj tako silno,

razgibajoče, da silnejši ne more biti vulkan, ki prvikrat brul ne iz gore, da se okrog in okrog razmaje svet in zažari v divjih plamenih.

Potem sede na kamenito klop in, zroč za polagoma izginjajočo gorečo kroglo na daljnem obzorju, prepusti se mislim.

Zdaj še le si more oddahnuti.

Kaj vse je v teh kratkih urah priplulo v njegovo dušo, odkar biva pri svojem strijcu!

Kako naj vse to uredi, razume? Duh mu je kakor vodna globina, po katere zrcalu je ravnokar plulo več ladij, raznovrstnih, ki so rezale površino in jo razburile, da se ne more tako hitro vpokojiti. V eni teh ladij sedi stari general, njegov dobri, malo čudni strijc; v drugi je ona mlada deva z bledim licem in tako velikimi tamnimi očmi; v tretji je ta župnik z njegovo lepo dušo in velikim, rodoljubnim srcem; v četrti je ta skrivnostna bolna grofica, katere ne pozna in v peti ladiji je oni grozni — dokument!

Vse to mu plove čudovito po duši in ga sili razmišljovati, — veliko razmišljovati!

In njegov veliki duh se tudi popolnoma vtopi v to razmišljevanje!

Saj je to tak trenutek, ko veliki duh najsvobodneje razvija svoja orjaška krila!

Pod njim velika narava širne njegove domovine, ki se pripravlja k nočnemu počitku. V njej kakor skrivnostni krilatci vstajajo spomini davno minulih časov, — spomini njegove otroške dobe! Blagodejni mrak, poosobitelj zlate, cvetoče preteklosti, katera se v prenovljeni lepoti zopet dvigne iz kratkega spanja, ko zopet pride solnce, — ta blagodejni mrak večerni kliče v spomin mlademu možu vse njegovo dosedanje življenje, v katerem ni niti senčice tuge, skrbi...

Kakor žarni krilatec, preleti v hitrosti njegov duh to dobo — od hipov, ko so mu drage stariše položili v globoko cerkveno rakev ondi tik rojstnega gradu, — dogodek, katerega se spominja le še kot mračnih, daljnih sanj; — pa preko milih let šolske dobe v šumečem in grmečem Parizu, — pa do danes, ko mu je koj na pragu novega življenja stopilo nasproti rečij, ki mu z mogočno besedo oznanjajo pomembnost njegovega prihodnjega poklica, ki mu z orjaško roko dvigujejo zagrinjalo, za katerim ga čaka veliko življenje, velik, a neumljivo globoki svet.

Ta njegov strijc, ta general velikega Napoleona, — katerega še vedno prav ne razume svet — in ga morda tudi nikoli ne bo, — ali se mu ne razkriva šele zdaj bitje tega čudnega strijca?

Koliko zanimivih lastnostij je združenih v tem možu! Dočim se je v svoji »bojni dvorani« kazal brezsrčnega, krutega človeka, kateremu se ne smili živo bitje, — pa se je hipec pozneje prelevil v mehko čutečega pesnika, v katerem zbuja narava najmilejša čutila; in zopet trenutek pozneje v žarečega domoljuba, kateri bi bil pripravljen takoj žrtvovati svoje življenje za svetinje svoje domovine, za visoke pravice človeštva!

Ta strijc se mu zdi zanimiva uganjka, ob kateri si obeta še veliko krasnih in jasnih ur.

Pogled mu ob tej misli na strijca splava doli, kjer v senci večernega mraka počiva prijazen gradič sredi košatega drevja, kakor skriti biser v orjaškem šopku zelenja in cvetlic.

Tam notri prebiva ta strijc in se morda polagoma pripravlja k počitku.

»Spavaj mirno, duša zlata! Nočni pokoj lij balzam blaženstva v tvoje plemenito srce!« vzklikne baron; na to pa mu splava pogled tja preko mračne doline k — domači cerkvi, k župnišču.

Tudi pod tem krovom je človeško bitje, ki obeta poseči globoko v življenje njegovo in, če sluti prav, tudi — preko mej življenja...

Jutri — tako vsaj je odredil strijc — bo zanimiv razgovor o stvari, katera je smoter njegovega zanimanja vže odkar se zaveda. In ta pogovor bo ondi v tihem gradiču strijčevem, pod čegar streho prebiva dvoje bitij...

Ob tej misli mu za hip zastane vtrip srca in rahel izdih se mu izvije iz njega.

Pogled mu iznova obvisi na mirnem zavičaju, potem pa se mladi mož globoko zamisli.

Te ženske! Kaj pomenita ti dve ženski?

Očividno ju je usoda pripeljala na njegovo pot — kakor se križajo pota zvezd na nebu.

Ta grofica Padrillac, — da, uprav ona bo, o katere življenju je čul čudne zagonetke. Kaj vse bo izvedel! In ta njena hči? Ta komtesa Klara? — O, ko bi pač človek mogel razumeti, kar je včasih zapisala usoda v knjigo njegovega življenja s čudovitimi, nerazvozljivimi slovi! Morda bi potem tudi on znal dati odgovor na vprašanje, ki mu je stavi srcé: kaj li pomeni zanj ta deklica? Zakaj mu jo je temni slučaj pripeljal na pot?

Ko je pred malo urami čul njen čaroben glas, ko je v temini grajskega okna videl njeno podobo, ko se je njeno oko srečalo z njegovim, — zazdelo se mu je, da utegne biti to angelj, ki je zgrešil pot na zemljo, kjer ne najde pokoja in zavetja, kakoršnje mu more dati le najčistejša ljubezen.

In pozneje je moral slišati, da ta krilatec plava na zemlji, v njegovi domovini Franciji, neprestano med življenjem in smrtjo! In zakaj?

Ker je pod okriljem njegovih peroti — dokument, ki pomeni smrtno obsodbo njegove domovine!

In on si pravi, da mora vzeti v zaščito dokument in deklico in da s tem izvrši veliko človečansko dolžnost.

Da! Ta dokument, dasi ne pozna še njegove vsebine, odpira mu takorekoč pot v bodočnost! Ta dokument se mu zdi ključ do skrivnostnih vrat, ki peljejo v življenje njegove delavnosti. Uprav ona nevidna sila, ki vodi vse po skritih potih stvarstva in katera sila si je izbrala njega za izvršitev še neznanih velikih nalog, — ta nevidna sila, to zdaj vidi in čuti mladi mož, poslala mu je to deklico, da se izpolni, kar je namenjeno! To čuti, tega se zaveda v tem velikem trenutku! —

V tem se je popolnoma zmračilo in noč je legla na zemljo.

Po nižavi so se razgrnile temne in težke sence in kipele više in više gori proti gozdu, ki objema grad.

Na nebu so se jele prikazovati zvezde druga za drugo in kmalu jih je prisvetilo nebroj.

Vse obzorje se zasveti v čudovitem ognju in pred tem veličastvom skoro izgine v noči zemlja in njena s plaščem teme ogrnjena lepota.

Mladi učenjak pozabi vsega okrog sebe, pozabi dogodkov zadnjih ur, pozabi svojega strijca, župnika, svoje domovine in vsega — pa se vtopi v lepoto vseмирja.

Njegov duh pozabi trupla in se preseli v brezmejne prostore, koder žaré nepopisna čuda stvarjenja. Od zvezde do zvezde se seli, povsod domačin, povsod veščak.

S strokovnjaško gotovostjo prodira globlje in globlje, svet za svetom puščajoč za seboj, — kakor bi sledil nekemu cilju — ondi kraj vseh svetov...

Da, nekemu cilju!

Saj ko prodira globlje in globlje v vseмирju, se mu dozdeva, da mora v teh brezdanjih globočinah biti rešitev one uganjke, one velike zagonétke, za katere rešitev bi dal rad pol življenja, — o, celo svoje življenje!

Nebesa!

Ali je to živa, verjetna resnica, ali je samo krasna bajka, katera mu doni v dušo še iz davnih otroških let?

Tudi o tem bi se dalo mnogo govoriti, je rekel danes strijcu.

Govoriti! Ali pa bi bili s tem razgnani — dvomi?

Vendar mu pravi duh, da je to večna resnica, stoječa visoko nad vsemi dvomi. A ta resnica — kje, kje!

Iznova se vglobi v razmišljanje, v duhu razbroji ves mogočni sestav vsemirja. Vse se mu čudnostno vjema, vse, kar mu je znano iz knjige in lastnega globokega raziskovanja.

In za trenutek je kakor odsočen od zemlje, vendar ve, da je tudi ona del vsega tega orjaškega sestava; h kratu pa plane kvišku, kakor bi mu šinila velika misel v glavo.

»Ha! — Ako bi — to bilo!« vzklikne navdušen in iztegne roko proti nebu tako, kakor bi hotel ž njo prodreti vse brezkončne prostore in pokazati mimo celega stvarstva v neznano — središče; potem pa se zopet globoko zamisli.

Naenkrat pa se zgane in prisluškuje. Nekaj se je čulo, kakor človeški glas! Kaj je bilo? Kdo je govoril? Saj ni žive duše tu razun njega! In vendar je prav razločno čul besede!

»He, he, Riko, kje so nebesa?« spregovori zopet oni glas in zdaj prav blizu njega.

Vendar, mogoče je, da se je zmotil in da mu je pričarala ta glas razgreta domišljija? Ali morda so v naravi stvari, katerih še ne razume, ali katere so sploh ostale še — nepojasnjene?

V tem, ko to misli, pa zopet začuje in zdaj še bliže:

»He, he, kje so nebesa?«

»To nekaj pomeni!« reče zdaj baron sam pri sebi, vstane in se ozre, meneč, da bo koga videl. Zdaj se tudi natanjčno spomni, da je bil glas, ki je to izgovoril, podoben onemu starega barona, katerega glasú se še dobro spominja.

»Torej se moj strijc in Bidó vendar ne motita!« reče in se jame pred néčem umikati, — kajti čuti, kakor bi nekaj od strani tiščalo za njim in kakor bi se mu položila na ramen nevidna roka.

»Aha, spomnim se, zakaj me je strijc svaril!« reče in, da bi ne prišel preblizu propada, se krepko ustavi in spregovori mirno:

»Gospod stari strijc, ekscelenca baron Henrik d' Honcourt, prosim, do tu in ne dalje, kajti nočem si vam na ljubo razbiti na skalovju črepinje, ker imam na svetu še mnogo, mnogo važnega opravila!«

Vsled odločnega nastopa mladega učenjaka odneha neviden pritisk in baron reče, ne boječ se niti najmanje:

»Stvar me je začela zanimati. Morda se mi vendar posreči, najti ono zvezo z našim življenjem, katero sem zaman zasledoval, ker mi ni bilo prilike. Zdaj pa, ako se ne motim, imam pred seboj jako hvaležen predmet — svojega prastrijca! Ali morda jih bode še več? Meni tudi prav, — čim raznovrstneje gradivo, tem bolje! Morda me je zares pripeljala sreča v okrožje nevidnih ljudij, katerih ne ovira ničesar več, da bi mi ne mogli povedati resnice, po kateri hrepenim!«

»Resnica! Resnica!« se začuje zdaj zopet oni glas, kateremu sledi dolg, težek vzdih.

Baron se obrne, da bi se podal v notranje prostore grada. In čudo, vkljub temu, da je vladala zdaj po hodnikih črna tema, stopa s tako gotovimi koraki, kakor bi bil ves grad sijajno razsvetljen. Pri tem pa čuti, da gre pred njim nekaj, ki mu kaže in dela pot in ga z neko prijetno silo vleče za seboj.

Njegovi koraki odmevajo votlo in zamolklo, ko stopa po hodnikih tja in sem, gori in doli!

V njegovo veliko iznenadenje so vrata v vse prostore do kraja odprte, dasi je rekel Bidó, da je vse zaklenjeno.

Konečno se mu zdi, da se bliža durim sobe baronove.

Poišče ključe, da bi odprl, — a že stojé pred njim na stežaj odprte duri te sobe!

Ha! Zdaj se spomni besed Bidótovih: Duhovi odpirajo brez ključev in zapahov!

»Kako prijazni ste, ekscelenca!« reče zdaj in se uljudno nakloni na ono stran, na kateri čuti neko prijetno tišino. »Že vidim, da je človek slaba stvar, dokler ga teži gruda!«

V sobi, v katero vstopi, vlada oni znani vzduh, kakor povsodi, kjer že dolgo ni prebivalo živo človeško telo. Zdajci išče po vžigalicah, a glej! Kakor same ob sebi se mu stisnejo v roke! Hoče užgati — in že se potegne tenek, dolg plamenček, in roko, v kateri drži vžigalico, mu sili k mizi, na kateri stoji malo ožgana sveča, katera že v tem hipu zagori z nenavadno svetlobo.

»Tu je torej bival ta čudni stari strijc!« reče baron sam pri sebi in se ozira okrog po tajinstvenem prostoru.

Da, zares, bil je čudak ta baron Hinko d' Honcourt! Čul je večkrat pripovedovati o njem, da je mrzil ves svet, da ni imel človeka, kateremu bi bil zaupal in da je bil v njegovih očeh ves svet zelo nepopoln, hudoben in slaboten. Zaradi tega se je zapiral pred njim noč in dan in živel je samo svojemu duhu, v katerem so počivali nenavadni zakladi. To izpričuje tudi njegova soba.

Vsakovrstni znanstveni aparati, knjige, orodje, retorte, kakor v kaki mehanični, kemični delavnici, Različni obrisi in načrti in na posebni mizici popoln model čudovitega — letalnega stroja!

»Ha!« vzklikne baron, ko zagleda ta nenaden pojav skritega delovanja svojega starega strijca. »Zdaj razumem! Vaša ekscelenca bi bila, če bi bilo mogoče, najraje živela stalno v zračnih višavah, daleč proč od zemlje in v nobeni, tudi najmanjši dotiki z ljudmi!«

Pri teh besedah se baron slučajno ozre v zrcalo, ki visi na nasprotni steni in notri zagleda — svojega starega strijca, čegar prijazni obraz mu gleda nasproti! Kakor v potrjilo tega, kar je mladi mož ravnokar izgovarjal, se to lice skrivnostno nasmehlja, a na ustih leži prst strijčeve desne roke.

»Razumem, razumem!« reče baron. »Mojo častno besedo na to, da nikdo ne izve iz mojih ust!«

Zdaj baronu tudi h kratu postane jasna uganjka o čudni smrti svojega starega strijca, katera še vedno razburja ljudstvo v dolini. Zdaj mu je vse jasno, a molčati hoče, dasi strmi nad tem, da bi bilo kaj takega mogoče.

»Toda kaj je velikim duhovom neznano«, reče glasno, »kar leži že od vekov izgotovljeno na viru vseh izumov? Največji problemi leže ondi rešeni, nad katerimi si ubogo človeštvo, moteno po življenja skrbih, zaman ubija glavo!«

Ni še izgovoril tega stavka, ko se model — dvigne od mizice in, kakor gnan z nevidno silo, hiti pod stropom sobe skozi okno, ki se je v tem frenutku odprlo in plove ven v temo, a se čez nekaj hipov zopet vrne in se postavi na svoje mesto.

»Častitam, vaša ekscelenca!« spregovori zdaj baron in se globoko prikloni pred zrcalom, kjer pa je obraz strijčev že izginil. »Čestitam na tem izumu! Kako škoda, da kaj takega ne ostane ohranjeno potomstvu!« — —

Moral se je že precej dolgo pomenkovati s svojim nevidnim sorodnikom, kajti, ko pogleda na uro, bližalo se je kazalo dvanajsti.

»Polnoč je!« reče pri sebi in se ozre na kraj, kjer je stala postelja, zares postlana in pripravljena, prav kakor je pripovedoval Bidó.

Ako bi šel k počitku?

Že hoče misliti na to, da bi se vlegel, ko se sproži na steni nenavita ura in v dolгих, zamolklih udarcih jame bítí polnoč.

S poslednjim udarcem dvanajst pa se h kratu zbudi po celem gradu čudno, pošastno življenje. Duri loputajo, okna šklepečejo, po koridorih je razbijanje, šum in ropot, kakor bi se prenašali težki tovari; mej tem pa nastane po vseh prostorih vihar ni piš, kakor ob najhuji nevihti. Baronu se zdi, da se stresa ves grad ter da bodo jele padati strehe in stropi pod silo viharja.

A nič ga vse to ne gane, marveč smehljajoč pravi sam pri sebi:

»Menda prične zdaj oni polnočni ples, ki je gnal vse živo iz grada, kakor je pripovedoval general? Dobro, pa si oglejmo to zanimivo življenje!«

In že čuti, kako ga prime nevidni tovariš za roko, in sili ven. Sveča, ki je stala na mizi, se dvigne in gre pred njim iz sobe, potem po hodniku, dalje in dalje, kakor kresnica v gozdni nočni šumi in se naposled ustavi pred durmi velike dvorane.

Ha, kaj vidi tu ob žarečem svitu te sveče?!

Saj mu je general rekel, da je izpraznil ves grad, in tu pa je vse, kakor je bilo, ne, še lepše! Na stenah visijo velike podobe vitezov iz pretekle dobe in grajskih gospá. Med podobami pa se bliščijo visoka zrcala, v katerih se gledajo one podobe. In baronu se zdi, da se te podobe v zrcalih gibljejo kakor žive, da gledajo in upirajo vanj oči.

Kakor bi trenil pa nastane v dvorani šum in hrum, kakor bi privrelo notri vse polno gostov. Vidi, kako se

premičejo stoli — in prav taki, kakor so doli v krčmi — kakor bi sedali nanje ljudje, — nato zopet s kozarci žvenket in na to zopet burno prerivanje stolov, ropot orožja, zamolkli padci, — in ves trušč izgine skozi duri in besni dalje okrog po gradu mej tulenjem in cvilenjem viharja.

Sveča se zopet premakne in gre dalje, — nevidna roka ga zgrabi in sili za seboj. Šlo je po raznih sobanah in dvoranah, koder je bilo vse v lišpu in izobilju, vse obsevano od nadnaravnega svita te sveče.

H kratu pa zadoni iz baronove sobe ura eno in z udarcem ure mine vse, kakor bi umrlo.

Le sveča se zopet polagoma premiče in gre proti durim baronove sobe, ki so še do kraja odprte, a se koj za njim same ob sebi zapro.

In zdaj h kratu čuti, kako se mu bližajo nevidne roke ter ga silijo k postelji.

Res leže in svečnik se trdo postavi na mizo, postelji pa se bliža stari naslonjač in baron čuti, kakor bi sedlo nekaj vanj.

Zdaj se uda razmišljanju, — zdaj hoče s svojim duhom razbrati vse in najti za ves ta pojav, če mogoče znanstven zaključek.

»Kaj je na vsem resnica?« se vpraša, a od naslonjača zašepeče zopet oni glas:

»Resnica, resnica!«

»Da, resnica!« ponovi baron, kakor bi se hotel spustiti z duhom v resen razgovor glede resnice vsega tega.

»Da s o duhovi, o tem sem zdaj prepričan in ne dvomim več o tem, kar pripovedujejo ljudje.

A kaj ste vi, duhovi, kaj je vaše pravo bitje, tega ne razkrije nobena učenost, dokler ostane nerazkrita ona velika skrivnost, katera daje i duhovom moč in življenje!

ad 37904

NEBEŠA

ROMAN

SPISAL

MARKO ZORIN

2. SEŠITEK

LJUBLJANA, 1905

TISKAL DRAGOTIN HRIBAR

In kaj je — ona velika skrivnost? Ali ni zagonetka, ob katero zaman bije um milijonov, da bi se približal njeni globini? Ali ni to iz morja moleča granitna skala, ob katero zaman bijejo valovi, da bi jo omajali in se razsipljejo ob njenem vznožju v same obnemogle pene?

In šumljanje teh pen, — ali to ni mar vse modrovanje, katero si prizadeva razkriti ono veliko skrivnost?

In vendar! Kako priprosto je vse!

Človek s svojim razumom je našel pota in sredstva, da omaje iz morja molečo granitno čer, katere divji valovi ne morejo ganiti z mesta, ti valovi, kateri pa si igrajo z življenjem človeka kakor z lahko plévol! Človek je izumil moč, da razbije granitno skalo, jo zmelje v prah in jo razdene v njene skrajne sestavine, v — atome, ki izpuhté, izginejo, kakor bi ne bili nikoli granitna čer, kljubujoča sili divjega oceana.

Ali česar neumni val ne vzmore proti granitu, tega pa razumni človek ne vzmore nasproti oni — Sili, ki stoji nad duhovi milijonov, kakor granitna skala nad valovi morja.

Kako to? Zakaj?

Ker s svojim umom ni še našel sredstva s katerim prodere tudi v to globočino, — ker mu je um nedostaten dokler mu zakriva obzorje neokretno telo.

Ko pa odpade ta zavesa, prodere um tudi to temó . . . ker kaj je duh brez telesa?

Duh je človek na predzadnji stopnji svojega končnega cilja!

In česar človek v telesu ni vzmogel, to vzmore zdaj kot duh: njemu je razkrita ona velika skrivnost, pozna jo v vseh njenih tajinstvenih posameznostih, kajti on je zdaj svobodno dete one Sile, iz katere je izšel, ki mu je dala moči, da izvršuje nadnaravna, nezapopadljiva dela in

v katero, kakor popotnik v svojo domovino, se zopet vrne,
— ako — — ne zaide . . .

»In kje je ta domovina?«

Poslednje vprašanje stavi baron nenadoma na naslonjač, pričakujoč odgovora.

Naslonjač se premiče semintja, kakor bi sedel v njem nekdo, katerega je to vprašanje spravilo v zadrego. Čuti, kakor bi tam nekaj zdihovalo, potem pa se izvil težek, mučen odgovor:

»Glej! Čuj — slušaj!«

Skozi okno, ki je še vedno odprto kakor prej, ko je plul skozi oni čudoviti model letalnega stroja, zadoni čaroben glas kakor odmev daleč kje brnečih strun. Opojno se spajajo njihovi akordi z nočno tišino in sladko mu božajo nekoliko razdražene živce. Za temi glasovi se ozre mladi učenjak skozi okno prav tako, kakor bi storil na povelje onega v naslonjaču, pa zagleda na daljnem nočnem nebu žarečo zvezdo.

Zvezda je ravnokar vtegnila priplavati iz globočine obzorja in je obrnila na se vso pozornost mladega učenjaka.

Katera zvezda je to? V katero vrsto spada? Tako neznana je, — tako tuja in vendar tako veličastna! Ne more se domisliti, da bi jo bil že videl. Ali je morda šele nocoj stopila na površje, šele nocoj priplula iz neznanih daljav? In od kodi? Ali je morda oznanjevalka velikih del stvarjenja, ki so še neznana?

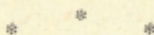
Vsa ta vprašanja mu valové skozi dušo in jo dvigajo na mehkih krilih onih glasov v svetle višave. — Neopisno hrepenenje ga prešine, hrepenenje kakor po neki veliki daljni sreči, — tako da bi se dvignil in splaval skozi brezdanje prostore — mimo vseh svetov tja k — njej v oni neznani Sredi in bi se raztopil v neopisnem blaženstvu!

V tej blagi zavesti se mu zdi, da rastejo oni glasovi strun, prihajajoči iz noči, rastejo in se širijo ter napolnjujejo s svojo milobo vse prostore grada, — odmevajo od tu, doné od tod, — ves grad je poln te neumljive godbe, uprav kakor bi priredili grajski duhovi zdaj neviden, nebeški koncert . . .

In ob teh glasovih mu polagoma mineva zavest, — oči se mu zastro — okoli usten mu zaigra miren smehlaj in le rahlo se še zaveda, kako mu obveja čelo nekaj kakor dotik hladne roke.

»Domovina! Nebesa! Riko, kje so nebesa?« začuje šepet starega barona, stoječega prav blizu postelje.

»Nebesa!« zašepečejo v polusnu tudi njegovi ustni; — še enkrat se mu odpro oči, — še enkrat vpre pogled v zvezdo — in objame ga dolg prijeten spanec zdrave brezskrbne mladosti.

Solnce je stalo že visoko na nebu, ko se baron probudi iz spanja.

A ni ga zbudil jutranji svit, marveč nekaj družega, kar se mu je zdelo jako sumljivo.

Prav razločno je namreč slišal, kako je nekdo močno potrkal na duri in ob enem je čul klic:

»Riko, vstani!«

Hitro plane iz postelje in gre gledat k durim. A kako se začudi, ko jih najde zaklenjene in ključ v vratih tičati od znotraj! Saj se dobro spominja, da jih je našel sinoči odprte in da jih tudi on ni zaklenil!

Kaj torej to pomeni?

Odpre, pogleda, — nikogar ni bilo! Vse tiho, prazno, mrtvo! Ves grad počiva v mrtvaškem molku!

In vendar je čul trkanje, čul je klic . . . in ta klic, ah, zdaj se spomni tega glasu prastrijčevega! — Zdaj ve vse! — Spomni se vsega, kar je doživel ponoči, res, doživel je, ni se mu sanjalo; ni bilo plod prebujne domišljije, kar je videl in — čul! Jame ogledovati okrog po sobi. Da, ta soba, prav taka je bila, ko jo je videl še pred — letom in kakoršno je zapustil prastrijc, ki se ni povrnil več vanjo — v telesu. Tu so še vsi aparati, vse orodje, knjige, obrisi in spisi, kakor jih je videl sinoči, — tu je tudi ta čudovita sveča, katere jasni plamen je plaval pred njim po gradu in obseval one čudne reči, in tu oni neumevni model zračnega broda, sad dolgoletnega truda prastrijčevega in ondi ono zrcalo, v katerem je videl obraz starega barona — vse, vse je, kakor je bilo, a vse odeva bela odeja prahu in čez vse se razliva zdaj zlati svit jutranjega solnca.

Mladi učenjak stopi k oknu in pogled mu splava po dolini, ki vsa žareča od radosti poje svojo pomladno jutranjo pesem. Kako mu plove duša v jasni sreči, ko gleda te svoje kraje zopet v gloriји pomladnega jutra!

Zdajci mu obvisi pogled na gradiču generalovem ki kakor biser v šopku zelenja in cvetja blišči v jutranjih žarkih.

Kar odtegniti ne more pogleda od tega zavičaja, — neka sladka slutnja, neka — velika misel je, ki mu drži pričaran pogled na njem. Ona deva, — oni dokument!

Kakor sledeč mogočnemu notranjemu povelju se mladi mož naglo opravi in hiti iz sobe, zaklenivši za seboj.

A še se hoče prepričati vnovič, da li je resnično, kar mu je rekel strijc, da je izpraznil ta grad do zadnje bilke. Stopi v vitežko dvorano. — Zamolklo odmeva po njej njegov korak, — svečano proseva te prostore jutranji svit, — a prazno je vse, — vse prazno!

In kako je bilo sinoči! Vse sijajno opravljeno, — vse v zrcalih, podobah, lišpu!

»Stvar me zanimiva, nad vse me zanimiva!« govori sam pri sebi baron zroč pred se.

»Veliko sem čital, veliko čul pripovedovati o takozvanih strahovih, seveda verjel nisem ničesar, ker nisem bil prepričan. Prepričanje je podlaga veri. To je princip znanosti in vede. Odkar pa sem se prepričal na svoje oči, — od nocojšnje pomembne noči, verujem to in verujem še več. To mi bo podlaga za nadaljne študije. Skoro gotovo se ne motim, da bodem imel priliko še večkrat zabavati se z nekdanjimi stanovalci tega skrivnostnega Grebena. Posebno me zanimiva ta stari baron d' Honcourt, moj prastrijc, ta največji čudak svojega časa. Na vsaki način hočem najti popolno sled njegovi tajinstveni smrti ki dela toliko preglavice ljudem. Da bi se bil baron usmrtil sam? To ni verjetno, mož je bil prerazumen. Ali je bil žrtev zavrata umora? Tudi to je nemogoče, ker je živel previdno in ni šel iz grada leto in dan ter se vedno zaklepal. In vendar je izginil z grada in se ni povrnil več!

To je uganjka, velika uganjka, katere cela rešitev mi bo posebna naloga življenja.

Nekoliko pojasnila mi daje ta — zrakoplov.

Vsakako le nekoliko in pa čudoviti pojav duha baronovega. Duh — morda slutim prav — mi hoče biti nadalje na uslugo, morda pravi duh-voditelj na mojih še tamnih, nerazkritih potih dela in življenja, kakor velikemu Danteju nekdanj duh Virgilov med groznimi propadi — pekla.«

»Hočem«, je hipoma spregovorilo v dvorani. Ni pa mogel reči, da je spregovorilo glasno, tudi ne, da bi bilo govorilo v njem samem, čeravno se trdi, da duhovi govore tudi skozi človeka samega, kakor n. pr. v sanjah.

Vendar je baron znal, da je bil to odmev prastrijčev in zadovoljno je prikimal. Vesel je hitel po vseh prostorih grada, katere je polnil svit mladega dne in splezal na skrajni višek vnanjega stolpa.

Tu, v očigled veličastne podobe pod seboj, tu v tej strmi višini se mu zbudi h kratu velika misel.

»Ta grad bi bil kakor nalašč za — zvezdarno!« reče z oduševljenjem. »In kaj velja pa pogovorim generala, da mi ga prepusti v to svrho! Zvezdarno pravzaprav rabim za svoja astronomična preiskovanja, osobito pa da doženem ono tajnostno zadevo z — nebesei. Slutim, da je v teh globočinah nad nami in okoli nas še mnogo gradiva najlepšemu duševnemu delu. Zatorej: zvezdarno moram imeti, veljaj kolikor hočeš in to še prav kmalu, še letos!«

Pri teh besedah se urno poda s svoje visočine in se bliža izhodu grajskemu.

Močno zahrešči v vratih orjaški ključ, da bi se moralo čuti po vsej dolini in mladi učenjak se spusti po hribu nizdol.

»Na svidenje, Riko! Zvečer!« se je zopet glasilo in baron veselo pozdravi s klobukom rekoč:

»Vaša ekszellenca, na svidenje! Klanjam se!«

Krčmar Bidó je stal na pragu svoje gostilne in mrklo gledal predse, ko prikoraka proti gostilni žarečih lic baron.

»Dobro jutro, dobro jutro, ljubi Bido!« kliče že iz dalja.

»Dobro jutro, gospod baron!« odgovori ta s prisiljeno uljudnostjo . . . »Ako smem vprašati, kako ste spali?«

»Izborna, moj vrli Bido, prav izborna! Pa vi, ljubi Bido? Kako ste spali vi?« vpraša baron in smehlja je potrka krčmarja po rami.

A ta nagubanči čelo in odgovori mršavo:

»Vraga sem spal, gospod baron, pa ne dobro! To imam zahvaliti prav vam, milostivi mladi gospod in vašim . . .!« Zadnje besede krčmar*ni hotel izgovoriti, boječ se, da bi plemiča ne užalil.

»Kaj pa je bilo, moj zlati Bido, kar vam je motilo ljubo spanje? Kaj se vam je zgodilo?« vpraša baron navidezno ves začuden in zre v potrti obraz krčmarjev.

»Kaj se je zgodilo?« odgovori le-ta in veli z roko na svojo ženo, ki je pravkar prišla skozi vežo in se s poniznimi pokloni ustavila na pragu.

»Vprašajte njo, kaj se je zgodilo! Kaj takega še ni bilo nikoli! In ako bi se imelo ponavljati, rajši se ko izselim!«

»Zares, milostivi gospod, prav zares!« spregovori ženica in njen upaden blede obraz je priča njenega dušnega položaja. »Kaj takega res ne prenesemo v drugič. No, bilo je tako, da joj! Opolnoči, prav opolnoči je prišlo. Saj veste, milostivi gospod general, vaš strijc je iz grada Grebena dal prenesti tudi k nam nekaj oprave, ko je izpraznil grad, ker ni živa duša več mogla gori živeti. Ta le omara tu v veži, oni črni stoli v gostilni in nekaj podob po stenah — to je bilo tam gori. No, res, gospod general si ni pustil plačati, podaril nam je te reči, vse milostno podaril, za kar smo mu zelo hvaležni . . .«

»Bili hvaležni, — za kar pa mu nismo več, — jaz že ne, od nocoj dalje ne!« seže v besedo Bido, še vedno razkačen.

»Le tiho bodi, možiček!« govori dalje ženica ter rahlo položi svojo belo tolsto ročico na ustni svojega moža.

»Le tiho bodi! — Okoli polnoči, pravim, gospod baron, je bilo —.«

»Prav opolnoči je bilo, — to jaz vem!« seže zopet vmes krčmar.

»No, dobro možiček, bilo je »prav opolnoči« ko začne, tu v veži, — notri po gostilni, — po shrambah, — po sobah, — v podstrešju, — povsodi, po celi hiši tako strašansko ropotati, razsajati, razbijati in se tresti, da smo menili, zdaj se bo podrlo. Če bi bili razbojniki, če bi bil potres, — oh, to bi ne bilo huje! In to se je slišalo kakor bi se hotelo vse razklati, vse raznesti! Vmes pa vihar in piš, gospod baron — oh kakšen! Bili smo prestrašeni tako, da smo menili, po nas bo. Pa saj vidite gospod baron, ali more izgledati človek ko rožica cvetoča po taki noči? Nič spanja, pa tak strah! Poglejte naju!«

Ženica hiti, da je vsa zahropla, a baron ju opazuje z dobrohotnim smehljajem.

Bidota ta smehljaj nekoliko užali pa reče:

»I seveda, kako pak! Gospod baron ima za nas, za našo bedo samo smehljaje! Gospoda so visoki ko Greben in stoje visoko nad nami, ki smo v nižavi, ko stene Grebena! Kaj za to, če ničvredni duhovi izsrkajo kri ti bori pari — ljudstvu tu doli!«

»No, pa oprostite milostivi gospod, saj to še ni bilo vse!« nadaljuje krčmar nad vse resno, a baron ga začuden pogleda.

»Da, da, to še ni vse, to še ni bilo vse! Kaj pri nas, drugod, drugod! Čujte milostivi gospod: kjerkoli kaj imajo od tiste pro oprave, povsod so imeli nocoj peklo, — uprav peklo, vam pravim! To so si pripovedovali ljudje že danes za rana, — — vsa dolina je bila po konci opolnoči, kakor ob potresu ali požaru! Najhuje je bilo ondi v gradiču na Logu. Hlapec je tukaj pripovedoval. No, ženka, kako je pripovedoval?«

»No, kako je pripovedoval?« pristavi krčmarica in se pogladi po predpasniku. »Pripovedoval je in prav tu-le je stal, kjer stoji milostivi gospod. Razbijalo jim je po durih, po gradu, po hlevih, po shrambah. S strehe je letela opeka, v drevju, v starih hrastih in hojah okoli gradiča je šumelo in lomilo in jokalo. Po sobah in pa še posebno v oni, kjer visi slika starega barona, je bilo naj-hujše. Žvenketalo je, posode so letele po tleh, zrcala so zvenela — ljudje pa, — imajo namreč najemnike iz mesta — so pobegnili že po noči in se vrnili v mestu pa pustili v Logu vso prtljago. Kdo pa bo prebival v takem kraju, prosim?!«

»Tako, milostivi gospod«, zaključi zdaj Bido, »tako je bilo nocoj v dolini. Prisežem, nikoli poprej, a nocoj pa in zakaj? To jaz dobro vem, gospod baron, pa ne zamerite . . .«

»No, zakaj pa, ljubi moj Bido? Kar povejte!« odvrne baron, še vedno skrivnostno se smehljajoč.

»Zakaj?« reče krčmar in se približa ušesom baronovim . . . Zato, ker ste vi prenočili na Grebenu! — Da, le glejte me! Jaz to že vem. Še moja stara babica je pripovedovala, da duhov ni dražiti in izzivati, pustiti jih je v miru, kamor so obsojeni po Božji volji da bivajo po smrti. — In vi ste jih izzivali, mi v dolini pa smo trpeli — zavoljo vas! Nočem vas užaliti, pa ako bi ljudje to vedeli, imeli bi vas za čarodelnika in da ste v zvezi s peklom in vragom, pa brez zamere!«

Dobrosrčni krčmar se je močno razvnel, a baron ga je mirno poslušal do konca.

»S peklom in vragom, pravite, Bido?« pravi nazadnje in resnobno pogleda priprostega moža.

»Ali so zveze samo s tem? Kaj pa, ako bi bilo nasprotno?«

»Ne, ne, ne! Prosim nikar! Pustite me! Imejte usmilenje z menoj priprostim človekom!« hiti Bido in se z obema rokama brani, boječ se, da mu baron kar pri belem dnevu ne pričara duhov na vrat. »Jaz se na take reči prav nič ne razumem, gospod baron! To je le za učenjake in jaz sem priprosti mož!

Vendar bi ne želel za nobeno ceno, da bi ljudje tu izvedeli, da si gospod baron upa tu prenočevati na Grebenu, delali bi si svoje misli — in kake misli? To naj si milostivi gospod, ki je prišel še-le iz mesta, le sam tolmači.«

»Dobro, dobro, potolažite se, moji dragi, pomirite se!« reče baron, podavši obema prestrašenima človekoma roko. »Ljudi treba pomiriti, za to hočem poskrbeti. Tu pa sprejmite za vaš prestani trud, dobri Bido in vedite, da mi je jako žal, da so vam te uboge stvarice, ti duhovi, ki so vendar tudi ljudje kakor mi — čeravno že davno bili — motili nočni mir in pokoj!«

Reče in stisne v pest nekaj svitlega krčmarju in njegovi polovici, pa naglo odide po stezi, ki drži proti gradu generalovemu.

Med potem razmišlja o tem, kar sta mu pripovedovala priprosta človeka.

Bil je zares iznenaden. Torej je vendarle tako! In zaradi njega — je vse to prišlo? Laska mu, dasi ga je skoro groza. Ako bi se ponavljalo, — morda, celo vsako noč? Ljudje bi pomrli strahu!

Ali ni morda celo strijc imel enake noči? Uprav žene ga to izvedeti. Za strijca bi se še celo bal. Ljudje nimajo moči prenašati teh odmevov one velike sile!

Skoro dospe do grada, a tu izve, da general še spi.

Krene torej v vrt, da si ogleda krasne nasade cvetlic, katerih izreden ljubitelj je general.

A ko stopi v vrt, med to razkošno cvetje, ga h kratu ostavijo one temne misli; tako je, kakor bi si ne upale v ta jasen prostor one blede sence, ki so ga spremljale še do predgrajskih vrat.

Pač pa mu pričara duh zopet podobo one krasne deklice, — one komtese Klare.

Ako bi jo našel tu v vrtu, — tu med tem divotnim, življenje in srečo dehtečim cvetjem! Bil bi zares hip, da bi mu duša lepšega ne mogla želeti!

*

No, baš v tem hipu se nam zdi umestno da spregovorimo o gostih generalovih, o grofici Padrillac in njeni lepi hčerki, komtesi Klari.

Iz pripovedovanja župnikovega smo izvedeli da stiženski, iz strahu pred svojimi zasledovalci, bežali v to samoto, kjer ju, pod zaščito vojskovodje samega velikega Napoleona, pač ne doseže ostro bodalo ali zavrtni strup, — a da sti prinesli seboj oni usodni dokument, o katerem, to moramo vestno povdarjati, dasi je z g o d o v i n s k i a k t p r v e v r s t e, svet doslej še ni izvedel niti črkice.

A vkljub temu, da sti se dami čutili varni v tem skritem kraju, vkljub temu je na nji zelo vplivala njih tamna usoda in vse od onega dne, ko je bil v Parizu zavrtno umorjen njih varuh.

Posebno je mnogo trpela grofica, ki je svojega soproga oboževala in katerega si ni najmanje mogla izbrisati iz spomina. Vedno in vedno jej je plavala pred očmi grozna podoba njegova, ko so ga, zaklanega v srce, prinesli jej na dom od obrežja Sene, kjer se je izvršil zavraten napad. Kako je vrela kri iz njegovih prsij, kako strogo je bilo njegovo oko, ki je še v smrti obsojalo ono sovražno družbo!

Ta podoba je bila neprestano pred njenimi očmi in jej je povzročila veliko dušne boli.

Razun tega je bilo njeno živčevje skoro do cela razdejano od tolikih udarcev, ki so padali na njo iz rok skritih sovražnikov. Vse to zaradi one pomembne listine! Druga drugi so sledile grožnje, skrivaj, iz neznanih rok, a vsaka je obsegala smrt.

Saj je koj dan po umoru došlo strašno pismo, v katerem so stale le-te besede:

»Grofica! Vaš soprog nas je izdal, zato je moral umreti. A tudi vas in vašo hčer zadene gotova smrt, ako nam ne izročite listine, ki je za nas vredna več nego vse kraljeve krone sveta. Ne nadejajte se torej, da vam prizanesemo, — naše maščevanje vas zadene tudi ako se skrijete v zadnji kotiček te zemlje — — in to maščevanje bo tem groznejše čim dalje nam zadržujete oni važni dokument!

To imejte pred očmi, grofica Padrillac, ravnajte se po tem!«

Ni bilo čudo, da je grofica vsled takih groženj že začela slutiti nevarnost povsodi in da jej je bolna domišljija slikala preganjalce noč in dan. A vdala se ni, skrivala je ono dragoceno listino in bila srečna v njeni posesti, ker jej je razodevala neizmerno veliko, ker jej je razkrila delovanje sovražnikovo v vsej grozni velikosti.

Hotela je za njo žrtvovati vse, četudi svoje življenje!

No, poleg tolažbe, ki jej je izvirala iz zavesti, da hrani ta dokument, bila jej je v srečo njena dražestna hči, ki je delila ž njo usodo in razumela njeno bol. To lepo dušno soglasje je komtesa, umetnica v glasbi, zbirala v divne akorde harfinih strun, katere je obvladovala mojsterski, in ki so bile glasni odmev njene bogate duše.

In ob teh glasovih se je grofica čutila neizmerno potolaženo. Pozabljala je svoje bolečine, pozabljala vsega in se vtapljala v balzam teh čudovitih glasov.

V nočeh, ko dolgo ni mogla zatisniti očíj, igrala jej je hči svoje fantazije, ki so jej odganjale tamne duhove.

Tudi to noč grofica ni dolgo mogla zatisniti očesa.

Pri odprtem oknu je slonela v naslonjaču in v dolgih požirkih srkala v se balzamičen vzduh narave. Oči pa je imela neprestano vprte v nebo, kjer je blščalo milijone svetlih zvezd.

Klara je takrat sedela v kotu pri svoji nežni pisalni mizici, darilu neke visoke dvorne dame zadnjega Ludovika in pri svitu male svetilke pisala svoje »Misli in spomine«.

»Ali veš Klarica kaj mislim?« reče h kratu grofica in v njenem glasu je bilo nekaj veselega, upajočega.

»Kaj, ljuba mamči?« vpraša deva, odloži pero in položi roki v naročaj, a svojo fino aristokratski črtano glavico nagne na pol proti kraju, od koder je prihajal dragi materni glas.

»To, prav to mislim, da mora biti naš pravi dom vendarle tu-le gori — nad zvezdami, — kaj praviš ti, dete?«

»O, ljuba mamči, vendar ne misli v enomer teh rečij!« odgovori komtesa žalostno in skoro očitajoče.

»Zakaj pa ne, Klara? Je-li mar to kaj hudega?«

»Misliti v enomer na smrt, mamči: Li to ni hudo, vsaj zame?«

»Glej hčerka, kako si ti nedolžna! Kaj naj misli človek — o in takih je na svetu na milijone! — kateremu je usoda zadala bridko ost, nego na ono življenje, kjer ni več smrti, ne žalosti ne izgube; kamor ne seže sovražna roka krivice, kjer je večna ljubezen, večna — dobrota?«

»Saj to mora misliti vsak razumen človek, mamči, ker je popolnoma naravno, ker je popolnoma v smislu večnega zakona! In vendar: ti ne smeš misliti toliko na to, ljuba mamica! . . .«

»Ali ravno mi, hčerka, bi morali misliti mnogo več o tem! Ali ne biva ondi dragi ljubljeni mož, tvoj roditelj, moj edini prijatelj in naju vabi iz te doline solz k sebi, da se srečni združive ž njim? In zakaj bi ne hrepeneli k njemu, ki nama je bil — vse? Česa imamo še iskati na svetu? Ali naju ne preganja sovraštvo, krivica, dasi nisve storili nikomur nič žalega? Res sva našli zavetje v tem gradu prijaznega moža, ali to bivanje ni sladko, ker je nama že omogočilo usmiljenje in — to boli hčerka, to boli! Vrhu tega pa, — ali sva zares varni življenja, ali ne razodene oni čudni duh, ki vse izdaja, vse razkriva na svetu, najinim preganjalcem tudi tega zavetja, ki nama je že zagrenjeno s tem, vkljub dobroti našega gostodaja?«

»A kdo ve, mamica, da ni po nevidni naredbi še zgodilo, da sva prišli sem? Jaz nekaj slutim, — nekaj velikega, nekaj zelo velikega — in veš, moje slutnje ne varajo! Ali nisem slutila takrat nesreče očetove v Parizu in sem, še dete, dirjala za njim, po cestah in ulicah ter ga klicala nazaj, prosila, naj se vrne, ko je izšel, da ne pride več k nama živ? O kako se je obistinila takrat moja strašna slutnja, dasi sem bila še otrok! In zdaj —! Veruj mi mamica, da to nekaj pomeni, da sva došli sem, nekaj prav posebnega pomeni to . . .«

»Skoro vem, kaj hočeš reči, Klara — — a vse to ne zadržuje tvoje skrbne mamice, da bi ne mislila, ne hrepenela tja, kjer je On, — o da bi vsaj vedela, prav za gotovo vedela, — kje . . . kje je, kje me pričakuje?«

»Žal, da izvemo to še le — potem!« vzdihne Klara in žalostno povesi glavico.

»Potem — potem! Zakaj bi človek tega ne vedel prej, že tu, — zakaj bi —, ali veš, Klara?« spregovori nenadoma grofica in tleskne z rokama.

»Kaj pa, mamči?« vpraša komtesa preplašeno.

»Veš, jaz bi pravzaprav ne hotela niti umreti, Klara . . .«

»Marveč . . .?«

»Ne, živa bi hotela od tod!«

»Ha, ha, ha! Ti si zares krasna, moja mamči!«

»Živa bi hotela od tod! In kakor bi me vodila slutnja, dvignila bi se daleč tu-le notri v to veliko noč — in z velikimi koraki bi stopala od zvezde do zvezde, — veš prav tako, kakor se stopa od kamna do kamna gredoč k vrhu strmega hriba — tako dolgo, da bi imela zadnjo zvezdo pod nogami in bi stala na vrhu.«

»In kaj bi videla tam gori?«

»Tam gori, menim, so — nebesa! Tam gori, menim, je vse svetlo . . .«

»O mogoče mamica! Ali jaz bi te vendar ne imela več . . .«

»Saj bi ti šla z menoj, — ali ne bi hotela Klarica?«

»O da, mamči, ali . . .«, odvrne komtesa pogumno, a skoro tresoče, tako da je grofica takoj začutila, da iz hčerke govori nekaj — tujega, zato pravi pomembno:

»O Klara, razumem te »ali!« Kaj ne, dete, ako bi z nama šel tudi ta-le mladi sorodnik generalov, — potem šla bi rada? Sem-li uganila? Govori, je-li res tako? Je-li sem razumela ono rudečico v tvojem licu danes popoldne, ko si ga ugledala skozi okno, ko se je ozrl za teboj?«

»Tiho, tiho, mamica! O ne govori tako!« vzklikne mlado dekle in tudi zdaj silno pordi.

»Že prav, že prav, hčerka! Kar je zapisano v zvezdah . . . temu se ne ubrani nikdo«, reče grofica, vsa srečna in zadovoljna, da se jej je z izborna diplomacijo

in po teh ovinkih posrečilo priti do sladke tajnosti komtesine.

»Pa ti si mi dolžna še odgovora, Klarica!« pristavi rahločutno in prizanesljivo.

»No da, zares mamči, lepo bi bilo, ako bi šli vsi trije, ha, ha!«

»Ali vidiš, ali vidiš, Klara?!« vzklikne nenadoma grofica in strmi med zvezde.

»Kaj pa je?« vpraša komtesa iznenadena kakor boječa se, da vidi njena mati zopet kako nevarnost.

»Ono-le zvezdo! Kar nenadoma je prišla! — Ne, te ni bilo še prej, — in ta svetloba!«

Komtesa pogleda v zvezdišče in vzklikne;

»Zares, tudi jaz jo vidim! Kako krasna! Kaj pomeni?«

»Veš kaj pomeni, Klara? Čuj! Prav to bo oni vedno svetli vrh one gore! — Klara! Kako krasno, biti tam gori! — Kako velik trenutek je to! Ali mar ne čutiš? Veš kaj Klara, hčerka?«

»Mamči, kaj misliš?«

»Daj, vzemi harfo, — uglasbi ta veliki trenutek, — srečo, ko bi šli mi vsi trije k onemu vrhu — saj ti znaš tako lepo! Klara!«

Grofica se vtopi v krasoto one zvezde, a Klara vzame strune in izpod njenih cvetočih lilijinih prstov se izlivajo v toplo noč glasovi, ki izvablajo tmini sami sveto strmenje. Bili so glasovi, ki so izvirali iz dna duše mlade deve in govorili o sreči, ki je doma nekje drugod, daleč proč od zemlje . . .

Ti glasovi bi pač morali čudovito vplivati na vsakogar, ki bi jih čul v tej noči, — in vplivali so, — neopisno blago so vplivali na — grofico!

»Kako lepo! O Klara, ti si angelj!« se izvijajo bolni mučenici rahli vzdih. »Ti si angelj, Klara! Ti si otrok

one svetlobe, ki si prišel na zemljo, da tolažiš z glasovi svoje duše tvojo nesrečno mater. A na perotih teh glasov plavam nazaj — v tvoje jasne domove. Da, — nazaj v ono — svetlobo . . .

Grofico zazibljejo glasovi v mehko spanje.

Komtesa obmolkne in strmeč pred se v noč neba, vzdihuje . . . vroči zdihljaji se izvijajo iz mladih prs, v katerih biva — ljubezen in hite skozi noč — k njemu!

Ali je slutila njena lepa duša, da so v istem trenutku glasovi njenih čarobnih strun zazibali v spanje še nekoga drugega? . . .

Ni še zlatilo jutranje solnce vrhov visokih dreves stoječih ob gradu generalovem, ko se je mlada komtesa že izprehajala v krasnem grajskem vrtu. Njena vitka, skoro prozorna postava je malone plavala nad cvetjem in zelenjem v jutranjem hladu, a njene velike temne oči so zamišljeno zrle tja čez bližnji hrib, za katerem so kipeli prvi plameneči valovi zlatega jutra.

Od hipa do hipa pa se sklone k tlom ter se pogovarja z nežnimi cvetovi; prisluška, kakor bi oni znali dati pojasnilo o stvari, ki se zelo tiče njenega mladega srca; kakor s sesticami od onkraj se pomenkuje ž njimi ki jo razumejo . . .

Vsa živi v tem raju, vsa se spaja z njegovimi lepotami! Tako je srečna, da pozablja vsega, celo svoje in materine usode.

V tem h kratu zažari po vsem vrtu; neopisno čarobna svetloba vzišlega solnca se razlije po cvetočih gredicah, v katerih leskeče mirijade biserov — jutranjih rosic.

Komtesa se skoro preplašeno ozre po vrtu. Obide jo čut, kakor bi bile nevidne roke prižgale okoli nje na

tisoče luči in začele prirejati park generalov za neko veliko svečanost, katere središče naj bi bila ona. —

A v tem, ko splava boječe njen pogled čez gredice, zagleda lepo podobo baronovo sredi cvetja in solnčnih žarkov.

K sreči je ni videl in ona se plaho umakne v bližnjo vrtno lopo.

Od tu opazuje prišleca z napeto pozornostjo. Njegovo resno plemenito lice, katero obkrožuje elegantna rujavkasta brada, njegove velike višnjeve, strogo mile oči, njegov možki ponosni nastop in ono svobodno kretanje, ki razodeva človeka zavedajočega se svoje veljave, — to je mladi devi močno imponiralo. Danes še le ga more spoznati od obličja do obličja, dočim ga je videla včeraj le hipno. A vtis, ki ga je sprejela danes od njegove podobe, je tako močen, da trepeče pod njim nje rahla narav.

Naenkrat se tudi zaveda svojega mučnega položaja v gradu njegovega strijca in svoje sedanje pičle socialne vrednosti nasproti možu, na čegar božanstveno lepo podobo so uprte njene oči. Vendar se domisli, da tudi ona je plemenitega velikega pokoljenja, da tudi ona je bila bogata, zelo bogata, a da jo je tega bogastva le oropal krivični svet.

Ponos se jej dvigne v duši in to, kar iz svojega zavetja skrivaj opazuje na plemenitem obrazu tega mladeniča, jo obenem napolni z nekako tolažbo, češ, vsaj ne sodijo vsi ljudje enako... In vendar ne ve, naj li ostane, naj li skrivaj beži v grad po drugi strani vrta?

Baron se v tem približa lopi, — med potom ogleduje cvetje, veseli se jutra, ki razliva svoj bajni čar okrog njega, — a pri tem ne sluti, kako blizu je bitju, okoli katerega so v zadnjih hipih krožile vse njegove misli.

Malo korakov ga še loči od kraja, kjer stoji ona, kakor prikovana od sladke groze in neumljivega hrepenenja — — in zdaj, — zdaj stoji pred njo!

Iznenaden stopi korak nazaj in strmi v vilinsko prikazen v mračni lopi.

»O oprostite, milostiva!« spregovori ter pozdravi, a glas se mu rahlo trese.

»Nočem motiti, že zopet odhajam!«

»Ne gospod, niste motili, — ostanite!« spregovori komtesa, stopivša iz lope.

»Več pravice imate, ako se ne motim, biti tu . . .«

»Ah, vi ste . . .?« odgovori z navideznim začudenjem baron, ker le predobro si je zapomnil ta obraz.

»Da, jaz sem — komtesa de Padrillac, z mojo mamo začasen gost lastnika tega grada, zelo plemenitega generala . . .«

»Mojega dobrega strijca!« vzklikne baron in dostavi:

»Moje ime: baron Rikard d' Honcourt, absolvirani slušatelj pariške univerze in zdaj — uprav od sinoči — na počitnicah pri svojem strijcu. Kako lepo naključje! Saj ni morda vaš sorodnik oni Viktor grof Padrillac, ki je pred dvema leti stekel si nevenljivih zaslug v prodiranju na južni tečaj?«

»Da, on je moj bratranec!« odgovori z otroško radostjo komtesa.

»Vaš bratranec!« odvrne baron veselo začuden ter poda komtesi prijateljski svojo roko. »O potem smo že stari znanci! Ker vedite, milostiva, vaš bratranec grof Viktor de Padrillac ni bil le moj najboljši prijatelj v Parizu, kateremu sem razodel vse svoje najskrivnejše misli in načrte in istotako on meni, — marveč je tudi moj dušni zaveznik »za slučaj smrti« . . .«

Komtesa upre svoje velike oči resno v barona, a ne reče besedice; razumela je predobro, kaj pomeni taka zveza.

Čez hip pa zaigra okoli njenih usten prijazen smehlaj in reče z globokim povdarkom:

»Ako je res, kar se čita včasih, da gremo ljudje na zemlji, prav kakor svetovi na nebu, neko po višjem nevidnem ukazu načrtano pot, potem moram pritrditi da združuje to visoko naključje neko vrst sorodne ljudij, ki . . .«

Komtesa ne dovrši stavka, marveč lahko zardi, zroč pomenljivo v oči svojega učenega znanca, kateri svoje slovesno upre v njen lepi obraz in vzklikne navdušen:

»Ki so od Previdnosti namenjeni za velike reči!«

»Da!« dostavi komtesa, osrčena po odkritem ravno-
dušnem nastopu baronovem. Pozabila je za hip vseh ozi-
rov in vedela le to, da stoji pred njo ne le njenemu brat-
rancu marveč tudi njej sorodno bitje, ki se jej je razkrilo
uprav tako nenadoma kakor zažari meteor na nočnem nebu.

Zato nadaljuje:

»Povprečno ljudje hodijo malomarno po zemlji, srečavajo se, stiskajo si roke in pri tem pravijo, da so se »našli«. Iz tega nastajajo zveze za celo življenje in ljudje čestokrat spoznavajo, da so se varali, ker so morda zgrešili pravi cilj. To pač niso bila dušna, sorodna znanja in za to tudi navadno nesrečna. A ne samo to: take zveze so tudi velika pogreška proti socijalnemu redu, ker iz njih izvira prav mnogo družabnega, neizboljšljivega zla, ker ovirajo veliko delo v proseh srečnega družabnega napredka, kateri uspeva le v zvezah sorodnih duhov!«

Komtesa je govorila tako gladko in iz dna svojega prepričanja, da so njene besede kakor elementaren dogodek učinkovale na barona. Ker je stal še dokaj pod utisom dogodkov pretekle noči, je ob teh besedah svoje znanke čutil kakor bi govoril nanj eden grajskih duhov, od katerih

je želel izvedeti globokih resnic, smoter njegovega strem-ljenja.

Čudil se je izredni duhovitosti komtese, katere mla-dost, štela je stoprav osemnajst let, bi sicer ne mogla ra-zodevati toliko jasnosti razuma.

»Ako bi bili govorili iz mene, komtesa, ne bi mogli govoriti drugače!« reče vesel.

»A še več, komtesa! Vi ste povedali še mnogo več in občudujem vaš globoki socijološki genij, ob katerem, to čutim, bi se zamogel veliko učiti.

Popolnoma soglašam z vami, komtesa v tem, da bi le sorodne dušne zveze pospeševale, da — tvorile srečo človeštva, ko posameznik često nima moči, da bi ustvarjal kaj velikega.

V takih zvezah bi se rodilo potem ono zlato blago-stanje na zemlji, o katerem sanjajo pesniki kot o nekakem »zemskem raj« za vse ljudi. Kajti ako je duša člove-kova, kakor trde prosvitljeni dušeslovci, izvirna ded-ščina in neposredni delež intelektualnega t. j. duševnega izvora stvarjenja, kakeremu bi za-mogli reči — oprostite, komtesa, da se tako izrazim, — »nebesa«, potem bi zveze dušne pomenile na svetu nič drugega nego čisto naravni prenos enega dela ondotne sreče na življenje, kateri del pa se itak že nahaja tu, a ga svet zanemarja, prezira, ne sluteč, da se v tem čimbolj oddalja od svojega naravnega cilja.«

»A kako pomoči, da bi se duše ne zgrešile, marveč se lahko našle in strinjale v zvezah?« vpraša komtesa, na katerem ko lilija belem licu sije čisto zanimanje za smoter, kateremu sta se oba dušno sorodna tako nenadoma pri-bližala.

»To je zadeva« odvrne baron in upre svoje velike jasne oči v lepo lice svoje znanke »to je zadeva, s katero bi se zares morala baviti družabna vzgoja. Kaka je

povprečno danes ta vzgoja? Ali ne postane človeka kar groza? Koliko je izgubljenega, koliko se izgubi slednji dan, mesto da služi — sreči! Človek poginja v borbi za telesni obstanek in krvave vojne pokončajo kar je ustvaril navideznega v napredku. O kako drugače bi bilo, ako bi v vzgoji odločevala duša!

»Vendar, na čem bi se naj izpoznavale duše, da bi bile zveze mogoče?« vpraša nadalje komtesa.

»Na čem? Res, odgovor je težak. To bi moralo biti delo resnih dušeslovcev. To bi se moralo uvesti zistematično po nekem določenem načrtu. A sredstvo najti je zelo težko,« odgovori baron zamišljen. A h kratu, kakor bi se nečesa domislil, vpraša komteso:

»Ali ste že kedaj čuli, milostiva, da živi tudi med navidezno neživimi stvarmi neka sorodna duševna vez, kakor med nami ljudmi? Na primeru med cvetjem?«

»O da, čula sem, čitala, sem tudi prepričana o tem!« vzklikne komtesa žarečih oči in nadaljuje:

»In ne le to, marveč med cvetjem vlada tudi prava — sreča. Da! Ako pogledamo ta krasen vrt vašega častitega strica, kjer je zbranih toliko raznovrstnih cvetov, — ali ne zapazimo tu najlepše duševne harmonije; ali ni to pravcati odsev onega položaja, kateri naj bi vživala nekoč sorodna človeška družina ondi . . .«

»V nebesih, hočete reči, komtesa!« reče baron naglo in pogleda v svojo znanko tako prodirljivo sladko, da ona močno zardi in povesi oči.

»Razumeli ste me, gospod baron, kaj hočem še več?« dahne deklica in nad vse srečna upre vanj svoje lepe oči.

»Potemtakem — komtesa« povzame baron besedo, trepetajoč navdušenja za svojo krasno znanko, »soglašate tudi vi z nazorom onih, ki trde da obstoji tudi med cvetjem in človekom neka naklonjenost ali simpatija

in da se baš iz te simpatije da sklepati na dušno sorodstvo med nami ljudmi . . . »

»Čakajte« dahne deva in se zamisli »to moram šele razbrati, uglobiti se — — aha! Že imam! O da! Jaz n. pr. imam svojo posebno simpatijo za . . . »

»Oprostite, komtesa, oprostite, počakajte, — ne izgovorite stavka!« seže baron deklici hitro v besedo ter jo, prekipeč čutov, prime za roko, katere mu ona ne odtegne.

»Narediva timveč poskus . . . »

»Poskus?« vpraša ona in se na lahno zgane.

»Da, poskus, komtesa!« odvrne baron pogumno. »Poskus, ako se nahaja med nama tako duševno sorodstvo. Kakor ste blagovolili omeniti, imate vi komtesa, a ima nedvomno tudi vsaki človek svojo posebno simpatijo za ta ali za oni cvet. Barva, vonjava, oblika cvetja je v tem odločilno, ker izraža dušo cveta. Tako eden n. pr. ljubi vrtnice, drugi lilije, tretji potočnice, šmarnice, tulipe itd. itd. Ako ljubita slučajno dva eno in isto pasmo cvetja, bi to značilo, da sta si dušno sorodna. In zdaj komtesa, — blagovovolite se ozreti po vrtu!

Glejte to divno, rajsko cvetje! To srečno družino cvetočih dušic! Ali slutite da neki cvetovi tu trepečejo v svoji duši po hipu ko se pojavi ž njimi najino sorodstvo, komtesa?«

»O pač, ne le slutim, celo uverjena sem o tem!« dahne deva in pogled jej splava po cvetočih gredicah, ki pošiljajo k njima v pozdrav morje balzamičnih vonjav.

»O tedaj dovolite, — da napraviva brzo poskus, da se izkaže to sorodstvo!« hiti baron goreče in iskreno uprè svoj jasni pogled v njeno podobo, odsevajočo nedolžnost in poezijo.

»Poskus, — a kako menite gospod baron?« odvrne komtesa, lahno zarudevša kakor nebo ob prvi jutranji zarji.

»Da, poskus, komtesa, originalen poskus!« odgovori mladenič smehljaje. »Blagovolite mi izročiti — ruto!«

Komtesa je bila preveč pod čarobnim uplivom mladega učenjaka, da bi se mogla ustavljati, zaradi tega rada ustreže njegovi nedolžni a tako goreči prošnji in baron nadaljuje slovesno:

»Hvala Vam! Nemotena sva tu, — nobeno človeško oko naju ne vidi in — kdo ve, ni li to velik, odločilen trenutek v najinem življenju! Komtesa, — zavežite mi oči in dovolite da enako storim tudi jaz Vam!«

Brez ugovora se deva ukloni prošnji mladega moža in na to se podasta roko ob roki med cvetoče gredice.

Mej potom reče baron skrivnostno:

»Katere cvetice vonjava naju prisili v svojo bližino, ista je najin dušni sorodnik,« a še dostavi:

»Vedno sem najbolj ljubil vrtnice in pred vsemi Centifolijo stoperesno. Ko sem še deček jo videl cveteti na domačem vrtu ali razvijati se njen dražesten cvet kje v divjini, vedno sem hitel ves srečen k njej in ure dolgo se naslajal na njeni rajski vonjavi.«

»Tudi jaz ljubim vrtnice« odgovori komtesa »a ugaja mi najbolj Tea. Tako sanjava je kakor Odaliska v mračno jasnem Orijentu!«

V tem se ločita, gredoča vsaki pot, kamor ju vleče sila vabečega cvetja.

H kratu pa obstaneta oba pred grmom bujno sve-točih vrtnic.

»Tu!« vzklikneta skoro ob enem ter si snameta obveze.

»Ha, — Centifolija!« vzklikne baron in iztegne roko po divnem cvetu te vrtnice.

»Tea, — moja Tea!« dahne veselo Klara.

»Kako čudovito! Kako resnično!« kliče baron, strmeč zdaj v cvetje, zdaj v presenečeno lice svoje lepe znanke. A na to reče svečano, vzemši roki komtesini:

»Komtesa! Videla sva, da niso sanje, da ni bilo golo domnevanje ono, kar sem vam govoril prej, marveč je živa resnica. Govorilo je to cvetje, govorilo je tajinstveno resnico, da sti se našli dve duši, tako sorodni kakor je sorodno med seboj cvetje Teje in Centifolije. Je-li treba lepšega potrjila? O ne! Lepše, trdneje gotovosti? Nikdar! — Ta vez, to sorodstvo najinih duš je bilo torej že sklenjeno pred vekov veki, sklenjeno na viru vsega postanka! Ali naj, — komtesa! Ali naj torej vez, ki je bila sklenjena že v nebesih, kedaj neha, kedaj se razdere?

O nikari! Čujte, komtesa! Ko sem včeraj popoldne, vrnivši se stoprav iz šumečega Pariza, začul vaš čudoviti glas v pesmi, — ko sem kasneje v oknu zagledal vaše lice, zažarela je v meni slutnja: ta deva odločuje v tvojem življenju!

In kar je govorila včeraj slutnja, — kar je slutnji — o Klara! — pritrjevalo srce, potrjilo tega nahajam danes v tem čudovitem slučaju! Zato prosim, komtesa, — govorite, — govori, drago dekle, hočeš li biti moja, — moja za vse dni življenja in za vse veke tu in onkraj groba?»

Komtesa Klara je zrla v jasno lice svojega znanca in njen pogled se je mirno kakor svit srebrne lune v gladini oceana, utapljal v zrcalu njegove velike duše v neločljivi ednoti, — pa odgovori mirno in s smehljajem, v katerem je bilo izraženo vse blaženstvo njenega mladega srca:

»Hočem, — na veke hočem biti s taboj!«

»Hvala ti, tisočkrat hvala!« vzklikne mladenič in držeč devo za roki jej neprestano zrè v mili obraz. In tisti hip je bilo, kakor bi se širje odprlo nebo, kakor bi

na valovih solnčnega svita plulo na zemljo mirijade rajskih duhov da povelíča trenutek, v katerem se je spojilo dvoje velikih duš, namenjenih za zvelíčavno delo na zemlji. Doli z grada Grebena pa je vprašal šegavo znani glas:

»Riko, kje so nebesa?«

A kakor v odgovor na to vprašanje češ, na zemlji vse lepo mine, tudi sreča raja, začuje se sem od grada nevoljno hreščanje.

Mlada dvojica se ob tem glasu zgane in komtesi se izvije mučen vzklík:

»Izdana sva, — neki temen duh je blizu!«

Zares, Klara se ni motila, bil je sluga generalov, ki je prišel klicat barona.

Skrit za cvetjem je stal ter opazoval mlada človeka. Preko nad vse grdega starikavega obraza mu je šel zloben smeh in govoril je sam pri sebi:

»No, kako pak! Komaj je ta mladi študent prišel, že se zaljubi, vže mora imeti ljubico! No, no, se je že navelíčaš, kakor sem se tudi jaz navelíčal teh — bab ki — nimajo nič! Kar ne vem čemu jih ima moj general pod streho! — Glej, glej! Zdaj sta si celo zavezala oči, — — čemu pa? Da bi se ne videla, ker sta — prelepa! Kaka komedija! Morda bosta igrala slepe miši? Ha, ha! No, to mora še danes izvedeti moja stara in ta bo nesla po celi dolini od praga do praga. To bo smeha, zabave! — Aha, zdaj sta pri vrtnicah, — da bi jih trgala? To bi moral izvedeti general! On, ki drži na svoj vrt toliko, da se ga ne sme dotakniti — še veter ne! Grom in topovi, če mu to povem — in povem mu! — zapodi še danes nečaka in te ženske proč!« —

Mlada človeka se poslovita drugi od drugega z zatrijilom, da za v prvo ne izve še nihče o njuni zvezi, niti nje mati niti general njegov stric, marveč da nosita sladko

tajnost globoko v srcu do hipa, ko jo bode treba razodeti svetu.

Klara odhiti po drugi strani vrta v grad. Oko barona jej sledi kakor prikazni iz družega sveta. Mladi mož je čutil, da se je odigrala ravno kar velika predigra njegovi bodočnosti in da zamore mirneje in z večjo samozavestjo gledati nasproti vsemu kar ga čaka. Saj je našel svoji duši posestrimo, ki ga bode zvesto spremljala skozi labirint bodočega življenja in mu olajševala borbo, kateri se hoče posvetiti, — borbo za blagor človeštva. Izpolnilo se je čudovito, kar je slutil še sinoči: to dekle mu je pripegljala na pot življenja njegova usoda in srečala sta se, kakor se mnogokrat sreča dvoje solnc na nebu, ki nadaljujeta skupno svojo pot skozi neznane veke.

Skupno! Skupno s to prekrasno, bajno žensko! Ta zavest ga tako osrečuje, da skoro pozablja vsega okoli sebe, napolnjuje ga celo s slutnjo, da je velik del rešitve vprašanja o — »nebesih« vendar le v lepoti in sreči, katero zamore nuditi človeku to zemsko življenje . . .

V tej misli se približa kraju, kjer ga čaka sluga generalov, a ga skoro niti ne zagleda.

S prihuljeno prijaznostjo mu le-ta zastopi pot in z globokim poklonom naznani:

»Gospod general so že vstali in nujno želé govoriti z milostivim gospodom.« —

Sporočilo, da stric želi nujno govoriti z njim, ga še-le predrami iz zamišljenosti, v katero ga je začaral važen dogodek z mlado komteso sredi mamečih vrtnih vonjav.

Hiti v grad in po stopnicah do sob generalovih. A glej kako spremenjen se mu zdi ves grad znotraj! Vse je nekako drugače od včeraj, — vse tako, kakor bi se bil naselil čez noč v njem nek blagi duh ki napolnjuje s svojim čarom slednji kotic. In ni li morda to uprav duh ljubezni, ki si je izbral v gradu starega bojvnika in

krvoprolitnika svoje taborišče? Ali mu ne vznemirja vse to upravljalno, kako čudovito delujejo — nebesa? . . .

In kaj li mu ima povedati stric, da želi nujno govoriti z njim? Se je li tudi njemu pripetilo kaj, kar bi utegnilo biti v zvezi z nočnimi dogodki v gradu, v Bido-tovi hiši in drugod po dolini? *

Radoveden, zelo radoveden je.

General je zares nestrpno čakal nanj v dvorani za zajutrak, pa ga razburjeno pozdravil.

»Dobro jutro, moj dobri Riko, dobro jutro! Vendar si tu! Težko te vže čakam, zelo težko! Človek bi skoro zgubil razum, ko bi te ne imel, moj sladki enfant terrible!« kliče stari gospod drugo na drugo, stiska nečaku roki, ga objema in pritiska na srce.

Baron začudeno gleda strica ter hoče spregovoriti, a general mu položi roko na usta in nadaljuje:

»Čakaj, da čuješ! No, sedi, — takoj bo tu zajutrak, — a prvo moraš izvedeti vse! — Riko, poglej me, dobro me poglej! No, kaj vidiš na meni? Govori!«

Mladi mož, ki se je pri nenavadnem stričevem nastopu jel bati da bi se staremu gospodu celo ne zmešalo, ga pogleda nekako plaho in odgovori prizanesljivo:

»Zdi se mi ekselenca, da ste nekoliko blede, upadeni . . .«

»Vidiš? Uganil si, tako je! Celó jutro se že ogledujem v zrcalu in opažam neko spremembo . . . pa kaj šmenta, Riko, saj si tudi ti spremenjen!«

»Jaz . . .?« odvrne baron in lahna rudečica mu oblije lice.

»Morda se motim, morda gledam le skozi svoja očala . . . No, čudo bi sicer ne bilo, saj si prenočeval na Grebenu. Dobro, pustiva to za — pozneje! Pozneje mi moraš vse povedati kar se ti je pripetilo tam — gori. A zdaj sem jaz na vrsti. No, da ti povem: vso noč ni-

sem zatisnil očesa. To ti je bila vražja noč, da ne pomnim take. Ljubše bi mi bilo v najhujšem bojnem ognju nego taka noč! A ne misli, da smo imeli duhove, pošasti kakor ti na Grebenu — — ne, bilo je vse nekaj drugzega! Le čuj! Ležem, premišlujem to in ono. Šlo mi je po glavi ono o naših ženskah in mislim, naposled mi zarotniki še zažgo hišo ali mi vdero po noči vanjo in že sem sklenil odsloviti ju koj danes. A pri tem se spomnim važnosti onega dokumenta in več drugzega, pa si premislim stvar. Dobro. Zdajci se mi jamejo zbujať spomini iz davnih preteklih dnij — celo moje življenje se mi odpre ko velika knjiga pred menoj, da se mi je zdelo vse ko včeraj. Kaj mi to vse hoče? se vprašam, morda vendar ne bo že — konec? In lej šmenta, naposled jamem premišljevatí še ono o — oprosti, Riko, to so tako slabosti! — o nebesih. Vidiš stvar me je nehote začela zanimati, pa se je ne iznebim. Kratko in malo, ako pride danes župnik, natočiti mi mora čistega vína, povedati mora kar ve, kaj je na tem. Ker zdi se mi, da je mnogo resnega vendarle v tej stvari. Dobro, — to naj bode za — popoldan. Pa dalje! Skoro da bi se mi bile zmedle misli in zaspal bi bil — — a zdajci se zgodi nekaj, kar mi ne gre iz glave in mi vzbuja sum, da se okoli nas, Riko, pripravlja nekaj velikega, posebnega in da pri tem sodelujejo moči, katerih mi navadni ljudje ne razumemo.

Glej, ko tako strmim pred se v mrak svoje sobe, — ob enem so zveneli sem od grofice tisti glasovi harfe, s katerimi mora njena hči tolažiti njene baje zelo razdražene živce, da zaspi, — čudne ženske to! — jamejo vstajati pred manoj in to prav živo in razločno, Riko, podobe ljudi, katere sem poznal v preteklosti; prijatelji, znanci, bojni tovariši in drugi. In to se ti je gnetlo, — valovilo, kakor na pestrem sejmu ali na parižkem Boulevardu — vse to ob glasovih onih harf.

A ne še dosti temu! Vse te podobe jamejo tudi govoriti Riko, razločno, kakor bi živele! Bile so davno pozabljene besede, pozdravi, razgovori, prepiri, grožnje, da mi je rosila zona čelo in lice. Med prikaznimi je bilo ljudi, katere sem videl na svojem potovanju, morda le enkrat in pozneje nikoli. Najbolj čudna je bila podoba dragega tovariša, katerega sem izgubil na nekem izletu v Krimu. Bil je mlad Rus, ime njegovo sem pozabil, potoval je v ime ruske vlade v važnih zadevah. Mož je bil bogat, a nad vse idealnega mišljenja, plemenita duša da malo takih. V nekem prelazu mi izgine izpred oči, kakor bi se vdrl v zemljo. Iščem, kličem, — zaman! Ni ga bilo več in zelo žal mi je bilo zanj. In glej, nocoj ga vidim kako vstaja iz meglene daljave in prihaja bliže, a ob njegovi roki, — strmi moj Riko! — je oni Viktor Padrillac, ki je bil enkrat s teboj tu na počitnicah in ki je odšel potem na Daljni Vzhod in kdo ve še kam.

In zdaj moj dragi, mi povej, kaj vse to pomeni — in povej, je li čudo, da me je razburilo do dna duše?»

Mladi učenjak se zamisli, a čez kratko pravi povse mirno:

»Vsekako je nekaj čudnega, vendar ni nenavadno in prav bi bilo, ako bi ljudje upoštevali take — migljaje, o katerih zmoremo reči, da prihajajo z »onega sveta«, ali da pomenijo najmanjše »prst usode« in so mnogokrat od velike važnosti za življenje človeka.

Dušeslovci pravijo takim pojavom »refleksije duha« in so pri nekaterih ljudeh bolj pri nekaterih manj jasne in razločne.

A jaz bi še dostavil: naš duh je nekaj veleskrivnostnega, česar ne razjasni vsa učenost te zemlje. Človek, biser stvarjenja, je popoln odtis Onega, ki ga je ustvaril. Nikakor nas ne more iznenaditi, ako se od dne do dne

prepričamo, da je tudi naš duh zaklad, v katerem so hranjeni misteriji izvora.

Koliko zanimivega bi zabeležili, ako bi pazili na te pojave skozi eno samo človeško življenje! A ljudje na take reči ne pazijo in zaradi tega se mnogo izgubi, kar bi bilo v prid nam vsem.

Le včasih se pripeti, da smo na to opozorjeni, kadar se ta misterij pojavi že uprav močno, silovito in tedaj je tak pojav često predhodnik izvenrednim dogodkom, kar vemo zlasti iz življenja velikih mož, kakor Cesarja, Aleksandra Velikega, Napoleona itd.

Ako bi bil n. pr. Cesar ubogal svojo ženo Kalpurnijo, ki ga je svarila pred Kasijem, čegar pretečo prikazen je videl v noči pred usodnim dnem svoje smrti, bi najbrže ne padel kot krvava žrtev Kasijeve zarote.

Ali če bi Veliki Napoleon upošteval svarilo na otoku Elba,*) predno je iznova stopil na francoska tla, — nikdar bi naša zgodovina ne poznala imena »Waterloo« v tako žalostnem pomenu in zemljevid Francije bil bi danes drugačen!

No, in ne le usodni, žalostni dogodki reflektujejo iz našega duha, marveč tudi veseli ali čestokrat tudi čisto navadni.

Saj se nam zdi, da so taki pojavi le odsevi duha, naloženi v njem preteklih dneh za bodočnost, kakor smo tudi mi in vse kar je okoli nas, le odsevi tega, kar leži na viru vsega že od vekov.

Enako kakor s podobami, bo tudi z glasovi in ne motim se morda, ako trdim, da bodeta veda in učenost te zaklade izkoristila nekoč po svoje, v svrho napredka.*

*) Tu menimo malo opaženi dogodek v prvem vjetništvu »velikega cesarja«, ko sta senci Blücherja in Wellingtona pri belem dnevu od morja sem jezdili proti njemu ter mu grozili s svojimi sabljami.

General je bil ves srečen ob tej duhoviti razlagi njegovega nočnega dogodka in v zahvalo je prisrčno objel svojega učenega nečaka.

»Potemtakem« je zaklical vesel »se nam je nadejati prej ali slej ali morda že danes, česa nenavadnega, morda kak nenaden obisk? . . .«

»Ni izključeno!« odvrne baron »da bi utegnil priti h kratu Viktor ali tudi vaš znanec iz Krima. V Parizu je prijatelj izvedel, da sem na počitnicah in — pota usode so skrivnostna — kdo ve da li ni naključje privedlo Rusa in Francoza v tesno dotiko? Nič verjetnejega končno nego to, da sta svoj prihod naznanila že v vaši viziji ekscelenca t. j. oddala svoji duševni vizitnici, ko se njihovi trupli še nahajata v daljavi in sta morda stoprav sklenila, da vas obiščeta tu?«

»Izborno! Ti si izboren moj Riko!« kliče general navdušen pri zajutrk in bledost ter upadenost njegovega lica polagoma izginja in se umiče zdravi rudečici.

»Zaključek bode torej ta, da stojimo najbrže pred kakimi novimi epohami našega življenja«, doda baron važno, »in vse to imamo kajpada zahvaliti vplivu one tajne in mogočne Sile, ki vodi naše usode, ki vstvarja in giblje svetove in ki je p o v s o d i. Sploh se mi hoče dozdevati, da je ta vpliv uprav od nocoj obrnjen baš na naše obližje in, da se utegne pod njim izcimiti še marsikaj posebnega, kar nas bode vrlo zanimalo, o tem ne dvomim niti trenutek.«

»Zares moj Riko, jako si me pokrepčal, — upeljal si me pa tudi, to ti moram priznati, v tem kratkem hipu na popolnoma nova pota, v čisto novi svet, za kateri se prej nisem nikoli brigal in ki me je jel zelo osrečevati!« reče general in oba možaka se dvigneta od zajutrk.

Na predlog generalov se odpravita na izlet v bližnji gozd, kamor je general jezdil slednje jutro ob lepem vremenu.

»Slugi sem že prej naročil da osedla oba belca in najbrže je moj ukaz že izvršil«, meni general in vleče seboj iz sobe barona, kateremu je bil predlog strijčev jako dobrodošel. Kajti pri tej priliki mu bode zamogel razodeti svoj skrivni načrt glede Grebena, kateri načrt se mu je porodil v glavi v visočini tega znamenitega gradu, namreč načrt — zvezdarne. Strijc se mu zdi baš v pravem razpoloženju in ne dvomi, da ga pridobi za to sicer jako drago podjetje. Notri v gozdni tihoti mu hoče povedati vse kar je doživel po noči in kar mu je pripovedoval krčmar ter vse to še podpreti z učenimi pridevki.

V malo trenutkih sedita oba plemenitaša v sedlih, čvrsta belca ponosno dvigneta glavi ter se spustita v dir proti zelenemu gozdu.

Uprav pod okni grofice se še ozre baron in ob tamni zavesi zagleda lice svoje drage znanke, čez katero je šinil smehljaj blaženosti in sladek prijateljski pozdrav.

*

Komtesa Klara, dočim se je vrnila od srečnega sestanka z baronom, je vstopila po prstih v svojo sobo, da ne bi vzbudila bolne matere, ki je pri njenem izhodu v vrt še spala v naslonjaču v istem položaju, kakor je zaspala ob glasovih njene harfe.

A grofica jo je že čula, pa zakliče:

»Klara! Kje si vendar bila tako dolgo?«

Hčerka hiti v sobo matere, kjer je vladal tajinstven polumrak, pa se spusti pred njo na kolena in vzklikne:

»O mama, odpusti mi!«

Grofica se sklone k njej, jej položi obe roki okoli vrata in jo s strogim očesom opazuje. Naposled pravi:

»Kaj — kaj naj ti odpustim, hčerka? Da si bila v vrtu? O to baš ni nič hudega! Saj bi tudi jaz tako rada šla med cvetje! Vse življenje sem se najbolj radovala c v e t j a, ker med cvetjem je najlepša sreča. Saj uprav to cvetje najživeje spominja večne m l a d o s t i — ondi v večnem raju, v — nebesih! Ono je, ki nam za kratek hip pripoveduje o krasotah večnega življenja; — njega prozorni slikoviti tenj je, ki našemu očesu razkriva nepojmljive lepote na onem viru vseh lepot in nas navdaja z r a j - s k i m i s l u t n j a m i. Kdo bi se torej ne čutil srečnega med temi poslanicami nebes? Oh, bilo je enkrat, — bilo je takrat, ko sem se sestajala ž — njim, tvojim očetom med cvetjem našega grajskega vrta; — ko sem mu, sama še prozorna cvetka, razkrila svojo dušo, svoje srce in se mu darovala — za veke. A njega ni več, umrl je mučeniške smrti za ideale človeštva in zdaj biva óndi, kamor edino hrepenim nóč in dan. Zaradi tega mi vzbuja cvetje zdaj le žalostne spomine na ono minolo srečo, pa se ga ogibljem.

A ti, — o ti si še mlada, ti le uživaj ta kras, dokler, — vendar ti moram nekaj razodeti, hčerka . . .«, doštavi skrivnostno in motri hčer, kakor bi nekaj iskala v njeni duši.

Kómtesa Klara, kateri so sladko pretresale čisto dušo lepe besede materine, dvigne glavičo in iznenadeno vpraša:

»Kaj, mama?«

»Midve morava od tód.«

»Od tu? Zakaj li? Ali ni tako krasno ukaj, mamči?« odvrne deva vsa prestrašena.

»Saj baš zaradi tega! To bivališče se mi zdi kakor gredica cvetja, pod kateró preži rujavo pisan gad . . .«

»O mama, že zopet te črne misli!«

»Nič dobrega ne slutim. Saj veš, odkar sem zbo-lela na živcih, odmeva v moji bolni duši tudi najmanjša

stvarica. Midve imava sovražnika in ta biva prav tu v hiši.«

»Sovražnika? V hiši? A kdo bi mogel to biti?«

»Videla sem ga v sanjah. — Ravno predno si prišla sem sanjala, da vstopi v sobo neznan človek in zlobno režeč se pravi: »Jaz vas razkrinkam, vi ste grofica Padrillac in jaz poznam vaše skrivnosti.« Pri teh besedah izgine in jaz se zbudim. V tem licu pa sem spoznala kaj meniš koga? — Slugo našega gospodarja!«

»Je-li bi bilo mogoče?« dahne Klara zamišljeno, spomni se h kratu onega hreščajočega glasu v vrtu in to jo vznemiri.

»O hčerka!« nadaljuje grofica otožno. »Kaj je to najino življenje? Beg, večni beg! Nikjer več nisva varni, — vedno je za nama tamni duh one zarote, ki naju hoče ugonobiti! — Za se mi ni, vsaj se poprej združim ž njim! Le da bi tebi vedela varno zaščito in — oni listini, zaradi katere žrtvujeva vse, potem rada umrjem.«

Klara je zaslutila, da bi utegnila mati imeti prav in da bi ta človek, ta sluga res zamogel motiti mir in srečo njeno in njene ljubljene matere. A zavest, da je v baronu in njegovi ljubezni našla mogočno zaščito, jo popolnoma pomiri in napolni s hrabrostjo nasproti vsem možnostim.

O kako rada bi razodela materi sladko tajnost, ki leži v dnu njene duše, a prisegla je svojemu prijatelju molčati še tudi nasproti njej o tej zvezi. Vendar vidi, da mati potrebuje tolažila in kdo drugi ko ona jej ga more dati?

Zaradi tega se ojači in pravi:

»Česa se nama je li bati, ljuba mama? Nikomur nisve storili nič žalega, nikdo n a m a ne sme storiti nič žalega! Ko sva odšli nevarnosti, v katero nas je pripravila zloba onih ljudi v naši prvi stolnici v Parizu in oteli

dragi plen, čutim, da se nama nič zlega več pripetiti ne more.

In še več, mamica! Uprav tu sva pod okriljem nekega dobrega duha, kamor ne sega moč niti zavisti niti sovraštva; uprav tu se mi dozdeva, — ne, uverjena sem v dnu srca, da tu prične za naju nova doba sreče in radosti za naju trdo izkušeni ženski! In kako bi človek ne pozabil gorja preteklosti, ako mu sije zarija bodoče sreče, — zarija, ki razliva svojo blaženost čez to gorje, kakor proseva solnčni žar tamna kota noči?

Ta up, ta nada, mati, živi v meni s čudovito silo od nocoj, o d d a n e s z j u t r a j in nobena moč pekla ne ugasi njenega svita!«

Krasna deva je mej poslednjimi besedami vsa razžarela v čudovitem duševnem ognju; kakor promaknjena v nadtelesne kraje je zrla k svoji materi in krčevito stiskala njeno blede desnico.

Grofica je iz gorečih besedij svoje hčere zaslutila, da se je utegnilo uprav za jutra zgoditi nekaj posebnega, kar jo je potrdilo v nadah na lepšo bodočnost. Zaraditega ni silila vanjo, da izve kaj več, niti ni zahtevala nadalje da ostavite ta kraj, ki se je tudi njej jako omilil.

»Morda govoriš resnico hčerka«, spregovori in zadovoljno boža njene lase, veseleč se skrivaj sreče svojega edinega otroka.

»Morda je res kar praviš. Čemu bi ti ugovarjala? Naj torej bo kakor je namenjeno. Ako se mi izpolni skrita želja, izpolnjeno je vse. Ker vedi, — le njemu, komur bi darovala srce ti, moja Klara, le njemu bi tudi zaupala to važno listino, zaradi katere je pustil svoje dragoceno življenje tvoj oče in moj nad vse ljubljeni soprog.

Ako je torej zapisano v zvezdah, da postani tvoj soprog on, ta mladi mož, nečak našega gostodaja, bodi!

Izvedela sem že po Viktorju, da je ta mladeneč, ta baron Rikard d' Honcourt jako nadarjen in nenavaden človek in plemenitaš ne le po imenu marveč tudi po duhu. Njemu bi torej morda smela zaupati usodo svojega otroka in tajnost one listine, katere vsebina ti je povse znana.

No, zaupala sem jo — in sicer nikomur drugemu — tudi dušnemu pastirju tega kraja. In prav je, da sem jo, ker ne moremo vedeti danes kaj nas zadene jutri. To je bilo le za vse slučaje, da se v skrajni sili izve, kaj namerava zarota one politične struje, ki izpodkopava blagor naše domovine in vse človeške družbe.

Oj, da bi nam nebo zares poslalo moža, ki bi s to listino v roki kakor angelj z gorečim mečem odgnal iz raja te zemlje hudobnega duha, ki hoče ugonobiti lepo delo Stvarnikovo!

Je-li ta mož baron Rikard d' Honcourt, moja Klara?« zaključi grofica in pogleda šegavo v oči svoje hčere.

»On je, mati!« vzklikne goreče komtesa in se ponosno vzravna po konci.

»On je, to mi pravi srce!«

»Naj bi te ne varalo!« domeni grofica resno; »Naj bi se izpolnilo! Dotlej pa, da se izkaže resničnost najine slutnje in — želje, hčerka, bodi previdna! Ženska ne razodevaj preveč svojih čutil! Ljubi ga, a ljubi ga tiho, to te morda čimpreje dovede do željenega cilja!«

Mestu odgovora ovije komtesa roki okoli vratu svoje matere in jej pristrčno poljublja oči in čelo, zavedajoč se svoje prisege.

V tem hipu nekdo močno potrka na duri vnanje sobe in preplašena se dvigne komtesa ter stopi v svojo sobo.

Listonoša vstopi in izroči dvojce pisem, na kar odide.

»Pismo — od koga? Kdo nama piše v to samoto?«
vzklikne grofica preplašena, tresoča se na vsem životu.

»Od gospoda Ponsharda je, mamica!« odgovori Klara veselo, ko je prečitala naslov.

»Daj, da pogledam; — zares, njegova pisava, on piše! A kaj neki? Odpri, hčerka — čitaj ti! Meni se zelo trese roka.«

Klara odtrga zavitek in čita:

»Draga prijateljica, čestita grofica!

Viktor, naš ljubljeni dečko je došel s svojega potovanja in se oglasil pri meni. Jutri odpotuje k tebi, — razodel sem mu kje si — in utegne te iznenaditi h kratu s tem pismom. Menim da najde ondi tudi že Rikarda d' Honcourta, za katerega sem mu tudi izročil pozdrav. Imejte se torej izborni! Kdo ve, morda Vas presenetim tudi jaz s svojo priprosto navzočnostjo. Pozdrav komtesi! Generalu pišem istočasno. Kako dolgo ga že nisem videl! — Apropos! Z Viktorjem potuje tudi neki stari znanec generalov, dobra duša je, ruskega pokoljenja — kakor so Rusi sploh. Da ste mi vsi zdravi, — do svidenja! — Vaš stari Ponshard.«

»O kako me je razveselilo to pismo; ta dobri, plemeniti mož! Daj da je poljubim!« vzklikne grofica ter seže po pismu, katero res pritisne na svoji ustni.

»Pa naš Viktor pride, mama! To bo veselje! Koliko bo vedel pripovedovati s svojega zanimivega potovanja! Zares, vsa se veselim njegovega prihoda!« gostoli deva in bila bi pozabila na oni drugi list, da je ni opomnila grofica.

»In kdo nama še piše, Klarica?« vpraša in veli hčerki da pregleda naslov.

»To pismo je brez znamke, mamči.«

»Brez znamke? Ah, morda jo je pozabil nalepiti kdor je pisal! Daj, čitaj!«

Komtesa odpre in čita, a glas se jej trese: »Cenital! Kaj delate tukaj? Čemu se skrivate? Vi ste vendar grofica Padrillac in spadate pod guillotino, kateri ne odidete! Poznam Vas in Vas razkrinkam!«

»Brez podpisa in pozdrava!«

»Ha! To je on, — njegove besede! Moje sanje Klara!« vzklikne grofica in silno προβleđi.

»To je moral pisati uprav hudoben človek, mama! Ali zares, čemu bi naju razburjalo, ako znava od koga izhaja?« reče komtesa in skuša zakriti pred materjo razburjenje.

»Ta človek, — o kako hvaležna sem svojim sanjam, to je Onemu, ki govori do nas skozi sanje — da mi ga je razodel! — Ta človek je najin sovražnik, Klara. Izkušal bode vplivati tudi na generala . . .«

»Ne boj se mamica, naju ščiti večja moč!« odvrne komtesa, spravi pismo pa vzame harfo, da z njenimi glasovi pomiri vznburjene živce materine. —

Isto uro je ležal na divanu v generalovi kadilni sobi njegov sluga Jakob in kadil fino (generalovo) smotko.

V eni roki držeč omêlo, v drugi, med prsti, zapaljeno smotko in časopis, je govoril sam seboj v kratkih, raztrganih stavkih:

»He, he, naš general je slep, dvakrat slep, trikrat. — Ne ve, koga ima pod streho, ne ve! Te ženske! — No, da, kaj mi mari, a poznam jih! Ona, grofica, seveda ne sluti, da smo mi oni Jaques de Ponceau, ki je pred desetimi leti, v službi visoke finance, vodil ono skrivno akcijo, katere žrtev je postal njen soprog, domišljavi burgeois grof Padrillac. Pota ljudske politike so tamna in ni je kraljeve luči, ki bi jo razkrila!

In kakor spreminja barvo, liki Kameleon ta politika, tako jo spreminjamo tudi mi, Jaques de Ponceau in razni drugi. Danes tako, jutri drugače!

Tako je, in tako ostane, dokler bo stal svet!

Ko je veliki Napoleon, ta priprosti sin advokata Buonaparte v Ajaccio zasijal ko solnce v Franciji in potegnil iz domovine k sebi vse — strupene sopare, hitel sem tudi jaz, tedaj bankrotirani marki de Ponceau, v njegovo armado kot prostovoljec in se boril zoper — gnjilobo človeške družbe, z njenimi milijon predsodki, krivicami in predpraviciami. — Bil sem ves njegov! — Ha! — — Kaka ironija! — Ali ker veliki cesar ni ostal na svoji nebeški višini, marveč je, kakor vsako solnce, izginil v močvirje svojega slavnega dela, obrnil sem mu hrbet, pa se vrnil v domovino, kjer sem delal kot — čevljar dalje na zakrpanem obutalu naše boginje Francije. — Še večja ironija! — Naključje je hotelo, da se v Parizu snidem — potem ko je »veliki cesar« žé na otoku sv. Helene premišljeval minljivost človeške slave na zemlji, — z mojim generalom, ki me takoj sprejme za svojega slugo, sam pa se poda v dobro — plačani pokoj.

In tako smo mi, marki Jaques de Ponceau, zdaj priprosti »Jaques Piccard«, nepoznana veličina in sluga enega prvih generalov prvega Napoleona, tu le v lepem gradu, snažimo čevlje, ometamo prah, beremo časopise in pušimo fine smotke, ki nas ne stanejo niti novčiča ne, vmes pa delamo pri tem priprostem ljudstvu propagando za »nove čase«, ki morajo nastopiti za to našo slavno domovino.

Da, novi časi svobode, enakosti in bratstva! — Liberté — égalité — fraternité!

K temu nam pripomore delo in mednarodni kapital, ki je last vseh narodov te zemlje in ne le privilegiranih bogatašev!

ad 37904

NEBEŠA

ROMAN

SPISAL

MARKO ZORIN

3. in 4. SEŠITEK

LJUBLJANA, 1905

TISKAL DRAGOTIN HRIBAR

Ha! Kako sovražim te bogataše, te podedovane velikaše ki niso nič, pa to aristokracijo brez dela in pomena! Zato doli ž njimi! —

Dobro, — ta le grofica in njena zaljubljena hči morata čim prej iz hiše, — zato hočem skrbeti. Naš mladi baron naj si poišče nevesto, ki bo njega vredna, to hočemo mi, marki Jacques de Ponçeau! Mladeneč mi jako dopade, učil se je veliko in veliko zna, on zamore še veliko storiti za našo stvar. Jaz ga vže pridobim. Za v prvo te ženske proč, — na poti so mi in — njemu! V ta namen smo napisali dvoje pisemc, eno dobode general, eno grofica, — učinek mora biti hud ko bomba!

Aha, ga že čujem, — mojega starega tovariša, listonoša! — Le notri Peter!

Sluga skoči z divana in gre naproti listonoši, odprši mu vrata.

»Dobro jutro, — pošta je tukaj!« zakliče listonoša, stari mož visoke vzravnane postave in vojaškega stasa, že pred vratmi. — »No, kaj pa to? Ali že zopet igraš — markija? Že zopet se valjaš po mehkem divanu in pušiš generalove smotke?« se šali starec.

»Egalité — Liberté! Enakost za vse, to je naše načelo! Ako diši generalu, zakaj bi se ne prileglo njegovemu slugi — markiju? Ali ne veš kaj pravi sveto Pismo? Prej pojde velblod skozi šivankino uho nego bogataš v nebesa?«

»Vem, ali kaj hoče generalova smotka s sv. Pismom?«

»Pozna se ti, da si plebejec, pa ne zameri! Ali ne vidiš da s tem, ko uživam dobrote bogataša, širim šivankino uho, pa stiskam velbloda in odpiram bogatašu nebesa?«

»I no, pa povej, kaj so nebesa in kje so nebesa, ker si že tako premeten!« meni listonoš zvedavo.

»To ti takoj lahko povem, tovariš! Nebesa so: le po življenje brez skrbi in truda; nebesa so: uživati veliko in pričakovati še več in nebesa so: imeti toliko, da ti ni treba z a v i d a t i nikogar. Pa hočeš vedeti tovariš, kje so nebesa?

No, dobro, povem ti tudi to! Nebesa so povsodi, kamor pogledaš brez nevolje v srcu in s smehljajem na obrazu!»

»Potem jih ni, vsaj na zemlji ne!« odgovori listonoša mršavo in hoče iti.

»Oho, motiš se, tudi na zemlji so! A iščemo jih kakor slepa kura zrno. Bogataši jih imajo v svojih shrambah c e l e z a l o g e, a jih ne dajo ven, med ljudstvo. Veliko njih niti ne vedo da hranijo ta zaklad ker so vkljub njemu nesrečni. — A mi jih moramo učiti. kaj so nebesa, mi nezadovoljni; dati nam jih morajo, da jih razdelimo enakomerno med vse ljudi na zemlji. Ako ne z lepa pa z grda!

He, kaj pa je ves ta kulturni boj, ako ne za n e b e s a? Čemu vse revolucije, vojne in zakoni, zdaj taki, zdaj taki, ako ne za n e b e s a?

Kaj je hotel veliki Bonaparte nego n e b e s a? To treba da razumeš, tovariš, ti ki si se s hrabrostjo leva boril pod njegovim praporom! Zakaj pa si se boril?»

»Viš, primaruha da ne vem zakaj je šlo!« odgovori listonoš neumno in si viha dolge bele brke, pa srpo gleda pred se. »Menda smo se borili, da vzamemo Francozi pol sveta, o n pa da bo cesar pol zemlje, ka-li?»

»E daleč zmotil, tovariš! To je šlo za vse kaj drugega! E n o t n o s t s r e č e v s e h l j u d i n a z e m l j i, — to je bil njegov princip, brate, zato smo prelivali kri. To je bila velika, n e b e š k a i d e j a, vredna naše krvi! Pa žal, ni se izvršilo, — dokaz da ljudje še niso zreli za nebesa. Privilegiranci so potegnili za saboj neumno

nezavedno maso in njegovo delo je bilo za enkrat uničeno. Pravim, za enkrat. A kar je Veliki Napoleon začel, to bodo narodi s svojo močjo dovršili, ko pride oni veliki dan, ki ga pripravljamo vsi pošteno misleči!

To bodo potem nebesa, brate, enaka za vse, kakor smo vsi enaki pod solncem! Živel Jacques Laffitte! Živel vojvod Orleanski, prijatelj naroda!»

»Ti si mi zdaj oči odprl, prijatelj!« odvrne ves solzan, listonoš; »ti si mi povedal, zakaj tako vre v Franciji, — glej, umrl bi bil jaz starec, ne da bi bil vedel zakaj sem živel! Zdaj pa vem; ti si mi največji prijatelj, moj Jakov!«

»Tako je in nič drugače! Danes vre v Franciji, jutri, pojutrašnjem bo vrelo drugod. Človek hoče nebesa, a bogati bebeci mu jih skrivajo pod mernik! Nočejo povedati pravega, ali pa ne vedo. Ti privilegiranci nas tolažijo le z onim svetom ko stradamo —.«

»No, ti vendar ne stradaš, prijatelj . . .«, mu seže v besedo listonoš.

»Pa sem stradal!« odgovori sluga in udari z nogo ob tla nestrpen, ker ga je oni prekinil. »In zdaj sočustvujem z onimi ki stradajo, mej tem ko privilegiranci zapravljajo narodno imetje. Le-ti nas tolažijo, pravim, z onim svetom in pravijo: potrpite, tam bo vaše plačilo. A mi pravimo: ne boš! Tu intam hočemo nebesa! Kako se boš vedel na nebeškem parketu, ako se ne moreš pripravljati zanj že tukaj, ko moraš hoditi po grapah in gramozu v okovanih škornjih?

In to je bila ideja velikega Napoleona in za to idejo se borimo vsi pravi republikanci ki vsi smo pravi nebeščani!«

»A Napoleon ni bil dober katoličan. Ni li izgnal papeža iz Rima?«

»In ni li daroval Piju VII. najlepšo tiaro? Tudi to moraš razumeti: za eno je papeža izgnal, za drugo je papežu daroval tiaro, — pa še reci da ni bil katoličan ki je razumel poslanstvo Svete Stolice?«

»Ti si zares učenjak, pozna se, da mnogo čitaš —.«

»In mnogo mislim, reci!«

»Živela republika!«

»Tako ni prav! Reci: živela republika sreče! Živela republika — nebes!«

»Oho, zdaj pa moram iti. Predolgo sem se zamudil. A propos, Jakob! Ali ne biva tu neka — —.«

»Grofica Padrillac, hočeš reči?«

»Da, tako se piše. Pismo imam zanjo.«

»Pismo? Daj pokaži. Res, iz Pariza — hm!«

»Kaj pa je ž njo?«

»E nič, — tako. Na počitnicah je s hčerjo menda. Znanci so, — tudi rojalistke.«

»Rojalistke pri — —?«

»Nič ne de, — staro znanje!«

»Dobro, — za moj del. Imej se dobro, Jakob!«

»Tudi ti. Toda čakaj! Nekdo mi je izročil ta-le listič za naše ženske, sinoči. Ker že neseš pismo, oddaj še to, pa zdrav!«

Listonóša odide in sluga vzame iz skritega žepa mali ključek s katerim odpre poštno torbo generalovo, govoreč seboj:

»Egalité — liberte! To so naša nebesa. Drugih ne poznamo! In te hočemo doseči, pa če pobijemo vse! — Tako. To le pismo najde general v torbi in ne bo vedel, kdo mu je pisal. Prijeti se mora za glavo. — Babe proč! — He, he! Moj »gospod« ne sluti, da smo si dali skrivaj napraviti ključek od poštna torbe, da tako izvohamo, kdo piše. — No, danes je izdatna pošta! — Čakaj no, to je na mladega barona, — to tudi — hm! Tega

ne preiskujem, za v prvo! Da vidimo, kako se mladi mož pojavi. — Dobro, zaprimo in torbo položimo na svoje mesto. — In zdaj hitro na delo! Gospoda se gotovo kmalu povrmeta od ježe. — Nekaj posebnega se je pa vendarle moralo zgoditi nocoj mojemu gospodarju, ker je tako nekako prepaden in ker je tako nujno hotel govoriti z baronom. Ljudje imajo skrivnosti! — Morda se ne motim, ako slutim da prične novo življenje pod to streho in sploh v tem kraju? To dela menda ta jastreb, ta mladi aristokrat in učenjak! Hočemo videti! —

Starec se mej tem samogovorom živahno ziblje po svitem parketu, briše, ometa, pospravlja in teka semtertja kakor bi štel svojih trideset in ne šestdeset let. Na to pa švigne skozi duri, katere zaklene in se poda na dvorišče proti hlevu kjer začne živahen razgovor s konjskim hlapcem.

*

Pol ure oddaljen od grada generalovega se je razprostiral košati bukov gozd, skozi čegar gosto vejevje so le redkokje posijali solnčni žarki.

V gozdu so bila urejena senčna šetališča in počivališča ter razne druge naprave v zabavo in razvedrilo, kar je general v polni meri in s pravim francoskim ukusom znal priskrbeti sebi in svojim gostom.

Tu notri sta jezdila z nečakom in belina čilih konjičev je slikovito odsevala od bujne gozdne naravi. Tihota gozda pa je bila uprav prikladna razgovorom, ki so se razvili med obema možakoma.

Baron je z njemu lastno spretnostjo opisoval dogodek v gradu in omenil tudi povesti Bidotove. Na strica vse to ni dosti vplivalo ker je bil zlasti o Grebenu prepričan, da žive v njem duhovi in osobito da se povrača duh starega barona k prostoru v katerem je bival za živih dni.

»Ali ti nisem rekel?« odgovori, ko nečak dokonča svoje pripovedovanje. »Kar ni bajka, se ne da tajiti in tudi nikdo ne taji tu pri nas. Le z župnikom nismo na jasnem. Dozdevati se mi hoče, da mož nima rad da bi se o tem govorilo.«

»Duhovščina vseh veroizpovedanj ima gotove privilegije, v katere noče da posega svet lajikov in če bi tudi poslednji ne poznal manj tega in onega«, reče baron in še dostavi:

»Jaz s svoje strani jej tudi ne kratim teh privilegijev. Vsak stan jih ima in to določa njegov delokrog, v kateri posegati ni dostojno nepoklicanemu. Nasproti duhovniku tudi ne bodem nikdar trdil, kar trditi je izključna pravica njegovega stanu. Nikdo pa ne more braniti slednjemu človeku da ima svoje nazore in — izkušnje, vsled katerih zamore razmišljati to in ono. Skrivnosti stvarjenja so pač za vse ljudi in ako tako razmišljanje pripomore k povzdigi vzgoje in omike, tedaj ne vem zakaj bi se naj pridrževalo splošnosti marsikaj, kar mora postati splošna last?«

»Morda ker bi motilo vsakdanji tok napredka ...« vrže vmes general, a se pri tem nasmeje.

»Ne rečem«, meni baron »da bi n. pr. ako bi zadeva z — duhovi zašla v splošnost, obšla ljudstvo nekaka groza, da bi se celo balo bivati pod svojim krovom v zavesti da je obdajajo duhovi ranjcih noč in dan. Ta takozvana groza izvira od tod, ker je svet, v katerem bivajo duhovi, neizmerno oddaljen od sfer našega pojmovanja in je blizu onih večnih sfer, ki nas napolnjujejo s sveto grozo ako le mislimo o njih. —

Ta groza pa bi trajala le v početku.

Ako bi se stvari privadili, ako bi zavest, da neki odstotek zemskega prebivalstva vseh časov biva neprestano v nevidnosti okoli nas, postala del našega splošnega raz-

mišljevanja, tedaj bi tudi z grozo bilo pri kraju. One nevidne ljudi, ki so po večnih zakonih določeni, da bivajo še na zemlji, pričnimo smatrati za svoje dobre znance in sodeželane, njih »pošastno haljo« za njih onstranski »chic«, a našo takozvano »smrt« za posledico naravnega razvoja organskega stvarjenja in prehod iz enega žitja v drugo, — pa nas vse to prav nič ne bo oviralo na delu in napredku, marveč nasprotno! Duhove pač treba vzgojiti ko tigre, oroslane itd. t. j. s p o č e t k a se privaditi skupnemu bivanju ž njimi!« zaključí baron s smehom, v katerem je pol šale pol resnice.

»Kdo ve«, dostavi general istotako s smehom, »morda bi se potem tudi duhovi manj bali ljudi in bi se jim pogosteje prikazovali nego zdaj?«

»Čul sem že večkrat«, meni baron nekoliko resneje, »da se duhovi in to baje vsled nekega tajinstvenega ukaza, ne prikazujejo b o j e č i m ljudem, ker bi tako provzročali pri njih vsled strahu nevarne posledice za njihovo zdravje in morda celo življenje, kar bi jim bilo zaraču. njeno v — greh kvarljiv dosegi konečnega cilja t. j. zveličanja in lahko bi smatral to za verjetno. Saj se duhovi v tej dobi materijalizma in splošne propalosti čedalje manj prikazujejo. A bodisi kakor hoče! — Naj klasična mitologija sloni na dejstvih ali na goli fantaziji, to ostane pač kot verjetno, da je bilo ljudstvo za dob m a n j r a z v i t e g a materijalizma bolj pristopno občevanju z duhovi. Razni pojavi duhov in »bogov« celo v priprosti naravi in pri belem dnevu morda tudi niso bili gola domišljija poetov?«

»T o j e m o r a l o b i t i n a d v s e z a n i m i v o ! « vzklikne general navdušen.

»Gotovo!« odvrne baron, vesel, da je njegovo razlaganje privedlo strica že v nekako ekstazo. »Kako zanimivo bi bilo n. pr. tudi ako bi se v božanstvenem mraku

tega gozda h kratu pojavili v svoji nadnaravni lepoti duhovi ranjcih tega kraja . . . »

»Haha! Morda kake lepe devojke v svoji pošastni snežno beli ali višnjevskasti halji!« se smeje general.

»Res, bila bi dekoracija gozda, da lepše ne bi mogli izmisliti!« dostavi v polšali baron.

»Škoda, zares škoda, še jaz bi se privadil, še mene, starca bi zabavalo!« kliče general ter boža in tleska konja po vratu.

V tem zavijeta jezdeca na gozdni ovinek po katerem se je videlo proti višku hriba, od koder je prihajala čarobna jutranja svetloba.

Ob tem pogledu zažari obema možkima lice v živem navdušenju in baron nadaljuje iskrečih očij.

»In vendar moramo priznati, da je bil plemeniti napredek v onih časih na mnogo lepšem vrhuncu nego je danes. Umetnost, poezija in ljudsko blagostanje je bilo v divnem cvetu, ko je narod stal v neposredni dotiki z veličastvom duha!

A tudi naša doba se bo morala povzpeti do še neznanih višav duha, ako hoče napredovati in pred vsem: ako hoče ozdraveti ran, ki jih jej zadaja kruti materijalizem!

Ha! Ljudstvo se zgraža, blazni od groze in strahu, ako brezbitni duhovi v eni pošastni noči razsajajo po hišah in gradovih, prevračajo stole in mize, razbijajo in drvijo po tlaku, mečejo z opeko in vprizarjajo divji pošastni ples. Ako pa duhovi revolucije stresajo temelje prestolov, razdevljejo domove in z nogami teptajo nekoliko nedostatni družabni red, — ako krvave vojne razrušijo dela tisočletnega napredka, in tu jih ni groza?

In vendar je v bistvu eno in isto!

»Divji ples duhov« tuintam, »besnenje duha«, gnane ga po večni sili k cilju svoje popolnosti, sreče! Ali bi ne bilo bolje, vrednejše človeka, ako popusti revolucijo z

orožjem materije, nazadnjaštva, pa se bori z orožjem absolutnega duha? Saj le v tem boju je pravi kulturni napredek, ker venčan z viškom sreče!

Generala je duhoviti govor svojega nečaka toli navdušil, da je vzpodbodel svojega belca, ki se je pri tej priči vzpel na zadnji nogi in divje zarežgetal, a general je vzkliknil poln mladeniškega ognja:

»Riko!« Ti si rojen za cesarja! Tebi bi morali dati v roke žezlo Francije! Ti, edino ti bi osrečil domovino, privedel jo do sreče! Povej, Riko, kaj naj storim, da prideš na vrhunec vodstva v domovini? Vse ti dam, vse storim, samo govori, zahtevaj!

Zdaj je bil general ondi, kjer ga je nečak hotel imeti za svoj načrt, zaradi tega odgovori poslednji važno in premišljeno:

»Ni mi do vodstva, ker največ škoduje domovini oni, ki vihti vladino žezlo. A delati hočem, ekscelenca, moj zlati stric, delati mirno in tiho, a ne le v korist moje ožje domovine Francije, marveč v korist celega človeštva!

»V to zadnje ti bo prilike dovolj, ko nastopiš diplomatsko službo, ko pojdeš lahko križem sveta, ko bo tvoj talent nedvomno priznan in číslan od prvih mož svetovne diplomacije. A moj sin, jaz bi te rad videl v duševnem boju stati v prednjih vrstah najprej za blagor naše Francije, v prvo bi rad videl bliščati tvoje ime na obzorju srečne Francozke. Glej! Ne pride do miru v tej Francozki. Iz ene vstaje v drugo, iz enih političnih krčev v druge pada nesrečna majka Francija in ni rešitve, ni izhoda!

Kam dovede to? Francija naj bi sijala kot baklja prosvete vsem drugim narodom, a sama ne pride do ugleda, do slave! Sebičnost, vladeželjnost in sovraštvo ne pusti priti do cilja duhovom domovine, ki gazijo v tamnem ča-

robnem krogu hudobnega duha, ki jih vodi za nos. Vsi smotri vodijo voditelje domovine, le pravi ne, smoter duha in domoljubja!

Ali ne vidiš moj sin, da je tu treba krepke roke, odločnega dela, sicer še pogrezne ves državni sestav v brezdno kamor pada, in narod ž njim, od revolucije do revolucije, od skoka do skoka?

Daj, Riko, primi za veslo ti, stori mi to ljubav in vse bo dobro! Uveril si me zdaj, da si ti oni mož, oni duh, ki otme Francijo nesreče. Ali hočeš, moj Riko?»

General je otročje milo prosil in to je bilo baronu jako ljubo, saj je videl baš tem potóm bližati se svojemu cilju. Zaradi tega reče odločno in resno, podavši roko stricu :

»Hočem!«

»Hvalo ti! Zdaj mi je odleglo!« vzklikne general radostno in jame popevati neko znano narodno pesem.

V tem prijašeta vrh hriba, kjer se pokaže baronu nenaden prizor. Sredi košatega gozda, obdan od visokih bukovih dreves zasiye mal čaroben vrtič, poln najlepšega cvetja. Iz srede vrta pa se dviga ličen razgleden stolp, k čegar višini vodijo vijugaste stopnice.

Baronu zasiye veselja obraz, ko zagleda ta nenavaden dražesten zavičaj in preko lica mu zaigra radosten smehljaj.

»Glej Riko, to iznenadenje sem pripravil tebi, ko se povrneš, absolviran slušatelj univerze. To je moj dar tebi konec dovršenih študij, katere si, to ti hvaležno priznam, dovršil z izborna odliko in darujem ti ga tem rajši, ker si mi razveselil srce s sklepom, da hočeš služiti domovini.«

»Mojo iskreno hvalo, dragi stric!« vzklikne ginjen mladeneč in stisne roko generalu, a ta dostavi :

»Zdaj pa odskočiva in priveživa tu k drevju konje, pa te povabim vrh stolpa, od koder se nama odpre najdivnejši razgled po vsej širni naši dolini in daleč na okrog!«

V petih minutah stojita možaka vrh stolpa ter se naslajata na rajski sliki, ki jima jo nudi krasna okolica.

V nižavi pod njima je prijeten zavičaj, grad generalov, na levo kraj doline gostilna Bidotova, na katere pročelju blišči zlati grozd; dalje v dolini sije cerkev z župniščem, še dalje je rodni grad baronov in v skrajnem koncu doline gradič Beauchamp, v katerem je po pripovedi krčmarjevi strašilo po noči in kateri gradič še vedno obdaja meglена tanjšica prosevana od jutranjega solnca.

A nasproti njima, v gloriji mladega dneva se dviga strmi Greben s svojimi navpičnimi stenami in težkimi zidovi.

Trenutek molče strmita moža v lepoto tega prizora, a potem reče general:

»Riko! Ozri se tu okrog pa reci: ali ni t o pravi raj, niso-li t o prava — nebesa?

Kaj hočeš več? In ta Greben ondi? Glej ga, kako ti dviga svojo božansko glavo v nebo, kakor bi bivali pod njegovo streho vsi bogovi Olimpa! Se mu li pozna, Riko, da uganjajo v njem po noči svoje orgije duhovi?

Pa veruj, odkar si mi vse to pripovedoval, se tudi meni ne zdi več grozen ta naš Greben in prav nič bi ne bil proti temu, ako si ga hočeš prirediti ti po svojem ukusu, Riko; — to se pravi, ako imaš zares veselje še bivati v njem.«

Zdaj čuti baron, da je trenutek tu, ko naj sproži svoj načrt. Zaradi tega reče prostodušno:

»Ne le da želim bivati v njem, ekscelenca, da bi ga hotel prirediti po svoje kot bivališče, združujem z Grebenom tudi še nekaj družega, kar bi utegnilo zanimati tudi vas, gospod stric . . .«

»Oho, ako tako govoriš, potem mora biti že nekaj posebnega in jako sem radoveden. Zato ven z barvo, moj sinko!« odvrne general radostno.

Baron za hip upre svoj pogled v impozantno podobo strmega Grebena, potem se obrne k generalu in pravi:

»Pravkar, eksclenca, ste me navduševali za delo v prid domovini — dobro! To delo hočem pričeti takoj — a po svoje. Razni ljudje delajo za javni blagor različno — vsaki z njemu lastnim orodjem. Tako jaz, moj stric!

Uprav nocoj v tej čudni noči, ko me je obdajalo nebo onstranskega življenja, sem postavil načrt za to svoje delo. A za temelj, za početek istemu rabim nekaj, kar ima biti v tesni zvezi s tem življenjem . . .«

»Kaj, kaj, moj Riko?«

»Zvezdarno!«

»Ha, — zvezdarna! — Na Grebenu?«

»Da.«

»To bi bilo nekaj! To bi bilo veličastno!«

»In pomembno . . . smem li prositi, stric?«

»Riko, ti imaš nebeške ideje! Zvezdarna na našem Grebenu! Daj da te objamem! To je ideja, — vredna Napoleona! In veš kaj, moj Riko? Jaz ti jo dovolim — pričnimo! Kaj nameravaš ž njo, čemu in kako jo rabiš pri svojem delu za javni blagor, po tem ne vprašam, tvoja stvar bo. Mene elektrizuje ideja in to hočem videti izvršeno. To bo nekaj silnega! Pa seveda tudi drago, kaj praviš?«

»Brez dvoma, stric!«

»No, kaj to de! Denarja dovolj, dasi še nisem nikomur tega razodeval. Dohodki naših posestev so ogromni, palača v Parizu, tovarna za steklo, rudniki, — to presega stotisočerkokrat naše vsakdanje potrebe, ne glede na ono kar imamo shranjeno. To torej ne ovira. Ali pa si pomislil, moj Riko, kaj bi rekli ljudje — ti naši čudni dolinci? Že

se mi dozdeva da bodo zmajevali z glavami zaradi tvojega prenočevanja tam gori izlasti po nocojšnjih dogodkih, — ko pa se raznese glas, da gradiš gori zvezdarno, — ali te ne bodo imeli za čudaka? Ljudstvo je ljudstvo in to naše francozsko ljudstvo je celo čudna zver. To si vrlo izkuša naša lepa Francija v teh burnih časih! Čudak ima čez noč sovražnike ki mu stavijo zapreke, grené življenje...«

»Ne bojim se stric! Baš to je, kar me zanima. Ljudstvo samo je največji čudak, ker pada iz ekstremov v ekstreme, v s a k o ljudstvo, ne le francosko in ne pride do željenega cilja, ker nima p r a v e g a, česar bi se oprijelo. Tava in tava, pa zabrede v propade.

Prižgimo narodu bakljo, — dvignimo ga k visokim idejam, ki nadkriljujejo vsakdanji nizkotni boj — in doseženo je!«

»Tako je prav, Riko! Torej pričniva, ukreni vse potrebno, jaz sem ti na razpolago, moja t. j. naša blagajna tudi!«

Mladi učenjak je čutil, da je to eden najpomembnejših hipov njegovega življenja, zato se iskreno zahvaljuje svojemu stricu, ki se ni le ne upiral njegovi prošnji, marveč mu navdušeno ponudil vso svojo oporo.

Oba moža se hočeta pravkar podati raz svoj višek da zasedeta zopet konja in odrineta proti domu, ko se pojavi pod njima ob kraju gozda na stezi ki pelje v skriti vrtič, podoba župnikova.

Pobožni mož je bil v svojem črnem talarju, od katerega se je slikovito razločevala megla njegovih belih kodrov, a v roki je imel svoj stari že zelo obrabljeni brevir.

Ko župnik stopi iz gozdnega mraka v ta tajinstven prostor, v to skrito bivališče cvetja, obstrmi in čez zorno lice mu šine rahel svit radostnega iznenadenja.

Z enim pogledom objame vrt in stolp, na katerem stojita naša jezdeca in ga z viška doli motriša, ko ju še ni bil zagledal.

»Dobro jutro, gospod župnik, dobro jutro!« mu zakličeta pozdrav, a župnik naglo odzdravi:

»Ho, kaj vidim! Gospoda tu? Sanjam li, je li resnica? Dobro jutro, dobro jutro!«

»Pridite gori, gospod župnik, tu je še lepše!« kličeta general in baron h kratu.

»No ravno prav« odvrne župnik, prišedši na vrh k njima. »Ravno prav, sporočiti vam imam zelo važno novico . . .«

»Kaj? Važno novico?« vpraša general hitro. »Pa ne morda kaka nesreča?«

»Za v prvo mi dovolite, da izrazim svoje začudenje nad tem, kar vidijo tu moje oči! Je li prirastlo to čez noč? So li pričarala ta prizor — nebesa?«

»Kako pravite, — nebesa?« praša s sumljivo hitrostjo general in se ozre v nečaka.

»Da!« — odvrne dušni pastir. »Ali nas ne spominja vse lepo in zlasti vse izvanredno in vzvišeno lepo — nebes, ki so višek pojma o lepoti? Zares gospod general, tu ste zadeli pravo in podali dokaz, da je v človeku, osobito v inteligentnem, omikanem človeku — nekaj kar nas nehote spominja našega neposrednega duševnega pokoljenja z Bogom bolje: z nebesi. Ta gozdni zavičaj me je uprav iznenadil. Sicer imam že dolgo navado, da slednje jutro pohajam samcat za se ta gozd ter v tihoti in mraku zelenja opravljam svoje jutranje molitve.

Saj je gozd, posebno ta vaš tako inteligentno kultivirani gozd, gospod general, podoben svetišču, kjer se duša vse nekako čudovito spaja z Bogom, svojim Stvarnikom. A v poslednjem času sem bil skoro stalno zadržan prihajati v gozd in danes — kaj zagledam?! Pa

recite gospod general da niste pravi čarovnik?« se pošali župnik, kar je generalu seveda zelo laskalo.

»Oho, oho! Preveč hvale, gospod župnik!« kliče ta in stiska župniku roko, a porabi hip, da zadosti svoji že poprej nasproti nečaku izraženi želji.

»Pa dobro, gospod župnik«, nadaljuje a povabi duhovnika in nečaka na klopi ob leseni ograji.

»Ker smo že pri predmetu, blagovolite mi kot duhovnik razjasniti, kaj si naj vendar predstavljamo mi priprosti zemljani pod zaglavjem »nebesa«? S tem mi jako vstrežete. Osobito pa bi vam bil hvaležen ako mi morete — in to morete kot duhovnik vsekako! — posijati z lučjo resnice v meglo dvoma glede vprašanja: kje so ta nebesa?«

Župnik za hip obstrmi nad tem deloma resnim a deloma skoro otročjim vprašanjem generalovim, potem pa mu zaigra okoli usten smehljaj resničnega blaženstva in spregovori:

»Iznenaden sem sicer ob tem vašem vprašanju, ekszellenca, ker iz vaših ust, oprostite, bil bi najmanje pričakoval istega. A zopet me veseli, da vam zamorem odgovarjati o stvari, ki bi morala napolnjevati dušo vsakega krščana, pravzaprav vsakega zemljana, ne glede na njegovo versko mišljenje. Hvaležen sem vam, da ste sprožili misel o tem predmetu, o katerem se da dneve in dneve najkrasnejše zabavati in to baš na tem lepem kraju!

No le čakajte, ekszellenca, to bomo imeli še krasnih ur in jamčim vam zato, — vaše bitje se celoma preosnuje, pomladi! A gospod baron bo delal izvrstno družbo s svojo učeno izkušnostjo. To bojo lepi dnevi poslej v naši dolini!

Toda glejte, v svojem navdušenju bil bi kmalu prišel od predmeta!

Za v p r v o torej, da v nekoliko zadostim vaši znatiželjnosti, gospod general, na cenjeno vprašanje: kje so nebesa ali morda tudi: kaj so nebesa?

Odgovoriti hočem kot duhovnik s strogo verskega stališča katero zastopati sem edino opravičen. S tega stališča torej odgovarjam: Vsi narodi te zemlje: stara kulturna ljudstva in prazgodovinski prebivalci zemlje do narodov današnjih dni; omikani Evropejci, azijski hiperboorejci, Indijani severne in divjaki južne Amerike; narodi Meksike, osrednje Amerike in zapadne Indije, ljudstva južnega morja in narodi v večnem ledu — vsi verujejo v srečno posmrtno življenje — vsaki po svoje. V vsakem človeškem bitju živi nesmrtna zavest, da je za njegov nesmrtni del »onkraj groba« določen raj večne sreče.

A noben vernik te zemlje ni še mogel določiti k r a j a, kjer se nahaja ta raj i z v e n ž i v l j e n j a. Enako se godi tudi nam in ni ga med nami, ki bi bil razrešil to uganjko. Sveto Pismo, ki je sicer v mnogih drugih, skoro vseh nadnaravnih in nadsvetovnih vprašanjih pravi v o d i t e l j naš, nas glede tega vprašanja pušča popolnoma na cedilu in tudi Cerkev ni v tem nič določila. Prepriščeni smo torej več ali manj samim sebi in se zamoremo naslanjati skoro izključno na izreke raznih prosvitljenih oseb stare in noveje dobe.«

»A to, bi dejal«, oprostite da vas prekinem, gospod župnik«, seže v besedo baron, kateremu general prikimava, »ta negotovost nekako slabo vpliva na versko razpoloženje in morda tudi na npravstveno vzgojo narodov?«

»Ne oporekam, gospod baron«, odvrne župnik, »da takozvani dvomljivci — in teh je seveda legijon — sploh nočejo ničesar vedeti o nebesih, ki torej zanje ne eksistirajo. Ti dvomljivci nemalokrat potegnejo za saboj tudi

druge, ki verujejo in vse to vpliva slabo na občno mnenje glede nebes.«

»A da bi te mase, ki vise med dvomi in zmotami«, dostavi baron, »za vselej ozdravili, trebalo bi po mojem skromnem mnenju podati jim vsekako neko — gotovost, ki absolutno izključuje vsaki dvom! O gospod župnik, ako bi to zamogli, — ako bi to zamogla katera koli Cerkev, izvršila bi orjaško delo na zemlji, — delo rešitve človeštva iz dosedanjih zmot, — ali morda ne, gospod župnik?«

»Niste še izgovorili, gospod baron, — blagovolite nadaljevati!« reče župnik s skrivnostnim smehljajem na licu ter povabi barona da nadaljuje.

»Z vašim dovoljenjem!« odvrne baron nevstrašeno. »Pomislimo samo, da je v pravem pomenu besede osredotočeno vse naše življenje v ideji posmrtnega cilja, kateremu so dala vsa ljudstva ime »raj« — nebesa«.

»Ali vse, kar združuje ljudstva — tu govorim seveda strogo o takozvanih »vernikihi« vseh veroizpovedanj — okoli te ideje, je mračno, mistično, s kratka nekaj, na kar ne more zidati zdrav realizem. Baš zaradi tega se je od te ideje oddaljilo na milijone razumnikov in jo smatrajo za abstrakcijo, nemožnost, kakor neki »Perpetuum mobile«*, o katerem se pač govori, kateri se želi, a katerega ni in ga ne bo, ker je izven vseh zakonov naravne možnosti — —.«

»In Bog?« vrže vmes župnik šegavo.

»Bog — Stvarnik je pač izvor vseh zakonov naravne možnosti, zato znam da Bog je, — a istotako in baš zaradi tega vem da Bog sam ni sposoben izumiti »Perpetuum mobile« dasi je — večn — ni vsegaveden.«

* Sam v sebi in neprestano delujoči stroj.

»Ali ni Bog, ker nad vsemi naravnimi zakoni, vendar on sam »Perpertuum mobile«?« meni župnik in pozorno gleda v oči baronu.

»V tem imate prav, gospod župnik. A Bog se ni izumil sam in Bog kot »Perpetuum mobile« nam ne more služiti kot to stroki izum!«

»To ste zadeli izborno, gospod baron, to so besede pravega učenjaka! A dovolite da vas pozovem dokončati svoje prej začeto izvajanje glede nebes«, reče župnik in lice mu zasije v idealnem žaru. Istotako zaiskré oči generalu, ki postaje ves električen vsled započete zanimive debate.

»Dobro!« nadaljuje baron: »Tem gotoveje bi smeli pričakovati, da je tudi neposredna vstvaritev božja nekaj tako velikega, večnega, da istotako ko Bog ne podleže za k o n o m m i n l j i v o s t i. In to bi bilo morda ono, kar si predstavljajo ljudstva pod večnim »rajem« ali »nebesi«.

»Izborno, gospod baron, prav izborno!« vzklikne župnik ter tleskne priznalno z rokami

»A zdaj smo«, pravi baron z izrazom na licu ki se ne da opisati, »zdaj smo zopet pri točki — dvoma! Kako dati človeku zagotovilo, da je temu res tako? Kako izgnati iz njegove duše ono nezaupnost, ki polaga na jezik tako filozofu kakor i navadnemu človeku besede: Ne verujem! Nebes ni! Kako dati človeku zagotovilo, gospod župnik, da je ona neposredna stvaritev, po našem prepričanju oni vir vsega lepega in dobrega, zares oni cilj, katerega naj bode deležen onstran tega življenja?

In verujte mi, gospod župnik, po tem zagotovilu, četudi nevede, hrepeni ves človeški rod, veren in neveren, ker to hrepenenje mu je položeno v dušo!

Dajte mu to zagotovilo, povejte mu, kje in kako je ono plačilo, zaradi katerega mu je biti dobremu, — in milijoni se zopet vrnejo, olajšani dvoma in srečni, da se je našla steza iz labirinta po katerem morajo tavati zdaj; prepevali bodo slavo, pustili greh in klicali:

»Hosiana! Zdaj smo oteti, zdaj vemo za kaj nam je biti dobrim!« A dokler ne moremo dati človeku jamstva v obliki, pristopni pojmom priprostega razuma, tako dolgo mu ni jemati v zlo, ako dvomi, zdvaja in se pogublja.

Čez obraz župnikov zaveje blagohoten smehljaj, ki razodeva duhovnika nasproti lajiku, pa pravi:

»Že prej, gospod baron, ste dejali, da verujete v Boga in da vtegne po naravi božji »neposrednja njegova stvaritev« biti oni raj ali nebesa, po katerem, kakor nam znano, hrepenijo vsi ljudje te zemlje.

Ali ni torej popolnoma naravno, gospoda, da tudi »posredne stvaritve« božje, mej katere prištevamo tudi našo zemljo in ves svetovni sestav, istotako razodevajo vsemogočnost božjo, kakor »nebistveni« del stvarjenja, — nebesa?

K spoznanju tega nam niti ni treba sv. Pisma, ni vere, marveč zadostuje lahko lastno opazovanje.

Glejte to krasno prirodo! Ali ne veje iz nje duh božji, nas li ne spominja vsa ta rajska podoba navzočnosti božje in nas sili k izreku: **Bog je vse v vsem?**

Narava sama pač še ni Bog, niti niso v naravi še prava nebesa, — a narava je knjiga katero je pisal Stvarnik lastnoročno; narava je podoba božja, dasi ne dosleden odtis njegovega obličja, ona je zrcalo božje, dasi polno lis in peg, na njem leži megleni dih, ki nam kaže nebesa kakor skozi pajčolan. Ni li to resnica?

»Resnično! Popolnoma resnično!« vzklikneta baron in general h kratu.

»In zaključek tega?« meni župnik dalje.

»Kje so nebesa?

Nebesa so povsodi v božjem stvarjenju, ker povsodi nas srečavajo reči ki nas spominjajo Boga in nadzemskega življenja.

Čemu torej dvom? Naj li dvomim da je vladar v državi, ako vidim povsodi njegove znake?

Vendar, dasi je nepotrebno, moremo zasledovati stvar nekoliko dalje.

No, sveto Pismo nam sicer kaže »gori«, a ker se ta »gori« nikakor ne zlága s pojmom brezkončnosti vsemirja, v katerem nam je, po nazorih nekaterih zvezdoslovcev in razlagalcev biblije, iskati »nebes«, naslanjati se moramo na razlago nekaterih srednjeveških in tudi novejših teologov. Po mnenju teh so »kraji zveličanih« ona »tretja nebesa«, v katera je bil zamaknjen sv. Pavel, t. j. oni regijoni, v katerih je baje iskati onih po požaru uničenih zdaj duševnih svetov, ki so stalno bivališče zveličanih. Tudi naša zemlja baje postane za naš rod taka nebesa potem, ko jo zadene usoda požiga in bo iz nje tak izčiščeni t. j. duševni svet. Drugi učenjaki razlagajo »tretja nebesa« zopet tako, da jih smatrajo za »empireum« ali »ognjeno nebo« ki naj obdaja vse nebeške sfere. Mej temi učenjaki je bil tudi veliki italijanski pesnik Dante, ki v svoji »Divini comediji« slika nebesa kot tako ognjeno nebo. A Secchi in razni drugi astronomi so mnjenja da se nahajajo prava nebesa, t. j. »osrednji sedež božji« v onem »tamnem središču«, okoli katerega se suče vse svetovno stvarjenje. In ti učenjaki utegnejo biti še najbliže resnici, dasi moramo iznova pritrditi, da ne vemo absolutno ničesar gotovega in tudi menda nikoli vedeli ne bomo. Ono gotovost torej, gospod baron, katero želite za človeško družbo, je iskati edino v veri, kajti človeškemu umu ni prisojeno, dokler je v telesi, dvigniti se v te tajinstvene kraje in prinesiti iz njih zemljanom željeno

gotovost — brez katere, kakor pravite, bi bil nemogoč družabni preobrat v smislu absolutno dobrega.«

»Ako pa bi bilo to gotovost možno vendarle doseči, pa po drugih potih?« — dostavi baron zamišljeno, igraje si z ježno palčico.

»Ne dvomim, da niso še izčrpana vsa sredstva, katera morda še najde velik človeški duh v dosego prekrasnega cilja. — A že brez tega je največja slast uglabljati se v to veliko zagonetko. In čim bolj ko se uglabljamo, tim več nahajamo na vseh koncih in krajih stvarjenja čudovitih dokazov za existenco nebes.«

»Moja nocojšna noč, Riko!« reče hitro general in na vprašanje župnikovo na kratko opiše svoj nočni dogodek.

»Kaj tacega se je meni že tudi pripetilo«, pripomni župnik mirno. »In vsikdar sem to smatral za »migljej neba« ter previdno vpošteval. Po mojem mnenju je končno tudi nepotrebno reševati uganjko o »kraju«, ko pa nas noč in dan obdaja skrivnostno poslovanje one Sile, ki postavlja na glavo vse naše umstvanje.«

»A vkljub temu«, reče baron odločno ter se dvigne, kateremu zgledu sledita tudi general in župnik, »vkljub temu bi hotel žrtvovati svoje življenje tej nerešeni uganjki in jej priti do živega! — In kaj velja, to tudi hočem!«

»Bravo, gospod baron, bravo! Na delo torej!« vzklikne župnik spodbujevalno. »V meni najdete navdušenega sodelavca!«

»A propos, gospod župnik!« vpraša general v tem ko se vsi trije pripravljajo na odhod se stolpa, »Kaj je z ono važno novico katero ste hoteli sporočiti?«

»Da!« odvrne župnik in obstane. »Jako važno novico vam imam sporočiti, ekszellenca! In glejte, uprav tokar vam imam sporočiti je nov dokaz, da — nebesa niso.

zadeva, tičoča se le onega sveta in posmrtnega življenja, marveč zadeva, ki ni manjšega pomena tudi za naše telesno ali predsmrtno življenje.«

»Oho, oho!« zakliče general. »Kaj nam bodete povedali, gospod župnik! To mora biti pa že kaj posebnega! Zelo sem radoveden!«

»Le čujte! Francija ima kralja!«

»Kako? Kralja!?« vzklikneta general in baron hkratu.

»Da, gospoda! Kralja ni več in kralj je zopet! Ravno kar ko odhajam v gozd, prejemem pismo od prijatelja iz Pariza, ki mi v eni sapi sporoča, da je ljudstvo odstavilo Karola X. in dvignilo na prestol Francoske vojvodo Orleanskega, Ludovika Pilipa I. »kralja naroda«, potem, ko je pobilo kraljeve čete pred durmi Pariza.«

Kakor strela z neba je to poročilo učinkovalo na generala in njegovega nečaka.

»Ha! Je-li mogoče!« se jima izvija vzklik za vzklikom. »Ljudstvo kralja, naši republičani kralja! Se li godé še čudeži?«

»Tako je! Človek bi mislil da prej pade svet iz tečajev nego da si naš kmet in delavec izvolita kralja, potem ko sta »izgubila« zaupanje v moč in poštenje kronanih glav.

A mi tukaj zunaj, živeči le v žarkih solnca prosvete, ne slutimo kaj se dogaja v solncu svetovne omike, notri v našem Parizu, kako notri valovi in bruha, stresa temelje obstoječega in gradi temelje — bodočemu.

Po tem, kar nas je iznenadilo danes — no, Francija je sploh dežela iznenadenj! — pa nam mora postati jasen pomen dokumenta, ki ga hrani grofica Padrillac! Ljudstvo, namreč ta delavna, trpeča in poštena masa, ki hrepeni po svobodi, ki se hoče razvijati in izpopolnjevati kakor mu vелеva moč lastne duše, to ljudstvo namreč je

bilo varano v svojih nadah po privesnikih predobrega Karola X. in se je hotelo postaviti na lastne noge. Hotelo je vzeti samo v roke žezlo Francije in vladati se samo, — ker naše ljudstvo, čast mu! stremlji više in noče ostajati v nižini.

A glej, oni, ki so ljudstvu svetovali, oni tamni duhovi, ki so se stavili v njegove prednje vrste, pokazali so zarana namene, nevredne dobre ljudske stvari, — namene ki gredo za izkoriščanjem narodove mase. Pa narod je tudi te ljudi spoznal, — spoznal je novo nevarnost, katero mu ti ljudje pripravljajo in se na posled oklenil moža, ki pozna ljudske rane, ljudsko dušo in naravni cilj človekov na zemlji ter mu hoče biti varuh, dobrotnik.

Ta mož je vojvod Orleanski in Šartreški, ne-sebični kralj-človek! Naravno je, da je masa naroda, v stiski enajste ure, zapeljana po dozdevnih a nena-ravnih voditeljih, oklenilo se ga z vso močjo svoje hrepe-neče duše. Vse pa ima zahvaliti ljudstvo izvrstnemu Laffittu, možu, kakor nam znano, ki se je iz priprostega trgovca razvil v pravi genij narodnega voditelja in ki je v vojvodi Orleanskem zarana spoznal od nebes poklicanega vladarja Francije.

Z veseljem je šla masa naroda za njim, spoznavša dobro in pravo. In temu glasu ljudske vesti imamo zahvaliti novega kralja Francije, ki je to uro prvo in edino — kraljestvo naroda na svetu . . . monarhična re-publika!

In zaključek temu, gospoda?

Ta zaključek je jasen za onega, ki pozna končne cilje človeštva.

Narod sam težko da bi jih razumel v masi, — ven-dar sili, elementarno gnan, k neki osredotočbi svo-jega duševnega stremljenja. V naše človeško

stvarjenje, gospoda, so položila nebesa že prvotno bistvo čistega družabnega reda, v katerem ni nič napačnega, nejasnega, nepopolnega.

Višek tega reda pa je vedno poosobljen v kakem članu družbe, ki ima biti vreden tega, kakor je sredotočje pravih nebes — Bog, — Stvarnik vsega.

Popolnoma naravno je ako človeštvo stremi po oživetvorjenju te večne ideje o nravnem redu na zemlji in skuša doseči ta krasni cilj — ob splošnem duševnem soglašanju za dobro in pravo. Pri tem masa ljudstva rada siloma odstranjuje ovire in napake, ker sila je edino sredstvo stremeče mase v trenutkih, ko se ne moreta z uspehom izražati in dokazati namena čista volja in duh.

Najmočnejše se ta volja narodne mase izraža v naši zlati Franciji, katera je, kakor sem omenil že včeraj, določena igrati v prvi vrsti na svetu vlogo — nebeške države t. j. biti prva oživetvoriteljica nebeškega nravnega reda na zemlji.

Da so nebesa Franciji to namenila, zamoremo smatrati kot dokaz to, da nam vsakrajni sili pošljejo moža v katerem se osredotoča to stremljenje, — moža kakor je baš kralj-človek, vojevod Orleanski, Ludovik Filip!

»Katerega Bog živi!« zaorita navdušeno general in baron h kratu.

»Da, živi ga Bog!« vzklikne župnik. »Živi ga Bog in ohrani ga in za njim daj domovini naši enakega mu naslednika!

In glejte, gospoda!« zaključi župnik povzdignenim glasom svoj govor, »Ta velevažen dogodek nam torej iznova izpričuje da se v polni meri zrcali bistvo nebes s svojim čudeznim delovanjem tudi v našem življenju, ker ono poosebljuje s svojimi dasi še nepopolnimi socijalnimi zistemi idejo monarhizma t. j. osredotočb v osebah

kronanih vladarjev. Ta ideja, izbrati si kraljevega člana svojim vladarjem, je prišla ljudstvu od nebes in dokazuje, da isto stremi k nekemu sijajnemu višku moči, pravice in lepote in da ljudstvo samo v svoji dobri neizkvarjeni naravi noče nevarne republike, v kateri bi nosili prvi zvonec umazani izkoriščevalci naroda, sovražniki npravnega reda, prištaši hudobnega duha.

V tem spoznanju je naše plemenito ljudstvo živelo vedno. — Žal da se je od hipa do hipa, zapeljano, zopet pogrezalo v mrak zlih instinktov in se oddaljevalo od svojega jasnega cilja!

»Ker ni imelo še prave zaslombe v ...!« omeni baron hitro in dvigne roko kakor bi hotel povedati še več.

»Dobro, razumem vas gospod baron!« reče župnik. »Dobro, dajte mu to zaslombo, poskusite vse, svet vam bo le hvaležen! Ali kako hočete — —?«

»Zvezdarna!« zavpije general in solze mu kar zalijejo oči.

»Kako? Zvezdarna?« vpraša župnik začuden, zroč generalu v rosne oči.

»Da, zvezdarna bo ta zaslomba!« zakliče iznova general. »Zvezdarno dobimo na Greben, — naš strmi Greben spremenimo v krasno zvezdarno! To želi moj nečak tu-le ki mi je razodel svoj nebeški načrt služiti domovini, človeštvu! In jaz sem mu zagotovil vso svojo oporo, gospod župnik!«

Poslednji strmi zdaj v generala zdaj v barona in reče naposled s povdarkom:

»Zvezdarna, — da, to bi bilo nekaj posebnega. A kako spajate zvezdarno z ono zaslombo, si ne morem takoj misliti, — vaša tajnost je gospod baron!

A to vidim, da ste nenavaden, velik duh in da ima domovina še mnogo pričakovati od vas. Zato dovolite

gospod baron, da vam čestitam k tej krasni ideji ter da vas objamem kot svojega duševnega pobratima!«

»Tudi jaz, tudi jaz!« zakliče general in proži roki nasproti svojemu nečaku, čegar lice gori v žaru radosti in navdušenja.

Vsi trije stoje za trenutek v prijateljskem objemu, zroč tja v solnčni Greben ki se jim zdi kakor sijajna pre-rokba lepših dni.

Ta hip pa se začuje iz nižave vpitje in zvoki marseljeze, ki veličastno done skozi jutranji svit.

»Kaj to?« vzklikneta general in baron ter strme prisluškušeta v nižavo.

A čez lice župnikovo se razlije neka jasna blaženost, oči mu zaiskre skrivnostnega ognja, roki razprostre k nižavi in vzklikne:

»Gospoda! To je velik trenutek! Drugo solnce je zasijalo Francoski, lepše in — večje! Idimo tudi mi gret se v njegovih žarkih, uživati srečo v njegovi luči! Čujte! Vest je došla iz Pariza in užgala ko iskra srca naše doline! Glas naroda doni kot odmev nebes nazaj k nebu, spreminjajoč se v godbo, govor nebes!«

»Živela Francija! Živela srečna domovina!« za-orijo vsi h kratu, da odmeva tja v strmi Greben.

A od ondod se zdi baronu da zopet čuje glas starega strica:

»He, he, Riko, kje so nebesa?«

Vsi trije se takoj odpravijo z višine razglednega stolpa ter se razidejo. Župnik se poda po samotni gozdni stezi proti župnišču, a general in baron zajašeta svoja belca ter se v brzem diru napotita proti gradu.

Dospevšima pred grad pa se pojavi nekaj izvanrednega.

Velika množica kmetskega ljudstva se gnete, z godbo na čelu, po poti ki vodi iz doline proti gradu, kriče in vihte pokrivala. Na nizkem obzidju pa stojita sluga Jakob in konjski hlapec Peter ter pričakujeta množice.

Jakob drži eno roko v žepu a v drugi se mu kadi sveža smodka, katero je vkradel generalu in ravnokar prižgal.

Kmetje se postavijo ob zidu in Jakob govori:

»Bratje! Francozi!«

»Živela Francija! Živela republika!« zagrmí kakor vihar ni odmev na nagovor generalovega sluge.

»Bratje! Francozi!« nadaljuje Jakob. »Česar bi nikdo ne pričakoval, to se je zgodilo! Mi vsi smo ljudje . . .«

»Vsi!« zagrmí iz sto ust.

»Vsi smo bratje . . .«

»Vsi!« se ponovi grom.

»Vsi enaki pod solncem . . .«

Kmetje se pogledajo, potem pa zopet zagrmí:

»Vsi!«

»In ker smo vsi enaki, zaradi tega smo tudi vsi ene misli za srečo domovine!«

»Živela domovina!« grmi iz množice.

»Bratje!« nadaljuje sluga. »Danes je padla zavesa ki nas je ločila po stanu in veljavi. Vsi stanovi veljajo enako, vsi smo enakovredni, ker vsi smo Francozje, sinovi enega velikega naroda!«

»Vsi smo enaki, vsi Francozje, živela Francija!« je grmelo dalje.

V tem sta se približala na konjih general in baron in smehljajoč gledala zanimivi prizor ter poslušala učeni in rodoljubni govor Jakobov.

Poslednjemu ni bilo dokaj prijetno, da je baš v trenutku ko je z navdušenjem slikal kmetom »enakost vseh stanov«, se moral zpomniti razlike med seboj in gospodo na konjih, a kot spreten govornik si je hitro znal pomagati iz zadrege.

S pogledom na odlična prišleca reče: »Res nas ločijo stanovi, tudi nas loči omika, premoženje in še marsikaj drugega nas loči. A tu ne gre ni za stan ni za omiko ni za premoženje, — tu gre za — smôter, bratje, za princip svobode, bratstva in enakosti! Velika Francija je velik stroj in mi smo njegovi deli, veliki in majhni. Vse nas veže dolžnost, srce in duša. V tej misli smo veliki vsi, vsi enaki in velika je naša domovina in velik je — on, ki je človek kakor mi, enak z nami in vendar po stanu kralj! Živel Ludovik Filip, od danes naš kralj francoski!«

»Živi kralj!« zagrmí iz množice in pokrivala se dvigajo v zrak.

Tudi general in baron se pridružita temu klicu in krepko zakličeta:

»Živel Ludovik Filip, prijatelj Francozov!« in njihovemu vzkliku slede mogočni akordi marseljeze, katero slušata general in nečak odkrita, a ž njima tudi vsa množica.

General na to povabi množico na vesel sestanek popoldne pri Bidotu, da proslave ta za ves narod tako važen dogodek. Jakob na to zakliče:

»Vsi popoldan k Bidotu! Na veselo svidenje, bratje! Živela Francija!«

Ob glasnem kriku se ljudstvo zopet vrne in razide po dolini, po kateri še dolgo odmevajo zvoki vesele godbe.

General in baron odskočita raz konj in podasta uzde slugi in hlapcu.

»Izbornó ste govorili, gospod — marki! Ponosen sem na vas!« spregovori zdaj general ter potrka po rami Ja-

koba, h kratu pa seže v notranji žep suknje, izvleče etui s smódkami ter podari slugoma vsakemu pest finih smodk, rekoč:

»V proslavo današnjega dne!«

»Živela svoboda! Živel moj general! Liberté! Egalité! Fraternité!« kličeta Jakob in Peter ter vedeta konja v hlev, dočim se general in nečak podasta v grad.

Dospevši v sobo reče general:

»Povej Riko, ali ni morda ta dogodek odsev in odmev moje nočne slike? Ti ljudje!«

»Deloma zadéto!« odgovori baron in dostavi:

»A to ni še vse. Kje ostaje Viktor in oni Rus?«

»Res, — ta bi še utegnila slediti, kar pa se mi zdi skoro nemogoče, kajti znaš vendar, da je Viktor kot član znanstvene ekspedicije daleč onkraj Pirenej . . . in Rus, moj prijatelj leži najbrže že leta dolgo na dnu kekega propada v onem kavkaškem pogorju«, odgovori general ravno-dušno.

»No, to, bi dejal, še ni dokaz, da zares ne bi mogla priti, ker »pota usode so skrivnostna« je pregovor in jaz to verujem«, meni baron.

»Dobro, hočemo videti!« pravi general veselo. »Zdaj sem že poln pota na spoznanju da sega vpliv nadnaravnih ali če hočemo: višje in skrajnje naravnih sil globoko v naše življenje, katero bi morali ljudje vse bolje proučevati, da bi vendar končno sami sebe razumeli. — Toda glej no, tu je naša pošta, skoro bi bil pozabil!« dostavi k svoji precej učeni definiciji general in poišče ključek da bi odprl poštno vrečico.

»Tu ga imamo! Zdaj pa poglejmo kdo nam kaj piše, Riko! Sediva!«

Oba sedeta in general odpre vrečico ter vleče pisma, liste in druge reči iz nje.

»Danes je boginja Pošta izsula precejšen del svojega roga v našo vrečico!« govori general dobre volje.

»To je za te Riko, — na! Kdo pa piše?«

Baron sprejme pismo in vzklikne ves iz sebe:

»N j e g o v a pisava — Viktor!«

»Si videl? Čedalje lepše! Odpri hitro in čitaj!« reče general ter odpira na široko oči, roki pa mu kar obležita prekrižani nad vrečico v naročju.

Baron hlastno odpre in čita.

»Pariz!« V Parizu je! — »Prijatelj! Evo me nazaj v domovini, v naši stolnici! Tu sem izvedel da si že zunaj, zatorej hitim k Tebi, jutri se vidiva, a seboj pripeljem še nekoga, ki utegne jako iznenaditi tvojega plemenitega strica . . .«

»Svobodno! Notri!« zakliče hipoma general in se ozre proti durim, a baron zaključí:

»Tu v Parizu je še vedno vse narobe in jaz sem kakor veš, a priori nasproten tem homatijam, ki so me tudi gnale iz domovine. Tvoj Viktor grof de Padrillac.«

»S v o b o d n o vendar! N o t r i!« zakliče general vnovič in nevoljen vstane, da bi šel pogledat k durim.

»Kdo vruga trka in noče notri! Morda kak berač?« reče general in odpre duri.

»Nikogar? Kaj pa to?« dé na to in probledi. »Saj si vendar slišal trkati tudi ti, Riko?«

»Da, slišal sem, trkalo je«, reče baron in se pozorno ozre proti durim.

»Stvar mi je sumljiva«, reče general zamišljeno in gleda v nečaka kakor odsoten.

»Ali [ne pomeni morda kake nesreče? Ako bi bil kdo . . .«

»Poglejmo ako ni morda kdo skrit, — morda kak šaljivec?« reče baron in stopi v koridor da se uveri, a presenečen se vrne v sobo.

»Ničesar ni! Nikogar ni, a trkalo je!« reče in se zamisli. »To res nekaj pomeni . . .«

»Veš kaj, pustiva, pomeni kar hôtiti!« reče čez hip general ter zamahne z roko. »Poglejva raje dalje! A to stoji pribito: Viktor pride in . . .«

»In njegov spremljevalec bo oni Rus, verujte mi. Oba sta naznanila svoj prihod vam že v nočni viziji. Stvar se vresničuje in to ni teorija, marveč nadnaravno dejstvo. A k temu bi bilo dostaviti še nekaj baš z ozirom na to-le trkanje.

Gotovo se je pripetilo že vsakemu človeku in tudi meni, dasi sem še razmerno mlad, da je bližajoči se naznanil v zadnjem hipu svoj vstop, bodisi da je potrkal na duri, ali da smo čuli njegove korake že v veži ali da smo celo videli ga prihajati, čeravno je bil oddaljen še morda nekaj minut, celo — ur. Dovolj: duh onega t. j. misli njegove hitele so na poset pred dospelim telesom in to je povzročilo skrivnostni pojav, ki nas je iznenadil, celo prestrašil. Iz tega pa zamoremo crpiti zaključek, da ne le duhovi umrlih marveč tudi duhovi živečih se naznanjajo, vplivajo in delujejo iz daljave ter nas opozarjajo, kako važno, da previdno bi bilo ako bi upoštevali take pojave v telesnem življenju, katero, namreč to življenje potemtakem pač ni nič drugega nego poosobljeno delovanje one skrite Sile, za katero imamo in zamoremo imeti le edini naslov: — »n e b e s a«.

»Da, da n e b e s a so, to trdim smelo, ki snujejo dogodke življenja, ali če hočemo: ki sestavljajo raznovrstne »r o m a n e ž i v l j e n j a«, katerih globoko tajinstvena pota so nam često in često neumljiva, nam, zaprtim v mese ne oklope telesa!«

»Verujem Riko, docela verujem. Sicer bi župnik utegnil dostaviti, da ni vse delo nebes, marveč tudi »delo pekla«, kar opazujemo v življenju; kaj praviš?«

»Mogoče bi to dejal on. A jaz bi mu odgovoril: nadnaravna obča Sila je le ena, a ta deluje tudi z navidezno tamnimi, zlimi pojavi, baš ker je skrivnostna, dalekovidna!« odvrne baron pogumno.

»In tako bo resnično, popolnoma resnično!« pritegne general čvrsto in udari nečaka pritrjevalno po rami.

»In kaj snuje ta Sila baš sedaj okoli nas. ekscelenca dragi stric, to čutimo že tudi ta trenutek. Bližajo se dogodki in osebe ki sestavljajo dogodke in prej ko se zavemo, stojimo, sodelujoč, sredi orjaškega romana, ki morda pretrese temelje vsemu družabnemu redu te zemlje!« vzklikne baron in oko mu zaiskri v proroškem žaru, ki elektrizuje tudi starega vojskovodjo.

»In junak temu romanu boš ti, moj zlati Riko in jaz tvoj stric, bodem hvaležni statist!« doda general veselo. »Pa še nekaj, moj Riko! Ta le vrečica bo prinašala pridno svoje prispevke, katera bodo pošiljala za naš roman — nebesa, ha, ha!«

»Vrlo, dobro, gospod stric!« vzklikne baron. »Pa poglejmo, morda so »nebesa« še kaj položila vanjo!«

»Dobro, poglejmo!« reče general in poseže zopet v vrečico. »Aha! Nekaj bo še Kdo to piše? Pisava mi je sicer nekoliko znana, vendar se ne spominjam kdo bi utegnil . . . ha, odprimo! — Ho, ho! Moj davni kolega Ponsard mi piše! O stari dečko, kaj hočeš h kratu ti od mene? Čujmo! Cher ami! Jaz in dva kolega si želimo ogledati Lourd, — oni znameniti Lourd, o katerem se toliko govori in piše, za in proti. Onadva sta znanstvenika, jaz le verni radovednež; — vsi trije pa se hočemo prepričati kaj-li je na tem, na teh — »čudih«. In ker je sedaj baš tako nekako »vroče« v naši politični sferi, bi

znalo vplivati »hladilno« na živce ondi pri »tajinstvenem vrelcu«. Ker pa pot drži baš ondi blizu tebe, sem sklenil posetiti te in tako zadostiti že dolgo gojenemu hrepenenju da te privijem, zlata duša, zopet enkrat na to večno mlado srce. En dan ostanem v tvoji bližini, potem pak jadramo naprej. Ako hočeš, pa se nam pridruži še ti, da bo družba živahnejša. Tvoj stari Charles Ponsard.«

»Ha, ha! Ta Lourd! Zopet ta Lourd! Kaj praviš k temu, Riko?« kliče général smejoč.

»Hm, kaj pravim? Menim, da tudi ta »Lourd« je neka točka v »nebeškem programu«. Le žal, da se jo čisto napačno tolmači kakor sploh vse kar ima na sebi pečat tajinstvenega, oziroma nekaj v kar so položila nebesa večjo mero svojega bistva. Tudi mene je že davno gnalo pohiteti tja, a bilo mi ni prilike . . .«

»Dobro, moj dečko!« vzklikne general zgrabivši barona za roko. »Kaj velja, pa gremo ž njimi! Morda se nam pridruži tudi župnik in še kdo drugi. To bi bila zabava!«

»Bilo bi res zanimivo . . .« odvrne baron in povese obraz, na katerem se je hipoma čitala misel na komteso . . .

»O tem se hočemo domeniti, ko dospo naši znanci k nam. Živio! Roman krepko narašča! Je-li še kaj v tej »nebeški vrečici?« doda šaljivo general in poseže v vrečo a privleče iz nje ono pismo katero je položil vanjo sluga Jakob.

»Kaj pa je to?« reče vojskovodja, ogledavši list ter nekoliko nagubanči čelo,

»List brez naslova in poštnega znaka?! Kdo bi bil to pisal in položil v vrečico. Neka tamna slutnja me navdaja ko gledam ta breznaslovni list. Pa bodi, — čitajmo tudi to!«

In s tresečo roko odtrga zavitek in čita :

»Ekscelenca gospod general! Pod svojo streho imate neke ženske« — ha, naši gostje! — »neke ženske, katerih ne poznate. Da one pripadajo h kraljevi stranki Karola desetega, največjega nasprotnika ljudske volje in narodne svobode, to bi še ne bilo najhuje, a one so zapletene v nevarno zaroto, katera skrivoma izpodkopava temelje Francije in hoče izdati tujcem našo drago domovino. Patrijotičen čut Vam kot zvestemu Francozu vелеva, da odstranite te ženske iz svoje hiše, a jima iztrgate neki d o k u m e n t, kateri je podlaga njihovemu skritemu delovanju. Ta dokument blagovolite čim prej dobiti v roko in ga v skrinjici v kateri se nahaja, zakopati pri hrastu ob križpotju med župniščem in bližnjim gozdiščem, kjer ga sprejmemo v svoje varstvo. Na-dejamo se, da izpolnite našo iskreno željo in — voljo vsaj v treh dneh, kar bode le v Vašo srečo, sicer bi ne mogli biti odgovorni za posledice, ki bi znale zadeti tudi Vašo hišo kakor bodo i zadele omenjeni ženski. Z vso častjo in spoštovanjem: Liga zvestih Francozov.«

General je tresočim glasom čital in vmes večkrat pobledel, vidno razburjen. A ni še dovršil, ko se spusti baron v grmeči smeh. Vojskovodja mu presenečen zre v obraz in pravi :

»Ti se smeješ, Riko? Meni se zdi, da v tem ni ničesar za smeh!«

»Ha, ha! Gospod stric, ha, ha!« odvrne baron. »Ali ne čuti Vaša ekscelenca«, pravi, »da je to pismo pisala neka podla roka, nizka strast? Iz vsake besedice zveni! Grofica Padrillac ima izvestno hudih sovražnikov — kar je naravno, ker je soproga moža, ki je igral veliko poli-

tično vlogo — a kdo jih nima v teh časih! Lahko je to pisal nekdo, ki pozna vsodo z onim dokumentom, kateri bi na vsak način radi dobili v pest sovražniki rajnega grofa — ker zelo važen mora biti zanje.

A kaj to de! Vi gospod stric ste vzeli dami v zaščito in na vas je dokazati, da se ne boji ničesar vojskovodja zlate armade velikega Napoleona!«

»To hočem, moj Riko!« vzklikne ponosno general, podavši roko nečaku. »Častno besedo na to! Ha! Ta bi bila lepa! Zdaj, ko smo izvedeli kolikega pomena je za našo domovino in za celi svet, kakor pravi župnik, ta listina ki jo hrani grofica, zdaj da bi pojal izpod strehe preganjani rojalistki? Ne in zopet ne! Zgodi se kar hočeš, v meni najde ta »liga zvestih Francozov«, ki pa so morda manj zvesti nego katerikoli drugi, jeklenega junaka!«

»Živio, gospod stric! In jaz vam hočem biti vztrajna opora v izvrševanju te lepe naloge!« vzklikne baron goreče, kajti v srce ga je vžalila misel, da bi se mogel nahajati kdo, ki bi smel pretiti zlasti nje mu tako dragim bitjem, ljubljeni Klari in njeni plemeniti materi.

»Hvalo ti moj Riko!« reče general skrbno. »A prvo bo vendar, da dobiva v roke ta d o k u m e n t in ga sprava na varno! V to svrho ti dam polno pooblastilo da se približaš damama in se z njima na kakoršenkoli način seznaniš. Mej tem pa pospeši zidanje zvezdarne in preuredbe Grebena. Ko bo to delo dovršeno, zakleneva ondi gori listino s sedmerimi ključi, da je nikdo razun naju ne dobi v oblast!«

Baron bi bil zdajci od veselja skoro planil okoli vratu svojemu stricu, tako zelo so mu osrečile srce njegove besede. In ne more si kaj da bi mu ne izrekel tople zahvale in mu v znak hvaležnosti ne poljubil roko. Najrajši bi mu bil tudi razodel svojo srčno zvezo s prekrasno

komteso, vendar se mu je zdelo previdneje za vprvo še držati prisego ki jo je dal svoji izvoljenki.

»Torej je tudi ta zadeva za sedaj rešena!« reče nato general in vstane. »Zdaj pa, ako ti drago, pripraviva se za sprejem naših prijateljev. V gorenjem nadstropju je še petero lepih sob . . . ha, čuj! Kaj to? Poštni rog!«

V tem trenutku se začuje iz doline poštni rog ki kmalu vtihne. Drdranje voza, ki je prišumelo med tihoto narave kakor hipoma privreli slap, je istotako hitro utihnilo, kar je pomenilo, da je voz obstal.

»Kaj stavim«, reče general in vpre svoj daljnogled, vedno pripravljen za take prilike, proti dolini. »Kaj stavim, da sta Viktor in njegov znanec!« —

»Nič naravnejega nego to, po vseh znakih . . .« odgovori baron in stopi k oknu poleg strica, ki z napetostjo zre proti kraju kjer se odcepi od glavne ceste pot vodeča proti gradu.

»Saj sem vedel!« zakliče mahoma general, odloži daljnogled ter vleče seboj barona iz sobe. »So že tu! Zdaj pa le kar naproti, Riko! O moje sanje, kako resnično je vse!«

Obadva se podasta pred grad in se napotita po beli lepo obdelani cestici nizdolu.

Skoro se prikaže na vidiku družba petero možkih, mej katerimi sije iz dalja dolga ko cvetje krizanteme bela brada in enaki dolgi lasje starega človeka. Vsem peterim se je videlo, da jih pelje roka vsode iz daljnih dalj v ta kraj.

General in baron, zazrša družbo, pospešita korake in ji malone tečeta nasproti. Klobuki se vihte, roke se prožijo in v naslednjem trenutku si ležita v objemu baron in njegov srčni prijatelj Viktor.

A general, kakor oroslan, predno pade na svojo žrtev, obstane nekaj korakov pred belim tujcem ter srepo

gleda v njegov obraz, kakor bi ne mogel prav verjeti svojim očem.

»Kako me gledaš, brate, skoči mi v naročje, moj zlati lev!« spregovori oni z glasom podobnim grōmu nad oblaki. Bil je orjak in dasi že ves bel, krepak in čil ko mladenič.

»Je-li mogoče!?« vzklikne general in solze mu porose oči, »Ti si! Anastazij Senjavin!? Ti še živiš? Ti nisi umrl! Ti si res tu, moj dravec?!»

»Da, jaz sem!« odgovori oni in objame generala orjaškimi rokami.

»Jaz, tvoj dušni brat. Kaj ne, dolgo se nisva videla? Štirideset let! No le čakaj, vse ti razložim in čudil se boš, čudili se bodo — vsi!«

»Daj, vse mi moraš povedati!« odgovori general. »Prav vse, kako si izginil, kje si bil, vse, — prav vse! A ti, moj mili labud«, — reče general pristopivši k Ponsardu. »Bog te živi! Vidim da se še enkrat obnavlja pomlad naših davnih zvez, še enkrat poganja cvet! Bog živi i vas, gospodje in dobrodošli pod mojo streho!« zakliče spremljevalcema Ponsarda; a le ta predstavi:

»Sloveči general de Reclus iz Napoleonove dobe; tu gospoda Parčival in Quesnai, prirodoslovca!«

Vsa družba se nakloni medsebojno in se veselo poda v grad.

Viktor hiti, da pozdravi svoji sorodnici in saboj vleče svojega nekoliko branečega se prijatelja Rikarda; Ponsard in spremljevalca se podajo v odkazane jim sobe, da se odpočijejo, dočim se general z Rusom zapre v svoj kabinet na tajinstven pogovor.

»Moj Anastazij!« reče general in posili prijatelja davnih dnij v naslonjač. »Tu mi govori, prej te ne izpustim, držim te zaprtega ko zver in ne dam ti trohice jesti, — govori mi, kako se je zgodilo, zakaj, kako in

kodi si mi izginil! Pravzaprav, da veš, znal sem že nocoj da prideš, tak ali tak!« in general razodene prijatelju kar se mu je pripetilo po noči.

»To imam jaz vedno«, odgovori Senjavin, »to imam jaz vedno! A kako sem izginil? Kratko ti povem, bratec. Šla sva po poti in jaz sem hipec zaostal. Saj veš, zanimalo me je vse — geologa. Vlada carska me je izposlala, da študiram bogata tla Urala in Kavkaza. Na istem kraju mi nekaj zasveti; pripognem se, — znaš, bilo je zlato! Iščem dalje — mislim, da me počakaš —.«

»In čakal sem te, Anastazij —!«

»Dobró, ti si me čakal, bratec, a jaz iščem dalje in čim dalje iščem več je bilo svetlega čara. Kónečno prilezim do jame, globoka je bila, strašna, a svitli čar me je omamil, da sem pozabil vsega, tudi tebe. Grem za njim, pobiram, luščim, nabere si polne žepe, da me je kar vleklo v globočino, tako težki so mi postali ti žepi! A čim globlje lezem, več je bilo. Zdaj začutim mrzlo pod nogami, — bože mili naš — stal sem v vodi do pasa in kmalu bi bil utonil! Kličem te, nič! Čul nisi mojega glasu in meni godilo se je hudo. Izgrebem se iz vode a lezem dalje po neki votlini, dalje in dalje; menim: kvišku ne morem po pečini, žepi so mi pretežki, pa skusim priti iz žrela po ravnini. Čutil sem pihanje zraka od nekoč daleč in tja sem lezel — v temi, vedno ob vodi. No da! Konečno prilezem na svetlo, a kje, kje! Bilo je sredi gozda in tiha voda je lezla po njegovi tajinstveni tišini iz dupla, pa nosila zlato — oj bratec koliko zlata! Ves bil sem slep od tega čara, od tega bogastva, pozabil vsega in tudi tebe, — odpusti bratec! Grem ob reki, kam se li vije? Pridem ž njo na solnčne stepe. Tuji kraji, — a tako čarobni! Oj Rusija je lepa, silna! In reka se razcepi na dve, tri rame, na tri struge, a vsaka nosi zlata polno, v širni svet. Grem dalje. In vidim v dalji — vas, koč, a

pred kočami ljudi ob vodi, kaj meniš brate, — prali, lovili so zlato! A jaz, si mislim, videl sem — v i r, z a - k l a d! Pa pozdravim ljudi, govorim ž njimi, po kaj jim bo zlato? »Ej, tako, prodamo ga židu in žid ga' nese v mesto«, pravijo, in jaz grem dalje, vedno ob vodi ki nosi zlato, dalje in dalje, da se naposled razgubi. A kje sem zdaj, mislim, in kje si ti! Bilo mi je hudo po tebi, bratec, veruj mi, zelo hudo. A kaj sem hotel? Prišel bo v hôtel, odpotoval in nesel sabo jezen spomin na ubogega Senjavina ki bi bil skoro utonil v — zlatu! In od takrat nisem več čul o tebi, n i č v e č! Pa mi povej, bratec, si li res bil hud in si še?»

»Nič hud, brate moj Anastazij«, odgovori general in ginjen ovije roki okoli vratu prijateljevega »a skrbelo me je, bal sem se, da, slutil sem, da se ti pripeti kaj žalega.«

»No, slutil si prav!« odvrne Rus in vstane rekoč:

»A čakaj, da se uveriš o resnici, ki sem ti jo razkril, podajem ti dokaz, ki naj bo tvoj!«

Pri tem odpre svoj mali kovčeg in privleče iz njega v fin bel papir zavito ko jajce debelo kepico čistega zlata.

»Glej, to je od onega vira, iz o n e g r o z n e j a m e. Shrani!« reče ter položi zlato pred generala, ki strmeč opazuje plemenito kovino.

»A povej mi, kako, kako si me zdaj zopet našel po tako dolgem, dolgem času?« vpraša general.

»Ej, kako? V Parizu sem bil, kako, čemu, vse ti še razložim; dolga zgodovina in zanimiva. A tu se sestanem v znanstvenem klubu, čegar član sem, z mladim gospodom in ta pripoveduje o svojih sorodnikih ki bivajo — pri tebi! In jaz — i veš da, bratec moj — se mu usilim da grem ž njim — k tebi! In tu sem! Imej potrpljenja z menoj ki te še vedno ljubim!«

In stara znanca, katerih duši sti se našli v zorni mladosti, se objameta in oči jima rosijo izliv srčnih čutil ki nikdar ne usahnejo.

General na to sprovede prijatelja v vrt, a mej potem mu razkriva dogodke svojih dni v vojnah velikega Napoleona in vse kar je doživel od dneva ločitve in do sedaj. Isto stori Senjavin. A general mu razodene tudi visoke načrte nečaka, pove mu o damah in njih usodi in mnogo drugega.

In te povesti pretresejo Senjavina do duše, elektrizujejo mu vse bitje.

»Konečno, konecno!« vzklikne in oči mu porose navdušenja, zažare svetega ognja. »Konečno sem našel ljudi kakoršne sem iskal! Hvaljen bodi Bog, tvoja roka me je sprovedla k njim iz daljnega sveta!«

Mej tem sklene na prsih roki in dvigne oči k nebu, a takoj tleskne z rokama in udari z ного ob tla, da se stresejo, pa zagrmí:

»Da, zvezdarna, zvezdarna! To je ideja! To je nekaj za me! Dovolí prijatelj, da ostanem tukaj, dokler da bode vse to gotovo. In če trebate denarja, tudi dam, morate vzeti! Bogastva imam, oj, zlata! Veš oni vir je — moj . . . milijone imamo!«

»Izbornó moj brate, izbornó!« vzklikne general vesel. »To bode kakor nalašč za njegove visoke načrte!«

»Novo življenje pričnemo brate, p o m l a d i m o s e!« reče Rus in obraz mu odseva skrite, nenadne sreče. »Pa še nekaj«, dostavi skrivnostno in skoro šepetaje ter se nagne k generalu, »to namreč kar se tiče — zvezdarne. Meni se dozdeva bratec, da t u - l e n o t r i, v teh skritih globočinah« — v tem pokaže s prstom proti nébu — »počiva še veliko zakladov, pred katerimi izginejo vsi zakladi te zemlje, vse naše zlato — v nič! To jaz slutim! A to brate so drugačni zakladi, zakladi so, katerih ne

najdejo teleskopi, ker oni jih ne znajo iskati! In tu notri, znaš bratec, mora biti tudi vir vseh zakladov, vir, iz katerega oni zajemajo svoje bogastvo, baš tako kakor one reke v Kavkazu zajemajo zlato iz onega vira, iz one strašne globočine, v kateri bi bil tvoj Anastazij skóro vtónil, pa si je nabasal žepe z — milijoni!«

Senjavin se je bil tako razvnel, da je ves žarel v obrazu in so mu oči kar sipale iskre. V tem oduševljenju zgrabi generala za roki ter mu jih krčevito stiska.

»Znaš li brate«, zaključi ves v duševnem plamenu, »znaš li da imam jaz, Rus, uprav proroške misli?«

»Verujem ti, brate Anastazij!« vzklikne general prijateljskim nasmehom.

»Mi Rusi smo goreči, znatiželjni ljudje, a bogati smo na imetju. Vi Francozi ste bogati na duhu, po višku kulture. Kaj storimo? Naše zlato združimo z vašim razumom in to mora biti zveza, ki prevrne svet!«

»Bravo, moj Anastazij, bravo!« zakliče general, iztrga roki iz jeklenega objema prijateljevega ter mu jih ovije krog vratu.

»Pa to le mimogrede, brate! Zdaj hočem bliže poznati tvojega izbornega nečaka; kje je, dovedi me k njemu!« grmi Senjavin. »Jaz mu imam mnogo povedati, — moje življenje je bogato, veliko sveta sem poznal, veliko ljudi; zlasti mu mnogo povem o — Rusiji. O ta Rusija! — Take mlade ljudi treba podpirati, oni so močni, čili, kaj bi bilo, da nimamo mladih ljudi! Torej pelji me k njemu!« A v tem trenutku se že pojavi na vhodu vrta vsa družba obstoječa iz barona, Viktorja ter onih treh.

General in Ponsard s spremljevalcema se podado k biljardu, a Senjavin, Rikard in Viktor se odpravijo proti bližnjemu gozdiču, kjer se v nemoteni tihoti razgovarjajo o velikih rečeh.

Jakob je imel kajpada te hipe polne roke dela, da zadosti nalogi ki mu jo je nadel hudomušni slučaj. Duša mora biti veselici pri Bidotu in paziti, da se mu kaj ne pokvari, a tu v gradu mora skrbeti da bodo gosti njegovega gospoda izborno postreženi.

A to mu dviga ponos, da se čuti nekako vzvišenega nad vse drugo ko odkazuje delo ostalim poslom. Ko veverica teka semtertja, a v tem mu v enomer rojijo po glavi misli ki so v zvezi z velikimi dogodki dneva.

Tupatam obstane, postavi prst na čelo in govori seboj, potem tleskne s prsti, zažvižga ali pravi: »Tako bo in nič drugače!« pa hiti dalje ko veverica.

Čestokrat skoči k Petru v hlev, mu pove kako važno misel, se obesi na rep najstarejemu generalovemu konju pa zopet hiti v gorenje prostore.

Prišedši vrh stopnic, za hip postoji, privije roki pod pazduhi in zavrta v čelo kazalec desnice, in sicer tako krepko, da se mu skrivi, — pa govori seboj: »Vsi tile ljudje, ki jih je zmetel menda veter od vseh krajev sveta danes pod našo streho, se mi zdijo nekaj posebnega. S čim je vse to v zvezi — kaj vem! Jaz le vedno pravim: vsi kar nas je tu-le na tej-le zemski obli, smo bratje in lahko bi se vsi skupaj prav radi imeli da bi ne bilo vmes nekaterih, ki ne pojmiyo velike svetovne ideje za katero se mi borimo: svoboda — enakost — bratstvo, pa dvigajo glave čez druge ki so slučajno v slabem jopiču. Tako je! Za vrvo in najbolj so mi tukaj na poti te-le — babe! Mogoče! Pravim: mogoče jih general vidi rad pri sebi. In za ta možni slučaj bodimo previdni! A jaz jih ne morem trpeti in to jih — spravi! Ker jaz, marki Jacques de Ponçeau, ne morem trpeti nikogar ki hoče nekaj biti kar ni, — bogat, recimo!

Kak vtis je neki naredilo na generala ono pismo? Mogoče nobenega. Tudi dobro!

Meni je vprvo le do tega, da dobim v roke oni — d o k u m e n t, kajti zanj mi da »liga svobodnjakov« odšteti dvestotisoč frankov in to je za propalega markija, ki mora služiti kot sluga, veliko premoženje.

Ha, kaj velja in ta dokument jim ugrabim, ako ne z lepa pa z grda! Ugodna prilika se mi morda ponudi danes. Bá—be se morda vdeležijo veselice pri Bidotu, vplivati hočem na generala, da jih zvabi doli. Ta hip porabim in preiščem jima vse pa jima vkradem listino!

Dobro tako! Dvestotisoč frankov so mi tako kakor v žepu! In toliko so mi vredne te ženske in nič več in nič manj! Fiiit! Potem pa hajd proč, pa postanem zopet polnonaslovni plemenitaš!

A zdaj brzo, čas hiti, obed mora biti v eni uri gotov!«

Jakob se poda takoj v jedilnico iz katere je hip pozneje čuti rožljanje krožnikov, nožev, žlic in vilic pa pesem njegova :

Allons, allons, les enfants!

Na boj krvavi, na boj!

Nam solnce zlato sije na pot,

To solnce je naš Napoleon!

*

Po obedu zarana pride župnik in vsa številna družba se poda k veselici, ki je zarajala okoli gostilne Bidotove.

Generalu se je poštečilo pregovoriti grofico da je ob roki svoje hčere šla z družbo.

»Sicer se mi gabi do ljudi«, je dejala pred odhodom svoji hčeri, »do ljudi, ki nosijo na licu krinko svobodnjaštva a so v srcu največji trinogi. Proč s klevetniki blagega Karola!«

»O mama, ljudstvo ni slabo v — jedru, saj so vsi stvari božje, — a ono je zapeljano in lupina pokvarjena. Jaz nisem še obupala nad njimi!« reče komtesa samozavestno. »Pojdiva, mamči, zabavajva se, veselimo se, a — opazujva! Sploh pa veš bo tudi mnogo gospode, vsakovrstnih ljudi.«

»Dobro, prav imaš Klara! Idiva in opazujva! Zanimiva me videti kako se ta okorna druhal obnaša pod masko s v o j e g a absolutizma!« spregovori grofica pikro, a še dostavi: »Čutim itak potrebo iti med ljudi, naša samota, zdi se mi, ima tudi svoje slabo!«

»Glej mamči! Tako te slišim rada! Zdaj si zopet vsa moja!« vzklikne komtesa in se privije svoji materi.

»Zgodi se! Požreti nas ne morejo. Ali da imam glede tega-le generalovega sluge neko posebno bojazen, tega ti ne morem prikriti.«

»Ba, kaj nam hoče ta!« reče Klara in potegne seboj mater pa zaklene duri. »Sluga je le sluga!« — —

V gostilni Bidotovi se je razvilo že zarana popoldne najživahneje življenje. Ljudstva je privrelo iz cele doline vse polno in skoro je nedostajalo prostora. Zastopani so bili vsi stanovi: priprosti kmet, meščan, grajščak, duhovnik, vojak in učenjak, tovarniški delavec in mnogi drugi.

Za goste iz generalovega grada je krčmar Bido pripravil posebno belo pogrnjeno mizo in temu omizju posvečal često največjo pozornost.

Med občinstvom je skoro zavladala najglasnejša veselost. Vse se je radovalo, vse je prešinjala misel o velikem dogodku. Govorniki raznih vrst so ustajali in povečevali idejo svobode, bratstva pod varno zaščito — kraljevega žezla. Ljudje so prepevali rodoljubne pesmi, tikali se, objemali in poljubovali, s kratka, vse je bilo nekako

prerojeno, vse je prevevala ideja preporoda Francije in nesoglasja nisi opazil nikjer.

Trenutek največje radosti porabi župnik pa obrnjen k baronu spregovori živahno:

»Kaj sem vam pravil zjutraj gospod baron? Ne-besa! Kje so nebesa?«

»Kako? Kaj pravite gospod župnik? Nebesa? O nebesih govorite?« gre od ust do ust in Senjavin, pri katerem je ta beseda zbudila posebno pozornost, se naklone k župniku in reče:

»Kaj menite o nebesih, gospod dušobrižnik?«

»Jaz menim«, odgovori župnik, »da je velika kratkovidnost dvomiti o nebesih, ko imamo dokazov polne roke . . .«

Vse omizje se pri teh besedah razvname in sili v župnika da govori dalje.

»Dokazov, — dokazov o nebesih! Govorite gospod župnik, govorite! To bode nekaj posebnega, in tu na veselici!«

»Baš tu«, odgovori župnik »in to priliko sem hotel uporabiti da opozorim gospodo na dejstvo, ki se neodpustno pozablja v naši moderni družbi.

»Kaj li je ta veselica, nego mala sličica — nebes na zemlji?«

»Bravo, bravo! To je izborno!« kliče vse omizje veselo.

»Glejte, gospoda, to ljudstvo! Ta neskalsjena radost, ta dobrota, ta ljubav, nikjer nasprotja, nikjer žal besede; vse ljudi prešinja duša radosti, kakor eno morje veselja so čutila teh ljudi. In kaj je to? To je odsev nebes! Od kodi bi sicer to prišlo? To je prišlo s e m o d v e k o v; ker kaj je v nebesih? Radost, nič ko radost! A čista, negrešna radost na zemlji je ž a r n e b e s i n v tej radosti t u ni oblačka. Danes, gospoda, se raduje duša, čista

ljudska duša in to je nebeško! Ni li torej to nov dokaz o eksistenci nebes? Absolutno dobro, absolutno jasno, veselo, to so nebesa! A vsa ta radost tu se suče okoli enega smôtra, okoli vzvišene zavesti, da ima Francija zopet vladarja. In kaj li je to? Dokaz je, gospoda moja, da mora biti središče radosti nekaj, kar je višje in ki je vir radosti. Tu kralj — ondi — Bog!»

»Izborni! Izvrstno, gospod župnik! odmeva burno po omizju, a župnik zaključí:

»Tu je iznova rešena zagonetka: kje so nebesa? Kje? Nebesa so povsod v čistem veselju. A gospod baron tu hoče še za korak dalje. Z vašim dovoljenjem, gospod baron! On hoče najti — vir! On hoče za žarki do — solnca, on hoče najti pristni kraj, kjer sije ono večno solnce, — on hoče s kratka prekositi vse, kar je bilo razkrita do sedaj o tej večni resnici.«

»Živeli! Čestitamo!« se glasi po omizju in prožijo se roke k baronu. Zavladala je goreča živahnost med gosti ob kateri so pozabljali okolice.

Edini, ki ni bil živahne volje, dasi nekak kolovodja veselici, je bil sluga Jakob.

V glavi mu je šumelo o dokumentu in o dvehstotisoč frankih. Čakal je prilike, ko bi mogel izginiti v grad neopažen in izvršiti svoj tamni načrt. Rad bi se bil iznebil človeka, ki mu je bil trdovratno na strani in ki je v enomer govoril vanj. Temen človek, kateremu se je čitalo v očeh in licu le slabo.

»Vi niste tega mišljenja, gospod, vi ne soglašate s to družbo«, mu govori. »Verujte, ti ljudje ne vedo, kaj delajo! Volijo kralja in silijo v novi, še težji jarem despotizma. Vsak monarh — despot! Kolikor vladarjev, toliko — trinogov. Proč, doli ž njim! Razbijmo še zadnji okov, ki ga nam je nadel ta Ludovik Filip in ustvarimo si svo-

bodno Francijo! Pristopite k naši organizaciji in delujte z nami, s stranko najsvobodnejšega liberalizma in ne mine leto in dan, pa je Francija svobodna republika, v kateri si vsakdo prosto voli vero in zakone. Velja?»

»Velja!« zakliče tujcu Jakob, mu poda roko pa odhiti proti gradu.

Tujec gleda za odhitivšim, potem pa, motreč družbo, govori sam seboj:

»Za sedaj ste nas vkanili, vi »svobodomiselci«, v bodoče nam ne uidete več. Francija postane republika, to je svobodna žrtev vsakomur, ki želi svobode in koristi za se! Prej ne odnehamo in ako naj poteče še potoke te — krščanske krvi! Doli z ljudstvom, ki le sanja o idejah in idealih, a ne pozna dejanj!« Rekši izgine tujec in bilo je, kakor bi se bil splazil morilec od svoje žrtve. —

Mej tem je sluga Jakob dospel v grad in z dvojnim ključem vlomil v stanovanje grofice, govoreč sam seboj:

»Ako me tudi danes ne vara moj dober sluh, iztaknem prav kmalu željeni zaklad.« In na to odpira omare, zapahe, preiskuje in zopet zaklepa. A h kratu mu obvisi pogled na skriti omari v zidu in vzradoščen zahrešči: »Ha! Morda v tej le tajinstveni omari? — Zaklenjeno! Tudi to nič ne stori. Moj ključ odpre vse zapahe!«

In s tajnim ključem odpre omaro, v kateri je bilo hranjenih polno raznih papirjev in med temi tudi oni dokument.

»Ta bo! Imamo ga!« vzklikne skoro na glas, dvigajoč zmagonosno listino v zrak.

»In zdaj lepo vse v redu zaprimo in ven! Niti sluha ne sme imeti grofica o tem kar se je zgodilo. Ha, za ta dokument dobodem tudi cel milijon!«

Previdno zopet zaklene duri ter hiti v svojo sobo, kjer hrani vkrađeno listino v skritem delu svojega kovčeka. Potem pa hiti zopet k družbi ter se dela kakor bi se ne bilo zgodilo ničesar.

V tem se je zmračilo in gostje so se pričeli razhajati.

Tudi generalovo omizje se je dvignilo in se napotilo proti domu. Baron se poslovi od gostov in sklene podati se na Greben.

»Jaz grem s taboj gor!« reče Viktor, prijemši ga za roko. »Hočem se uveriti na svoje oči o tem, kar si mi pripovedoval!«

»Dobro, prijatelj, idiva!« odvrne baron. »A prej dovoli, da stopim po ključe h krčmarju. — Alo Bido, ključe!«

»Kako? Vi hočete na Greben? Vi hočete zopet...?« jeclja krčmar in pobledi.

»Gotovo, prenočiti na Greben, pogovarjati se z duhovi in tu moj prijatelj gre z menoj!« odvrne baron šaljivo.

»Vi ste nepoboljšivi, gospod baron!« pravi krčmar in skoči po ključe, katere izroči baronu. »Dobro«, reče pri tem, »kakor vam drago. A prosim, zarotite vaše prijatelje z onega sveta, naj vsaj mene in druge nedolžne ljudi po dolini puste pri miru! Lahko noč!«

»Lahko noč, dobri šido, mnogo zabave!«

»He, he, morda so pa duhovi grada sinoči besneli v slutnji dogodka danšnjega dne?« meni Viktor pol v šali potoma v hrib. »Sj so bili rajniki dobri pristaši starih Bourbonov, ergo...!«

»Glej prijatelj, ni nemogoče kar praviš!« odvrne baron resneje. »Tud jaz sem že razmišljal o tem in prišel do zaključka, da tlesno odmrli v vsakem oziru pojavljajo zanimanje svoje za dogodke v življenju, na katero so bili kedaj več ali manj vezani.«

»Odločno sem tega mnenja«, odvrne Viktor, »dasi se razni učenjaki protivijo temu nazoru in zatrjajo, da je za človeka po njegovi telesni smrti popolnoma pretrgana vsaka vez med tem in onim svetom.«

»Absolutno n a p a č e n nazor!« zakliče baron. »Nazor, ki ga zastopajo ljudje brez globokega razuma, brez zmožnosti za dosledno opazovanje. Vsaj bi morali vedeti, da se duhovi pojavljajo zlasti ob posebnih prilikah, kar znači da opazujejo naše življenje, se ga udeležujejo in čestokrat močno vplivajo nanj. Kdo ni že izkusil to, dasi se morda ni naravnost zavedel? O tem se da mnogo razmišljati, o — kontaktu duhov z našim življenjem!«

V tem dospeta prijatelja pred glavne duri grada ktere Rikard odpre in se podasta v notranje prostore samotnega poslopja.

Molče kreneta na obzidje kjer vživata krasen razgled po nižavi.

Grof Viktor je celoma presenečen o tej lepoti v katero se popolnoma vtopi.

»Izborna ideja, Rikard«, reče naposled »ideja napraviti tu z v e z d a r n o! Zdi se mi, da bi ista zamogla služiti še mnogo višjim smôtrom nego zgolj opazovanju dogodkov v mehanizmu stvarjenja tu zunaj.«

»Nisem ti še razodel«, odgovori baron, prijemši prijatelja za pazduho, »nisem ti še razodel dragi, kaj pravzaprav nameravam s to zvezdarno.«

»No, m e n i smeš razodeti vse!« vzklikne mladi grof poln zanimanja. »Prosim te, Rikard, govori! Kakor zid hočem molčati o tvojih tajnih načrtih!«

»Ni baš več tako tajno«, odgovori baron. »Vsaj deloma sem razodel svoj načrt stricu in župniku. Za vprvo mi je do tega, da se do sitega navžijem, ako je to sploh mogoče, krasote vsemirja, kar mi saj veš v Parizu ni bilo možno. Na podlagi opazovanj hočem dognati rešitev

vprašanja o teh »nebesih«. Meni vsaj se dozdeva to vprašanje mnogo aktuvelneje nego se na prvi hip vidi. Kaj praviš k temu?»

»Glej, to bi bilo nekaj novega, impozantnega!« reče Viktor iznenaden.

»Kakor veš, je to vprašanje, ki prošinja enako vsa ljudstva te zemlje; vprašanje, ki se vleče kakor rudeča nit skozi življenje vernikov in nevernikov. Okoli tega vprašanja se giblje vse in ono je ki vstvarja versko življenje. Brez vere v Boga in posmrtnost bi ne bilo religije. In vendar je baš religija ono ki razburja neprestano vse narode, provzroča sovraštvo in krvava klanja. Sektovstvo, verski razkoli ne dajo miru človeštvu, ker s svojimi neštevilnimi posledicami kulturnih, narodnostnih, pasmenih in drugih vprašanj provzročajo stalne prekucije v družbi. Kajti ta razkol dovaja eden — morda navidezno razumniši — del do tega da sploh ničesar ne veruje. In dvom, nevera je temelj socijalnemu zlu, ki še dovede do končnega preranega pogina družbe. Ali bi ne bilo torej velikansko delo, Viktor, odstraniti ta dvom?»

»To bi bilo lepo, silno! A kako hočeš? — Pač, — možno bi bilo tudi to!«

»Da, možno, Viktor! Tako pravim tudi jaz. Ali možnost leži edino in izključno v enakosti naziranj vseh ljudi o srečnem posmrtnem cilju in v prepričanju, da se ta cilj tudi zares nahaja . . .«

»Da . . . tako, tako je!« dahne pomembno Viktor. »Da se zares nahaja!«

»To prepričanje treba vdahnuti vsem narodom zemlje v polni meri. Zatorej proč z mistiko, proč z negotovimi dokazili! Na realni, znanstveni podlagi treba zgraditi prepričanje o onem cilju. Čemu obdajati tudi ta divni smoter z meglo izključnega privilegija poedinega

stanu in izkoriščati ga za — tamne, sebične namene? Skupna last vseh narodov postani ta smoter v neodeti gotovosti! In k temu, glej, naj pripomore ta moja zvezdarna! — Ozri se tu notri, Viktor, ozri se v globočino teh tajinstvenih prostorov vseмирja, — toda ne! Čakaj! Prej izvršimo naš načrt, — vse drugače bo opazovanje potem. A hitro moramo na delo, — še letos mora biti načrt gotov! Denarja imamo dovolj in vse drugo je nujno pri rokah.«

»Da! Takoj jutri piševa v Pariz po inženerje, da napravimo načrt!«

»In potem mora zamrgoleti v tej sanji da bo veselje!«

»Ustvarimo nekaj, česar svet še nima!«

»Pri tem ostane!«

Prijatelja si navdušeno stisneta roki ter se objameta, a v tem hipu začutita nekaj, kar je osobito osupnilo Viktorja.

»Ti, čuj, kaj pa je bilo to?« reče iznenaden ter pogleda barona.

»Aha, ekselencija je zopet tu?« odvrne baron, ki vstane in potegne prijatelja seboj od obzidja.

»To bode interesantno, prijatelj . . .« meni Viktor, vendar mu pobledi obraz ter pošklepeče brada.

»Le idiva notri, sicer naju še pahne čez zid. Danes je ekselencija malce razburjena.«

»Da, to čutim osobito jaz!« meni Viktor, ki se tesno oklepa roke prijateljeve.

Obadva se brzo podasta v notranje prostore, v sobo starega barona, kjer se ponavlja pred očmi obeh isto, kar se je godilo preteklo noč baronu.

»Tu imamo znamenit slučaj, prijatelj«, meni baron, »ki bi delal preglavico najbistrejšim pristašem špiritizma. Ta moj prastric, baron Henrik d' Honcourt, je nekega dne nenadoma izginil od tu in se ni povrnil več. Do-

godek je dokaj razburil prebivalstvo. Splošno se je razširilo mnenje, da je bil stari gospod v gradu ali na izprehodu zavratno umorjen in njegovo truplo kam skrito, kdo ve kje. Ali če stvar preiskujemo natančno, se nam pojavi nekaj drugega. Stari gospod ni skoro nič občeval s svetom in se vedno skrbno zaklepal v svojem gradu. Kakor kaže ta soba, se je pečal z znanstvenimi problemi, pred vsem z rešitvijo problema o zrakoplovstvu. In ta problem, kakor kaže tu model, je utegnil izborno rešiti. Kdo ve, Viktor, ako ni moj prastric timveč odplul s svojim zrakoplovom od tu in plul ne ve se v katere daljave in kje ponesrečil? Morda plove aparat z njegovim mrtvim truplom še vedno v neznanih krajih, dočim se duh njegov mudi tu v gradu? In naposled, — kdo jamči i za to, da bi bil stari baron sploh ponesrečil in — že umrl in ne plove morda, za zabavo, še živ in zdrav okoli zemske ôble in se nekega dne vrne v ta grad, koder raja s svojim duhom slednjo noč? Uprav danes sem se uveril da se tudi duh živega človeka pojavlja v telesni odsotnosti istotako kakor duh umrlega!

»Ha, to bi bilo nad vse zanimivo«, meni Viktor smeje, »ako bi čez leto in dan se povrnil stari baron s svojim zrakoplovom, pa bi našel svoj stari grad spremenjen v moderno urejeno zvezdarno!«

»Bodi temu kakor hoče«, dostavi baron, »v našem življenju, odnosno v stvarjenju sploh je še mnogo neresenih zagonetk in nad vse resničen je rek Sokratov, da »ljude vemo le to, da nič ne vemo!« Kdo bi potemtakem smel trditi, da so filozofii in dogmatiki tudi dosledno že rešili vprašanje o Bogu, stvarjenju in nebesih ter da ne ostane mnogo in še prav mnogo dela sedanjim in poznejšim časom?«

»To trditi bi zamogel le nevednež in nikakor ne mislec!« meni Viktor in dostavi: »Dokler bo človek na zemlji ali še več: dokler bo duha v vekih, stvarile

se bodo nove teorije, našla nova pota izumom ter rešitvi one večne zagonetke, okoli katere se suče vse!»

Še dolgo sta se razgovarjala prijatelja o visokih rečeh; a skozi okno je širono zvezdnato nebo stavilo jima vedno novih tamnih vprašanj. Obeh znanstvenikov se naposled loti spanec, osobito je čutil baron da mu lega na duh neka nenavadna utrujenost. Leže na postelj in v hipu trdno zaspi.

In pojavijo se mu čudne sanje, ali morda je bilo nekaj drugega — kdo ve?

V sobo stopi stari baron in mu veli sesti v model zrakoplova.

Stene grada se razmaknejo, — zrakoplov ž njim in prastricem splava v brezdanjo praznoto. — Zemlja se odmiče z vidika in izginja v noči. Čez hip zasije vsa v čudovitem svitu daljnega solnca, a hitro zopet izgine z onim solncem vred. — Z neopisno brzino hiti čerobrod skozi brezdanje prostore. V daljavi zasije nov svet in se bliža brodu, krasen je, lepši ko oni veliki mehurji iz mila, katerih se človek spominja iz daljne otroške dobe. In ta svet beži mimo njega s hitrostjo bliska v brezdanjo noč. Za njim vstajajo vedno novi in krasni svetovi in izginjajo z isto hitrostjo. Neštevilne čete jih je, ki rajajo po praznoti, — a vsi krasni, divje ali sijajno lepi . . .

»Kam?!« dahne baron in vpre boječi svoj pogled v brodnika, čegar lice postaja veličastneje, prozorneje.

»Dalje, — le še dalje!« se glasi odgovor.

In čerobrod hiti s še večjo brzino v grozno — zelenovišnjevo noč.

In srečava jih, brez števila, ki dirjajo neprestano, drugi krasnejši od drugega, a tudi strašnih je, grozne pošastne podobe.

»Kaj je to? Kdo so ti?«

»Prebivalci, ki se niso pogreznili.«

»Kam spó?«

»K — viru!«

»H kateremu?«

»Dalje! Tu je meja — naših.«

In baron vidi, kako se zbira okoli posameznih svetov mirijade svetlih, ko megla prozornih bitij, izmed katerih kipe mnogi nekam proč od oble, — »k viru? Ali kje je vir?«

»Ozri se nazaj! — Glej ondi notri ono pičico svetlo? — To je zemlja in ona je v tem roju in mi smo na meji, Pa glej dalje!«

»Kaj je to, — te čete, — vse žari, puhteva!«

»Rimska cesta!«

»In oni spó še dalje in dalje — čez cesto? Kam?«

»K viru.«

»A kje je vir?«

»Dalje!«

In brod hiti in hiti — čas, prostor — vse nič! Brezdanja praznota, — noč! Baron gleda z broda. V brezdanjosti se sprostirajo strašni roji — vsemirij s svojimi gorečimi središči. A ti roji grmé v polnem brezmejnem krogu in strme v neopisnem spoštovanju k sredi... kamor spó mirijade — duhov, svetlih, prosojnih — vsi k eni točki . . .

»Kaj je tam?«

»Ondi — v središču?«

»Da! Ta svetloba! Ta kras!«

»Ne glej, — ni za smrtno oko.«

»Ha, jaz hočem tja!«

»Ne moreš! Ne smeš! — Ne še — zdaj!«

»Hočem!«

In baron stopi na rob broda, sprostre roki in plane da bi pohitel v ono — svetlobo daleč, daleč tam v središču, kamor spó oni presrečni in se spajajo, pojoč,

rajajoč, z onim svitom, — a pri tem se mu izmakne brod in silnim krikom:

»Viktor!« se probudi.

Poleg postelje mu stoji prijatelj in ga motri, solnce je že visoko.

»Kaj ti je bilo, prijatelj?« vpraša Viktor sočutno.

Baron odpre široko oči, pogleda prijatelja in vpraša:

»Kje sem? — Ah ti si, Viktor!« —

»Da! Si li sanjal?«

»Sanjal? — Ne! Bila je resnica! Prijatelj — zdaj vem vse!«

»Ne umejem te . . .«

»O, da bi ti bil z menoj, — Viktor! Zagonetka je rešena! Bil sem ondi, — videl sem vse!«

In baron pripoveduje prijatelju svoje čudovite sanje ves zahropel in prsi se mu dvigajo viharo ko morski val.

»Ni torej čudo!« reče na to Viktor in pripoveduje kaj se je pripetilo njemu.

»Proti polnoči«, pravi, — prične po gradu šum. Vrata loputajo, čuje se žvižganje, ropot in krohot. Žvenketanje s kozarci in orožjem, divje vršanje in grmenje kakor bi razpadali elementi. Groza me je bilo, dasi me je zanimalo. Hočem te zbuditi, kličem, bijem po tebi, — nič! Ležal si ko mrtev, niti skoro dihal nisi! Seveda: kje si bil! — Kaj ti zemlja z borim vrvenjem peščice zaostalih duhov na gradu Grebenu, ko si videl dirjati v eke!«

»Da, prijatelj. Videl sem jih in zdaj sem svoboden! Niti senčice dvoma več! To niso bile sanje! O, da bi to videli vsi oni ki dvomijo! A jaz jim hočem povedati, da bodo verovali in razumeli!«

»Da, prijatelj, to, to so bila nebesa!«

»Vivat, Riko, zdaj smo na cilju, zdaj pa hitro na delo!« zakliče Viktor in oba se veselo podasta v nižavo in v grad generalov.

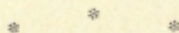
Ondi je že čakala družba, obstoječa iz onih treh znancev in župnika, ki se jej je pridružil, da se poda v Lourd. Tudi general in Senjavin sta šla z družbo. Na vabilo generalovo reče baron:

»Hvala, gospod stric, jaz in Viktor ostaneva. Urediti nama je zadevo, ker želim, da čim prej priklje iz Grebena sad mojih želj?«

»Bog ti daj srečo, Riko!« reče general in se poslovi od obeh.

»Srečo na pot, eksclenca gospod stric in prinesite saboj iz Lurda ono, kar pozabljajo drugi tam!«

»Razumem te, dečko,« odvrne general pomenljivo ter odrine z ostalimi, pustivši doma nečaka in njegovega prijatelja sama. —

Z mrzličavo hitrostjo in zabeč vsega drugega okrog sebe, hitel je baron da izvrši svoj načrt. Prišli so inženjerji, veščaki in privrelo je na stotine delavcev, ki so obsuli strmi venec Grebena. In merili so in merili, — zidovje je pokalo in se podiralo in hrup je bil gori, hrup kakoršnega bi vsi nočni duhovi ne mogli vprizoriti.

Ljudstvo po dolini je zmajevalo z glavo in rekalo da ljudje na Grebenu noré kakor nori vsa Francozka.

Celo Bido, pošteni in dobri Bido se je razkôračil ter dejal svoji ženi:

»Temu baronu res nedostaje⁷ eno kolesce! Zdaj se ne čudim zakaj so razsajali ranjki posestniki grada, so imeli vzroka!« —

Okoli njegove krčme je zavladalo burno življenje. Težki vozovi, obloženi s kamenjem, apnom, opeko in lesovjem, so hiteli mimo po cesti na hrib. Delavci in drugi

vdeleženci pri podjetju so zahtevali od njega hrano in drugo in ubogi mož je bil vse dni iz sebe od dela in razburjenja. Jezil se je na barona, ki mu je vse to povzročil a mu bil zopet prav v srcu hvaležen, ker mu je neslo kupe suhih zlatov.

Na Grebenu pa je na mestu razvalin pričelo vstajati novo veličastno zidovje, ki je rastlo k nebu s svojimi stolpi in umetno zgrajenimi pročelji. Širila se je dvorana ob dvorani in svetli hodniki. Okoli veličastne stavbe so se vili jasni koridori podprti z vitkimi kamenitimi stebri, a široko vznožje je obkroževalo težko impozantno obzidje, izklesano iz bliščečega kamna.

Ni še prišla jesen in že je bilo dograjeno orjaško poslopje zvezdarne z vsemi pritiklinami tvorečimi slikovito podobo grada. Stene so bile izlikane, skulpture dovršene, vsi notranji prostori sijajno slikani in okrašeni.

Vrhunec vsemu pa je bila impozantna premikajoča se kupola nad veliko dvorano za opazovanje vsega, vse je pričalo o bogatih sredstvih in idealnem poletu onega ki je to stvaril.

In vozovi za vozovi šli so dalje po cesti na grad. Vozili so težke zaboje z raznim fizikalnim orodjem, daljnogledi, stroji in raznovrstnimi aparati potrebnimi za moderno urejeno zvezdarno.

Baron je z veliko gorečnostjo in vztrajnostjo nadzoroval vsa dela, celo velikansko uredbo, Viktor pa mu je bil ves čas zvesto na strani.

Ko so nastopili zimski dnovi, je bilo že vse dovršeno, vse je stalo na svojem mestu. Baron se je veselil krasnega uspeha, divno uspelega svojega načrta. Vendar je nameraval preložiti slovesno otvoritev zvezdarne na pomlad. Za to je imel svoje posebne razloge. Jasne zimske noči pa je porabil za svoje znanstveno opazovanje, kateremu je posvetil skoro ves čas.

Ko pa je prišla pomlad v dežel s svojimi cvetjem in toplimi solnčnimi žarki, s kratka: s svojimi zemskimi raji, je zažarel tudi vrhu Grebena raj poln najdražjega stasa.

Baron je namreč hotel podati obenem dokaz, da si človek ob ugodnih razmerah lahko ustvari ako hoče, že na zemlji cela nebesa. Razsežno pustinja okoli grada je spremenil v cvetlični vrt z najkrasnejšimi nasadi. Umetne gredice s finim, presenetljivo krasnim cvetjem in zelenjem so se bliščale mej belo posutimi stezami. Na mnogih krajih vrta so bliščali mramornati kipi in se dvigali vodometi iz vode, ki je tekla v močnem curku od bližnjega hriba. Dovršeno krasoto vrta so še povzdigovala mične utice iz bambusa in žične pletenine. In sredi tega raja, v svoji zvezdarni, je hotel baron doprinesti dokaz o eksistenci onega večnega raja, čegar žarni izsevi so vsi krasni in tajinstveno veličastni pojavi na zemlji kakor sploh po celem, oni raj obkrožujočem, vesoljstvu.

Za ta dokaz se je pripravljajal vse zimske dneve in noči in za ta dokaz si je izbral baš noč pred Vidovim.

Za ta slovesen hip je povabil razne sloveče učenjake zvezdoznanstva, ki so se njegovemu povabilu drage volje odzvali, kajti obljubil jim je »neko veliko razkritje«.

In nastopila je znamenita noč pred Vidovim, krasna zvezdnata noč brez lune.

V veliki opazovalni dvorani so se zbrali povabljeni, — mej katerimi je bila razun drugih že znanih nam oseb tudi komtesa Klara.

Baron je s kratkim nagovorom otvoril zvezdarno in potem opozoril veščake na znamenito dejstvo, da je naše vsemirje v svoji sestavi popolnoma slično podobi zvezde Saturn, čegar kolobar predstavlja v minijaturi takozvano »Rimsko cesto«, obkrožujočo obli podobni osredni roj svetov, v katerem je naša zemlja.

»A to ni«, reče v svečanem trenutku, stoječ v številnem zboru navzočih, »to ni ono, česar sem v tem hipu hotel omeniti. Kajti gospoda veščaki itak poznajo natančno sestav našega vsemirja kakor i poznajo do mala vse vsaj znameniteje svetove, gibajoče se v tem zares orjaškem mehanizmu.

»Namenil sem se timveč opozoriti na neki pojav na našem obzorju, kateri opazujem že nekaj mesecev in ki je gospodi veščakom še morda popolnoma neznan . . .«

Pri teh besedah povabi zvezdoslovce, da stopijo pred refraktor in jih opozori na zvezdo, katero je zagledal že prvo noč skozi okno sobe starega barona.

»Ta zvezda«, govori mej tem, »se mi zdi v našem sestavu popolnoma tuja. Njeno gibanje nasprotuje smeri gibanja naših svetov, a tudi njena snovna vsebina se utegne razlikovati od njih, to dokazuje njena svetloba . . .«

Veščaki presenečeni pritrdijo izvajanjem baronovim, a ta nadaljuje:

»Ta zvezda kroži nedvomno v silni daljavi in ni torej izključeno da prihaja iz popolnoma neznanih krajev večnega ètra. Ali ni morda — gospoda, blagovolite misliti! — ali ni morda ta zvezda podobna oni zeleni vejici, ki je priplula čez širni ocean kot oznanjevalka novega sveta, Amerike, katero je razkril pogumni Krištof Kolumb? Ali ni ta zvezda morda oznanjevalka novih — vsemirij, ki naj krožijo v brezdanji praznoti?«

»Kakor bi bilo treščilo med nje, završi med zvezdoslovci. Kakor iz enih ust se začuje vzklik:

»N o v a v s e m i r j a ! Š e v e č v s e m i r i j ! ! Kaj mislite, gospod ?!«

»Navidezno drzna misel, — ali kaj je n e m o g o č e g a v stvarjenju? A nas naj ne moti silna razdalja svetov našega svetovja, katero zavzema itak neizračunljivo

ogromen prostor v brezdanji praznoti, — marveč vodi naj nas v prvo fizikalen zakon, vsled katerega se vrté vsa trupla našega svetovja okoli nekega skupnega osrednjega trupla — morda je to osrednje truplo veliko Orion-solnce in spè? —

Ako je torej naravno, da se giblje vse naše svetovje okoli neke centrale, — ni li istotako naravno, da se i ta centrala z vsem svetovjem vred giblje okoli neke druge, še silnejše centrale? In istotako kakor je rodila naša centrala več svetovnih zistemov ali osolnčij itd. — istotako je zamogla roditi ona silna centrala več vsemirij . . .«

»Nemogoče! Nemogoče! To je blazno!« zagrmí po dvorani in veliko razburjenje se polasti navzočih.

»Nikakor blazno, gospoda!« odgovori baron mirno.

»Marveč bi se dalo skoro dokazati, da je ona centrala . . .«

»Blagovolite pojasniti, kako si mislite ono veliko ali največjo centralo?« vpraša eden navzočih učenjakov, Španjolec Dasquerto, ki je na povabilo baronovo došel uprav iz Madrida.

»Ono centralo si mislim«, odvrne baron prostodušno »popolnoma drugačno . . .«

»Drugačno? Kako? Kako?« grmi po dvorani.

»Ono centralo si mislim iz — »snovi«, za katero ni kemične analize —«.

»Prosimo, dalje! Ha! Ha!«

»Da, iz »snovi«, ki je samovlastno ustvarila prasnov vsemirij, ki je minljiva!« odgovori baron in motri družbo. A v tej se uprav zdaj pojavi še ljuteji hrup in razburjenje. Roke se dvigajo, lomijo v zraku, oči švigajo strastno in stoli se prevračajo po tleh. Vmes pa se čuje krik:

»S n o v , ki je ustvarila prasnov! Strašno! Grozno! Prosimo dalje! Dalje!«

In baron odvrne:

»Ako vam je znano, da se ni ničesar ustvarilo samo, ker »stvar« pomenja nekaj minljivega, kar mora biti ob sebi delo neminljivih rok, tedaj imamo pred sabój rešeno zagónetko o — **Bogu ali Stvarniku** vsega minljivega, to je o oni neustvarjeni Sili, ki biva v prvotni centrali, ki je vstvarila vse, ki giblje in prošinja vse, čudovito, neprestano, in ki vstvarja na svetovih vsemirij in po večnem étru nerazvozljiva čuda in krasote!»

Tem besedam baronovim sledi globok molk. Vsi navzoči skoro poblede, nekateri upirajo plaho ali neverojetno oči v barona, drugi strme pred se ali podpirajo glavó v dlani. Po vsej dvorani se čuje zamolklo, zadušeno zdi-hovanje, vsa družba je kakor vkovana v nevidne okove.

Po kratkem molku nadaljuje baron, vidno ginjen, s premenjenim glasom :

»Gospoda, mnogo sem razmišljal o ideji, ki preveva in prošinja vsa ljudstva naše zemlje. Žrtoval sem rešitvi tega vprašanja zlasti čas odkar bivam tu, in to vprašanje je porodilo tudi to zvezdarno, — namreč vprašanje o — ne-besih! To vprašanje se mi zdi v tem hipu rešeno ko pritrdite, gospoda, mojemu nazoru o ravñókar omenjeni centrali ali izvoru vsega stvarstva.

Gospoda! Kamorkoli pogledamo, nahajamo verske družbe, velike verske organizacije in tudi male verske sekte.

Vse te družbe stoje medsebojno v stalnem raz-doru, — in vendar imajo vse za smôter — posmrtno življenje, posmrtni cilj! A vse te organizacije vise med dvomi in zmotami glede določene smeri onega cilja, z drugimi besedami: glede kraja nebes. Najprosvitljenejši verski učenjaki na to vprašanje ne vedo zanesljivega odgovora, kakor bi bila to skrivnost, zapečatená s sedmerimi pečati!

Gospoda! Morda še nahaja svetov, oni centrali bližjih, in torej plosvitljenejših, na katerih je to vprašanje že rešeno pred milijon in milijoni leti?

Le na naši borni zemlji ni še rešeno in dalje in dalje odmeva vprašanje širom zemlje: Kam pridemo po smrti? Kje bomo? In vendar nas tudi to revno, dasi od vira morda zelo oddaljeno življenje s svojimi najslabšimi pojavi spominja Sile, iz katere dobiva svojo snov živeti najneznatnejša cvetka, — kaj li še človek!

O primimo se misli, da je ta sila ono Središče, ona centrala, — nebesa!

Ena nebesa so, eden Bog, za vsa vseмирja, za vsa intelektualna bitja po vseh vsemirjih!

To misel, gospoda, razširimo, na tej misli zidajmo, preobrazimo vse! Brez te misli so vsi naši socialni zistemi ničevi, vsi zakoni neveljavni, vse verske organizacije brez smisla in pomena! S pogledom na ta cilj hodi človek po svoji zemlji, živi, delaj, snuj, in sreča pride na zemljo!«

Po teh izvajanjih baronovih zašumi po dvorani ko vihar. Vse je ko prerajeno. Vse ustaja raz sedežev, prihaja k njemu, mu čestita in stiska roko. Tudi komtesa Klara se mu približa zroč vanj kakor v nadnaravno bitje, kakor v pravcatega poslanca nebes in v njenih očeh gori žar nadzemske ljubezni.

V tem hipu zadoni z viška dvorane udarec ure, ki naznani polunoč. V dolgih zvokih done ti glasovi po dvorani in vsa družba jih strme posluša.

A ob poslednjem vdarcu se odpro duri in na pragu stoji visoka in suha postava, odeta v dolgo črno haljo — podoba starega barona.

»Bon soir, Messieurs!« spregovori z votlim glasom in zre z velikimi tamnimi očmi v dvorano.

Vse družbe se polasti groza in silno presenečenje, vse strmi v podobo, katere blede lice razodeva nekaj nerazvozljivega, groznega.

Baron in Viktor se spogledata, a general in župnik skoro omedlita.

»Ekscelenca —!« vzklikne baron prestrašen, kažoč na prastrica, čegar lice je popolnoma ono iz zrcala in onih čudovitih sanj.

»Umirite se, gospoda!« prične zdaj stari baron iznova in ne da bi se ganil z mesta. »He, he, tu je zdaj vse lepo in vse drugače! Čestitam, čestitam, moj Riko! Čestitam tudi k tvojemu govoru! Gospoda, tu-le ni še pritrčila tvojim nazorom o — nebesih, a nič ne dé! Pritrdim ti jaz, tvoj prastric in tvoj voditelj! Kar si govoril, je resnično, ker narekal sem ti to jaz!

Vse prav, vse resnično, moj Riko! Vendar tega se ne nadejaj, da kedaj preobraziš človeka, — preslab je, predaleč od vira, neveren je, neveren ostane.«

»In jaz hočem, ekscelenca, jaz hočem!« zakliče baron kakor v sanjah one noči in se zgrudi na stol.

»Ne moreš!« zakliče stari baron in izgine.

»Kdo je bil? Kaj je to pomenilo?« glase se klici od groze prešinjenih gostov.

Mnogi so menili, da je bil duh, prikazen z onkraj groba, a baron, general, župnik, Viktor in drugi so razmišljali: da-li bi bilo mogoče, da bi stari baron d' Honcourt ne bil umrl, marveč da bi se po čudovitem naključju bil zamogel zopet živ povrniti na svoj grad . . .

Konec prvega poglavja.

